Нуриман Мусин

Инсан исемле Сер

ӨФӨ - 1440 / 2019

16+

Инсан исемле Сер

Нуриман Мусин

Төп нөсхәнән:	Mesnevi Bahçesinden İnsan Denilen Muammâ
Авторы:	Нуриман Мусин
Төрөксәнән тәржемәсе:	Илимдар Джамбазов
Рус теленән тәржемәсе:	Әҙибә Ғәҙел
Редакторы:	Айҙар Ғәййәр
Дизайн:	Расим Шакироғлу
ISBN :	978-5604-14-153-3
Адрес:	Магазин мусульманской литературы и атрибутики - ООО "САЛЯМ" 450106, г. Уфа, ул. Степана Кувыкина, 23
Тел:	+7 (347) 254-18-76
Э-почта:	salammagazin@mail.ru
Отпечатано:	ООО "Агентство печати "Приволжье" 603157, г. Нижний Новгород, ул. Березовская, 103 www.apprivolzhye.ru e-mail: apprivolzhye@bk.ru

«Мәснәүи» баҡсаһынан

Инсан исемле Сер

Нуриман Мусин

ЙӨКМӘТКЕҺЕ

ИНЕШ ҺҮҘ 11
ИНСАН ИСЕМЛЕ СЕР 19
ЛӘЙСӘН ЯМҒЫР КЕҮЕК, ИГЕЛЕК ТАРАТ! 33
ЯҢЫ БЫУЫНДЫ ТӘРБИӘЛӘҮ 43
СИФАТЛЫҘ МАТЕРИАЛДЫ ҠУЛЛАНЫУ 55
ХӘРӘМӘЙНГӘ ЙӘНЕБЕҘ МЕНӘН КҮСЕҮ 69
ВАҠЫТ ҮТМӘҪ, ҠОЯШ БАТМАҪ БОРОН... 85
ТӘҮБӘГӘ АШЫҒЫҒЫҘ 99
ӘҘӘМГӘ ХАС ШӨКӨРҺӨҘЛӨК 113
ҒӘЙБӘТ – АҒЫУЛЫ ХӘНЙӘР 127
НӘСИХӘТ ҠИММӘТЕ 145
ДОҒАЛАРҘЫҢ ЙӘШЕРЕН СЕРЕ 163
ХИКМӘТ ЫСЫҠТАРЫ 179
- АШЫҠМАҪҠА 179
- ҠОМҺОҘЛОҠ 180
- АСЛЫҠ 180
- ҒӘҘЕЛЛЕК ҺӘМ ҒӘҘЕЛҺЕҘЛЕК 180
- МӨХӘББӘТ ҺӘМ ҒАЗАП 181
- АЛЛАҺТЫ ТАНЫУ 182
- АҠЫЛ ҺӘМ ФЕКЕР 182
- НАҘАНЛЫҠ 184
- ҒАЗАП, ТЕРЕ ҺЫУ ҺӘМ ТҮҘЕМЛЕК 185

ДУҪЛЫҠ..186
ФАНИ ДОНЪЯ 188
ТӨРЛӨЛӨК ЗАРУРЛЫҒЫ...191
РУХ..191
ГОНАҺ ҺӘМ ТӘҮБӘ..192
САМА БЕЛЕҮ 193
АЛЛАҺТЫҢ ТӘҠҮӘЛЕ ҠОЛДАРЫ..........................195
ХӘҠИҠӘТТЕ КҮРЕҮ 200
ХӘЛӘЛ КИЛЕМ 201
ИХЛАСЛЫҠ ҺӘМ ҒИБӘҘӘТ.....................................202
ФӘН – ТАНЫП БЕЛЕҮ..202
ИМАН 205
КЕШЕЛЕК ХӘҠИҠӘТЕ..205
ЭШТЕ ЯҠШЫ АТҠАРЫУ 207
ҠӘНӘҒӘТЛЕК - ӘҮӘҪЛЕК 207
ХОЛОҠ ҺӘМ ҺӘЛӘТТӘР 208
АЛЛАҺҠА ХЕҘМӘТ ҺӘМ ТАНЫП БЕЛЕҮ 212
РУХИ АЛҒА КИТЕШ...214
НӘФЕС ТЕЛӘКТӘРЕ 216
ВАҠЫТТЫ ДӨРӨҪ ФАЙҘАЛАНЫУ.........................218

Мәүләнә Йәләлетдин Руми Раббыһына зарығып һәм һөйөп уҡталған ғүмерен өс һүҙ менән тасуирлай:

«Мин сей инем, өлгөрҙөм, яндым!...»

Аллаһу Тәғәләгә рухи тартылыу булмаған осорон ул «мин сей инем» тип, Раббыһына мөхәббәт уяна башлаған осорон «мин өлгөрҙөм» тип атай, ә алдында китап биттәре ише ғаләм серҙәре асыла башлаған осорон «мин яндым» тип нарыҡлай.

Был бөйөк тәҡүә әүлиә үҙ артынан барыусыларҙы, **«Үлем килгәнгә ҡәҙәр үлегеҙ!..»** кәлимәһенең серен асып, үлемдән ҡурҡмаҫҡа өйрәтә, йәғни әхүәле рухиәндең ер ләззәттәрен, рәхәтлектәрен көсәүен һүндереп, ҡотолғоһоҙ үлем ҡурҡыуынан ҡотолоу мөмкин булыуын аңлата. Бына ни өсөн ул үҙенең киләсәктәге үлем көнөн **«Көтөп алынған ҡауышыу көнө»** тип атай. Йөрәген ялмап алған Хаҡ Тәғәләбеҙ менән осрашыуҙы танһыҡлауҙан ялҡынлы бәйеттәр тыуа:

«Ҡәберемде ас һәм күр: кәфенем йөрәгемде ялмаған һөйөүҙән ялҡынлана!»

❁

«Ҡәберемә алып киткәндә, был донъя менән айырылышыуҙан ғазаплана һәм бошона, тип уйлама!»

«Мин үлгәстен, күҙ-йәш түкмә! ***«Аһ, ҡайһылай йәл, ҡайһылай ҡыҙғаныс!»*** *тип һамаҡлай күрмә. Тормош көткәндә, нәфесемә эйәреп, шайтан ҡапҡанына эләкһәм, был, ысынлап та, ҡайғы булыр ине».*

«Йәнем, ҡанат киреп, Раббыһына уҡталғанда, ***«Аһ-аһ, ул беҙҙе ташлап китте!»*** *тип һыҡтама. Бел: был хушлашыу мәле түгел, был – Раббым менән ҡауышыу мәле!»*

«Мине ерләгәндә, ҡайғыға батып, ***«Хуш, хуш!»*** *тип әйтмә. Ҡәбер – артында беҙҙе Йәннәт баҡсалары көтөп торған ескә генә ҡорған!»*

«Ҡояш батышын күрһәң, тимәк һин ҡояш сығышын да күргәнһең. Улайһа, уйлап ҡара: батышы һәм сығышы араһында ҡояш тонокланамы әллә?»

«Батышын юҡҡа сығыу, тип иҫәпләүең ихтимал, әммә киреһенсә: батышы – яңы тормош башы!»

«Тәү ҡарамаҡҡа ҡәбер – ер ҡуйынындағы соҡор, төрмә, зиндан ғына. Асылда иһә, Раббыһына бөтә күңеле менән ынтылғандар өсөн, ҡәбер – донъя ығы-зығыһынан ҡотолоп, тыныслыҡ табыу урыны!»

«Ергә ташланған орлоҡ, шытып сығып, баш ҡалҡытмай ҡалырмы? Улайһа, ер ҡуйынына тапшырылған кешенең йәнә унан баш ҡалҡытып сығыуына ни өсөн шигең бар?»

«Һыулы ҡоҙоҡҡа төшөрөлгән күнәктең буш сыҡҡанын күргәнең бармы ни? Ҡоҙоҡҡа эләгеүе

Йософҡа зыян һалдымы, ул зарланып һыҡтарға тейеш инеме?»

«Мин, тәнемдең әсире булған саҡта, үле һәм бәхетһеҙ инем. Илаһи мөхәббәтте тойғас, мин мәңгелек бәхеткә эйә булдым…»

ИНЕШ ҺҮҘ

Беҙҙе үҙ мәхлүктәре араһынан һайлап, кеше булыу бәхетен биргән, хәкики иман менән бүләкләп, мәңгелек сәғәҙәткә юл асҡан Аллаһу Тәғәләгә сикһеҙ маҡтауҙарыбыҙ һәм рәхмәттәребеҙ булһын!

Бөтә ғаләмгә ***«күркәм үрнәк»,*** *Раббыбыҙға ғибәҙәттәр юлында иң камил өлгө булған Пәйғәмбәребеҙгә (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Аллаһу Тәғәләнең фатихаһы булһын!*

Әҙәм ғүмере йәшәү шатлығы һәм, хәүефләнеп, үлемде көтөү араһында үтә. Был халәттәр менән бәйле һорауҙар уның уй-фекерен танып белеү сигенә йүнәлтә. Донъялыҡтағы тормошобоҙ асылы – мәңгелек сәғәҙәткә лайыҡ булыу. Инсандың иң төп маҡсаты ла – ҡотолғоһоҙ үлем килеү ҡурҡыуынан азат булыу һәм шул рәүешле ғүмерен дә, үлемен дә күркәм итеү. Ошоға лайыҡ булғандар алдында Раббыбыҙға илтеүсе рухи камиллыҡ ҡапҡалары асыла.

Рухи камиллыҡ юлында «мин-мин» (тәзкиә нәфс) тип аһ орған нәфсеңде ауыҙлыҡлау һәм ҡәлбеңде паклау (тәсфиә ҡәлб) лазым. Тәбиғәттән кеше асылында ыңғай

сифаттар ҙа, кире сифаттар ҙа бар; ул сифаттар кешегә донъя һынауҙарын үтеү өсөн шарт булып тора. Һынауҙарҙы уңышлы үтеү өсөн, түбән сифаттарҙан арынып, ыңғай сифаттарҙы йәнләндерергә, үҫтерергә тейешбеҙ. Аллаһу Тәғәлә әйтә:

«…һәр әҙәми затҡа һәм уны Яралтҡан, уға һәм яҡшылыҡ, һәм яманлыҡ ҡылырға ирекле иткәндең исеме менән әйтәм: йәнен пак тотҡан кеше моратына ирешәсәк. Выжданын кер ҡаплаған кеше, әлбиттә, хәтәр зыян күрәсәк» (Шәмс (Ҡояш), 7- 10).

Йәнебеҙҙе тәрбиә ҡылыуҙағы уңышыбыҙ ни кимәлдә үҙ-үҙебеҙҙе танып белә алыуыбыҙға бәйләнгән. Әхүәле рухиәһендә йәшеренгән йыланды күрмәгән бәндә уның ағыуынан имен ҡала алмаясаҡ. Шуға әйтелгән бит: «Үҙен танып белгән Раббыһын да танып белер».

Мәүләнә Йәләлетдин Руми хикмәт тулы һүҙҙәре менән кешегә мөрәжәғәт итә, әйтерһең дә, ул, әҙәм үҙ-үҙенә ентекләп бағып, үҙен яҡшыраҡ танып белһен өсөн, алдына тап-таҙа көҙгөнө килтереп ҡуя:

«Әҙәм күңеле урманға оҡшаш. Урманда ҡабандар, бүреләр һәм якшы, яман ҡылыҡлы башҡа хайуандар йәшәгән кеүек, әҙәм күңелендә лә имәнес һәм гүзәл һыҙаттар йәшәй».

«Әй, салик (хаҡиҡәт эҙләүсе)! Муса ла, Фирғәүен дә һиндә бар! Һиңә был ике дошманды үҙеңдә табыу кәрәк!»

«Күңелеңдәге Муса Фирғәүенде еңһен өсөн, уны Илаһи серҙәр нуры менән яҡтырт!..»

Был мәсьәлә шул ҡәҙәр мөһим, Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәт (саллэллаһу ғәләйһи үә сәлләм) **«Ғәзвәтуль-Ғүсра»**, йәғни **«Ауыр поход»** атамаһын алған Табук походынан ҡайтҡанда, былай тип әйтә: *«Хәҙер беҙ бәләкәй йыһаттан оло йыһатҡа ҡайтабыҙ.»* Сәхәбәләр аптырап һорай: «О Рәсүлуллаһ, бынан да ҙурыраҡ йыһат бармы әллә?» Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәт (саллэллаһу ғәләйһи үә сәлләм) уны шулай аңлатып бирә: *«Беҙ бәләкәй йыһаттан оло йыһатҡа, йәғни нәфесебеҙ менән көрәшкә менән көрәшкә ҡайттыҡ».*[1]

Ошо хәҡиҡәтте раҫлап, хөрмәтле Шәйех Адабали Ғосманлылар дәүләтенә нигеҙ һалыусы Ғосман Ғазиға биргән иң ҙур еңеү хаҡындағы нәсихәтендә былай ти: *«Улым! Иң ҙур еңеү – үҙ нәфесеңде танып белеү. Кеше – үҙ-үҙенә дошман; ә үҙен танып белгән кеше – үҙ-үҙенә дуҫ!»*

Был юлда уңышҡа ирешә алмағанға бөтәһе лә, тәүге нәүбәттә ул үҙе йомаҡ булып ҡаласаҡ. Үҙеңде танып белмәй тороп, инсан серен, тимәк йәшәйеш һәм үлем, мәңгелек донъя серен асыу мөмкин түгел.

«Инсан исемле Сер» – ҙур йомаҡ. Әгәр инсан үҙен танып белһә, асылына һалынған һәләттәрҙе һәм хикмәтте Раббыһына яҡынайыуға йүнәлтһә, мәңгелеккә илтеүсе ҡапҡаны табасаҡ. Бында берҙән-бер дөрөҫ ҡарар – пәйғәмбәрҙәр, Аллаһтың тәҡүә ҡолдары эҙенән барыу, сөнки серле ишектең рухи асҡысы улар ҡулында. Ихлас

1. Суюты, «Джамиғус-Сағир», II, 73.

күңел менән улар даирәһенә ингән көндө беҙҙең әҙәми асылыбыҙ рухи үсештең яңы кимәленә күтәреләсәк. Әгәр шул даирәнән китһәк, гонаһкәрҙәр мөхитенә барып сумһаҡ, танып белгәндәребеҙ йәнә серле йомаҡҡа әйләнәсәк. Ә был, Аллаһ һаҡлаһын, һәләкәтебеҙ буласаҡ.

Төп маҡсатыбыҙ – тәҡүәләр менән бергә булыу, сөнки улар тирә-йүндәгеләргә һәр даим шундай нәсихәт бирә: **«Ләйсән ямғыр кеүек, игелек тарат!..»** Аллаһ ризалығы өсөн ғилем алыу, юғары әхлаҡҡа эйә булыу, Уның юлында ижтиһат итеү, йәғни Аллаһтың күндәм ҡоло булырға саҡырыу был. Шул юл менән генә **«Яңы быуынды тәрбиәләү»** мөмкин. Кешене тәрбиәләүҙең ҡатмарлығын күҙ уңында тотһаҡ, инсан серенә төшөнөүҙең мөһимлеге асыла төшөр. Шуға күрә, камил, һау шәхес тәрбиәләгәндә, **«Сифатһыҙ материалды файҙаланыу»**ҙан ҡасырға кәрәк. Раббыбыҙға ғибәҙәттәребеҙҙең һәммәһе камил булырға тейеш тигән һүҙ был. Был камиллыҡ ниндәй кимәлдә **«Хәрәмәйнгә йәнебеҙ менән күсеү»**гә бәйләнгән, сөнки «йәндәребеҙ раузаларын» ике изге урын климатында – Мәккә һәм Мәҙинәлә генә үстерергә мөмкин. **«Ваҡыт үтмәҫ, ҡояш батмаҫ борон»** «йәннәт раузаһы» булырға ашығырға кәрәк. Ваҡытты ҡулдан ысҡындырһаҡ, аһтарыбыҙ һәм тәүбәләребеҙҙән фәтүә булмаясаҡ, шуға күрә **«Тәүбәгә ашығығыҙ» -** үлем бит һин имен-аман йөрөгәндә, һис көтмәгәндә лә алдыңа килеп баҫыуы ихтимал. Икенсе яҡтан, тәүбә итә белмәгәндәр **«Әҙәмгә хас шөкөрһөҙлөк»** хаҡында белмәй. Буш хәбәр һатыуға ҡоролған тормош юлдары уларҙы рухи

төшөнкөлөк ҡапҡаларына алып киләсәк. Йөрәкте һәм аҡылды һәләкәткә алып бара торған яманлыҡтар күп. **«Ғәйбәт – ағыулы хәнйәр» -** шуларҙың иң ҡурҡынысы; уны башҡаларға ҡаҙаған кеше тәүге нәүбәттә үҙ йөрәгенә, йәненә, намыҫына һәләкәтле ағыу ҡаҙай. Ундай бәләләр упҡынына осмаҫ өсөн, **«Нәсихәт ҡиммәте»**н аңлау лазым. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Дин – ул нәсихәт»* (Мөслим, Иман, 95). Үрҙә әйтеп кителгәндәрҙә уңышҡа ирешеү өсөн, **«Доғаларҙың йәшерен сере»**нә төшөнөү һәм уларҙы тормошобоҙҙоң айырылғыһыҙ өлөшөнә әйләндереү кәрәк. Шунда ғына беҙ үҙ-үҙебеҙҙе танып белә һәм рухиәтебеҙ менән оло йөрәкле Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) яҡыная аласаҡбыҙ.

Ҡәҙерле уҡыусым!

«Инеш һүҙ»ҙә телгә алынған темалар – һеҙ ҡулығыҙға алған китаптың бүлектәре. Китап элек журналдарҙа баҫылып сыҡҡан мәҡәләләрҙән тора. Беҙ уға **«Хөрмәтле Мәүләнәнән хикмәт ысыҡтары»**н өҫтәнек.

Аллаһ тормошобоҙҙо Үҙ юлындағы хаҡ ғәмәлдәр менән биҙәһен, изге ниәттәребеҙҙе тормошҡа ашырырға насип итһен. Был донъяға килгәндә йөкмәтелгән бурыстарыбыҙҙы атҡарып сығырҙай көс бирһен һәм Үҙ хозурына тәҡүәле ҡолдары менән бергә барып баҫырға насип итһен.

Әмин!

Нуриман Мусин

Инсан исемле Сер

«Сүбхәәналлаһ! Рухиәтебеҙҙең ҡараңғы яғына (нәфескә) Иблис мин-минлеге, Ҡабил көнсөллөгө, Ғәд һәм Сәмүд халыҡтарының баш бирмәүсәнлеге, Нәмрудтың әҙәпһеҙлеге, үҙен Хоҙай тип иҫәпләгән Фирғәүендең һауалылығы, Һамандың ғауғасыллығы һәм мәкере, Ҡарундың боҙоҡлоғо һәм залимлығы, Бәлғамдың ҡанмаҫ теләктәре,«Әсхәбус-сәбт» (Шәмбе халҡы) мутлыҡтары, Вәлид ибн Муғир кирелеге һәм Әбү Яһил наҙанлығы боҫҡан. Әммә рухиәтен тәрбиә ҡылыу һәм нәфесе менән көрәш әҙәмде барса ошо кире сифаттарҙан арындырасаҡ» (Ибн Ҡаййим әл-Джаузиә, әл-Фаваид, Бейрут, 1986, 98-се бит).

ИНСАН ИСЕМЛЕ СЕР

Кешене һынау өсөн Аллаһ бар ҡылған донъяла бихисап ҡапма-ҡаршылыҡтар йәшәй. Был тормошта юғарылыҡ һәм түбәнлек, яҡшылыҡ һәм яманлыҡ һәр саҡ йәнәш... Ошо донъяның айырылғыһыҙ өлөшө булған кеше, күңелендәге тәҡүәлегенә йәки гонаһкәрлегенә эйәреп, йә яҡшылыҡты, йә яманлыҡты һайлай - даимән шулай һынау үтә. Берәүҙәре, әхүәле рухиәһен паклап, изге ғәмәлдәр ҡылырға тырыша, ә икенселәре, насар ҡылыҡтар ҡылып, гонаһтары ҡолона әүерелә.

Мәүләнә Йәләлетдин Руми кеше күңеленә йәшенгән был ҡаршылыҡтарҙы шулай тасуирлай:

«Әҙәм күңеле урманға оҡшаш. Унда якшылыҡ һәм яманлыҡтарҙың ниндәй генә төрө юк. ***«...Үҙ тарафымдан рух керетеп, йәнле итеп...»*** *(Хижер, 29) аятын аңлайһың икән, был Аллаһтың һиңә рәхмәте. Әгәр һин Унан рухи энергия алаһың икән, үҙеңдәге ҡаршылыҡлы хистәргә һиҙгер булырға тейешһең!..*

Әҙәмдең әхүәле рухиәһе бихисап пак һәм яман уйҙар, күркәм һәм дә бүре, кабандыкы ише ҡырағай хайуандарға хас ҡотһоҙ ғәҙәттәр менән тулы. Ошо сифаттарҙың

ҡайһыһы көслөрәк, шулар бәндә шәхесен үҙ яғына ауҙара һәм холҡон үҙгәртә башлай. Әгәр алтын һәм баҡыр иретмәһендә алтын баҡырға ҡарағанда күберәк булһа, был иретмәне «алтын» тип атайҙар.

Шундай мәлдәр була: әҙәм йә йыртҡыс хайуан ҡиәфәтен ала, йә унда гүзәлдәрҙән-гүзәл булған Йософ пәйғәмбәр (ғәләйһис-сәләм) образы сағылыш таба. Яҡшылыҡ һәм яманлыҡ күҙгә күренмәгән серле һуҡмаҡтар буйлап бер күңелдән икенсеһенә күсә. Аңлау кеүәһе, ғилем һәм һәләттәр бәндәнән хатта хайуанға күсеүе лә ихтимал. Тиҫкәре ат та хужаһы янында күндәмгә әйләнә. Ҡырағай айыу өйрәтеүгә килә. Әҙәм үҙ хәжәттәре өсөн этте эйәләштерә, һәм ул уға хеҙмәт итә: һунар итә, һарыҡ көтә йәки йортон һаҡлай.

Ҡөрьәндә[2] «Әсхәбүл Ҡәһәф» - Мәмерйә кешеләренә тоғро булған эт телгә алына. Ә Нух һәм Лут пәйғәмбәрҙәрҙең (ғәләйһи-мүссәләм) ҡатындары гонаһкәрҙәр менән аралаша, шул сәбәпле йөрәктәре ҡарая, ҡараңғылыҡҡа бата – улар Йәһәннәмде[3] төйәк итеүселәргә әйләнә. Төрлө мәлдәрҙә әҙәмдең әхүәле рухиәһендә ҡапма-ҡаршы сифаттар күренә: ҡайһы саҡ ул торғаны бер шайтан кеүек булыуы ихтимал, ә ҡайһы саҡ – фәрештә. Ҡайһы саҡ ул йыртҡыс, ә ҡайһы саҡ фәҡирҙәрҙең, етемдәрҙең һәм мохтаждарҙың шәфҡәтсеһе!..»

2. см. аль-Кахф, 18.
3. см. ат-Тахрим, 10.

Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәт (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) төрлө холоҡло кешеләрҙең барлыҡҡа килеүе тәүге кеше булған Әҙәм (ғәләйһис-сәләм) барлыҡҡа килеүе менән бәйле булыуы хаҡында әйтә:

«Аллаһ Әҙәмде Ерҙең төрлө мөйөштәренән йыйылған балсыҡтан яралтҡан. Шул сәбәпле ҡайһы бер әҙәм балалары ҡыҙыл тәнле, ҡайһылары – аҡ, ҡайһылары – ҡара тәнле, ә ҡайһылары ҡатнаш тәнле; ҡайһы берәүҙәрҙең холҡо йомшаҡ, икенселәренеке – ҡырыҫ, ҡайһы берәүҙәренеке – яҡшы, ә икенселәренеке – яман» (Әбү Дауыт, Сөннәт, 16; Тирмиҙи, Тәфсир, 2/2955; Әхмәт, IV, 400).

Билдәле мөхәддистәрҙең береһе булған Ибн Ҡаййим әл-Джәүзи был хәҙисте шулай тәфсирләй:

«Сүбхәәналлаһ! Рухиәттең ҡараңғы яғына (нәфескә) Иблис мин-минлеге, Ҡабил көнсөллөгө, Ғәд һәм Сәмүд халыҡтарының баш бирмәүсәнлеге, Нәмрудтың әҙәпһеҙлеге, үҙен Хоҙай тип иҫәпләгән Фирғәүендең һауалылығы, Һамандың ғауғасыллығы һәм мәкере, Ҡарундың боҙоҡлоғо һәм залимлығы, Бәлғәмдең ҡанмаҫ теләктәре,«Әсхәбус-сәбт» (Шәмбе халҡы) мутлыҡтары, Вәлид ибн Муғир кирелеге һәм Әбү Яһил наҙанлығы боҫҡан.

Шулай уҡ әҙәм нәфесендә хайуандарға хас сифаттар ҙа бар: ҡарға ҡомһоҙлоғо, эт ҡомағайлығы, тауистың үҙ-үҙенә ғашиҡлығы, тиреҫ ҡуңыҙының тиреҫкә тартылыуы, хамелеон мәкерлеге, дөйәнең уҫаллығы, юлбарыҫ агрессивлығы, арыҫлан ҡыйыулығы, сысҡан аҫтыртынлығы, йыландың зәһәрлеге, маймылдың

иҫәрлеге, ҡырмыҫҡа эшсәнлеге, төлкө хәйләкәрлеге, һыртлан ике йөҙлөлөгө...

Әммә рухиәтен тәрбиә ҡылыу һәм нәфесе менән көрәш әҙәмде барса ошо кире сифаттарҙан арындырасаҡ» (Ибн Ҡаййим әл-Джаузиә, әл-Фаваид, Бейрут, 1986, 98-се бит).

Изге Ҡөрьән аяты әйтә:

«...һәр әҙәми затҡа һәм уны яралткан, уға һәм яҡшылыҡ, һәм яҡшылыҡ ҡылырға ирекле иткәндең исеме менән әйтәм: йәнен пак тотҡан кеше моратына ирешәсәк. Выжданын кер ҡаплаған кеше, әлбиттә, хәтәр зыян күрәсәк» (Шәмс, 7- 10).

Ашуғ Юныс Эмре тасауыуф юлындағы пакланыу барышын бик гүзәл тасуирлай:

Хаҡ бер күңел бирҙе миңә - «Һу» тимәҫтән хайран булыр,
Бер мәл килер - шатлыҡ булыр, бер мәл килер - һағыш булыр.

Бер мәл - төҫө ажар һыуыҡ ҡыштай булыр,
Бер мәл инсаниәт тыуыр - бөтә донъя баҡса булыр.

Бер мәл - Ғәрештән юғары, бер мәл - тупраҡҡа күмелер,
Бер мәл - тамсы булыр, бер мәл диңгеҙ булып ташыр.

Бер мәл килер - яһил ҡалыр, һис тыныслыҡ белмәҫ булыр,
Бер мәл хикмәттәргә батыр – Гален үә Лоҡман кеүек булыр.

Бер мәл килер, Ғайса һымаҡ, үлеләрҙе йәнле ҡылыр,
Бер мәл йортона эрелек тулыр, Фирғәүен һәм Һаман булыр...

Кеше рухиәтенә йәшенгән ҡапма-ҡаршылыҡтар йәмғиәт тормошона ла йоғонто яһай. Бер яҡтан – рухи тыныслыҡ һәм камиллыҡҡа ирешкән тәҡүәләр, икенсе яҡтан – иманһыҙлыҡҡа батҡан гонаһкәрҙәр бер йәмғиәттә килешеп йәшәргә мәжбүр. Яҡшылыҡ һәм яманлыҡ ҡотоптары араһындағы йәмғиәттә төрлө рухи халәттәге, төрлө холоҡло кешеләр йәшәй. Ул йәмғиәт күп төрлө зыянһыҙ һәм йырткыс хайуандарға төйәк биргән урманға оҡшаш. Ул урманда төйәкләнгәндәрҙең холоҡтары ла төрлө: берәүҙәре төлкө һымаҡ хәйләкәр, икенселәре һыртландай ҡомһоҙ; өсөнсөләре, ҡырмыҫҡа ише, көнө-төнө һаҡлам туплай; ә ҡайһы берәүҙәре йыландай зәһәр һәм ҡурҡыныс. Был урманда көн итеүселәрҙең ҡайһы берҙәре, тәүҙә иркәләнеп, аҙаҡ тешләп алыуы йәки, һөлөк һымаҡ, ҡаныңды эсеүе, йәки, һис көтмәгәндә, ҡәбәхәттәрсә һөжүм итеүе ихтимал. Ә ҡайһылары, ҡуян һәм күбәләк һымаҡ, берәүгә лә зыян һалмайынса, тыныс ҡына йәшәй бирә.

Әхүәле рухиәһен тәрбиә ҡыла алмаған, нәфесе әсирлегенән ҡотола алмаған әҙәм, холҡоноң көслө яҡтарын үҫтерә алмайынса, тирә-йүнендәге түбән шәхестәр йоғонтоһонда йәшәүен дауам итәсәк. Ҡайһы бер кешеләрҙең холҡо бер хайуандың, ҡайһыларының бер нисә хайуандың холҡона оҡшаш. Үтә күреүсән тәҡүәләр кешеләрҙең асылына тиҙ төшөнә, сөнки әҙәмдең әхүәле рухиәһе уның тышҡы ҡиәфәтендә лә, тәртибендә лә ап-асыҡ күренә.

Ҡапма-ҡаршылыҡлы, төрлө холоҡло әҙәмдәр төйәкләнгән йәмғиәттә йәшәү – ауыр һынау. Был имтиханды уңышлы үткәндәр Йәннәткә, Аллаһ хозурында булыуға лайыҡ була. Тимәк, кеше, донъя һынауын үтеп, Аллаһ ризалығын алырға ынтылырға тейеш, сөнки был уның төп бурысы. Ә бының өсөн уға холҡоноң кире һыҙаттарынан арыныу, үҙен гүзәл сифаттар менән биҙәү, тормош юлын ысын кеше булып үтеү лазым.

Холҡонда ниндәйҙер хайуан ҡылыҡтары сағылыш тапҡан бәндәләр араһында йәшәгән кешеләргә уяу булыу кәрәк. Фани донъяла йәшәгән кеше гел генә үҙенә игелекле, хәстәрлекле булған тәҡүәләр араһында була алмай. Әлбиттә, даимән тәҡүәләр сохбеттарына йөрөгәндәр ҙә бар, тик был әңгәмәләрҙең ваҡыты һәм урыны сикле. Тәҡүәләр күп түгел, һәр кем улар менән аралаша алмай, шуға күрә түбән әхлаҡлы кешеләр менән килешеп йәшәргә тура килә. Тарихтан беҙ шундай йәшәйештең гүзәл миҫалын күрәбеҙ: Фирғәүен һарайында үҫкән Муса пәйғәмбәр (ғәләйһис-сәләм), шулай уҡ Фирғәүендең әхлаҡлы ҡатыны Асия, тәҡүәлектәре арҡаһында, иманын һәм юғары рухиәтен һаҡлап ҡала алған. Күп һанлы һынауҙар аша үткәндә, уларҙың бер Аллаһҡа инаныуы кәмемәй генә түгел, киреһенсә, нығына бара.

Эске халәтенә, тәртибенә кире йоғонто яһарҙай мөхиттә йәшәгән кешегә үтә лә уяу булыу мөһим, бәләкәй генә һаҡһыҙлыҡ та уны етди юғалтыуҙарға килтереүе ихтимал бит. Ҡайһы ғәмәлебеҙ менән Аллаһ ризалығына ирешеүебеҙҙе, ҡайһыһы менән Уның асыуына дусар

булыуыбыҙҙы беҙ белмәйбеҙ, бәс, шулай булғас, һәр ғәмәлебеҙҙе ҡаты контролдә тотоу зарур.

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) иғтибарһыҙлығы арҡаһында бесәйенең үлеменә сәбәпсе булған ҡатын хаҡында һөйләй. Ҡатын һуңғы сәғәтенә саҡлы ғибәҙәттә булһа ла, Йәһәннәм әһеленә әйләнә. Был миҫал шуны күрһәтә: Аллаһ бар ҡылған кескәй генә бер затҡа иғтибарһыҙлыҡ ғибәҙәттә булған ҡолдо ла рухи түбәнлеккә төшөрөүе мөмкин. Тимәк, кеше Аллаһ бар ҡылған барса мәхлүктәргә үҙенә бирелгән мөмкинлек, бәрәкәттәрҙән тейешенсә өлөш сығарырға тейеш.

Тыуғандан алып һуңғы һулышҡа ҡәҙәрге тормош этаптары боҙ өҫтөндә автомобилдә йөрөүгә оҡшаш. Ҡайһы саҡ, бәндә Йәннәткә бер аҙым ғына торғанда, көтөлмәгән һаҡһыҙлыҡ уны Йәһәннәмгә осороуы ихтимал. Тарихта быға миҫалдар байтаҡ. Мәҫәлән, Аллаһтың тәҡүәле ҡоло булған Ҡарун тора-бара бик ныҡ байып китә. Аллаһу Тәғәлә Ҡөрьәндә уның хаҡында былай ти:

«Беҙ уға шундай байлыҡ бирҙек, аскыстарын хатта ҡеүәтле баһадирҙар ҙа көскә күтәреп йөрөр ине» (Ҡасас (Ҡиссалар), 76).

Әммә ғәләмәт ҙур байлығы уға бәхет тә, уңыш та килтермәй. Булған байлыҡтары өсөн Аллаһҡа рәхмәт уҡып тороу урынға, ул, хазиналарына арҡаланып, Муса пәйғәмбәргә (ғәләйһис-сәләм) ҡаршы сыға. Һауалылығы һәм мин-минлеге уны һәләкәткә этәрә. (Ҡасас, 76-82-се аяттарҙы ҡарағыҙ).

Муса пәйғәмбәр (ғәләйһис-сәләм) заманында йәшәгән, юғары рухи дәрәжәгә күтәрелгән Бәлғам бин Баура, нәфесенә баш була алмайынса, үҙен һәләк итә. (Әғраф (Кәртәләр), 175-се аятты ҡарағыҙ).

Байлыҡ бирелгән Ҡарун һәм бихисап рухи бәрәкәттәргә эйә булған Бәлғам бин Баура, уңыштарына иҫереп һәм теләктәренең ҡоло булып, үҙ-үҙҙәрен упҡынға ташлай. Бәс, шулай булғас, берәү ҙә үҙен **«гарантия алған»** һәм **«котолған»** тип иҫәпләп туғарылырға тейеш түгел – пәйғәмбәрҙәрҙән ҡала бер ҡолға ла ҡотолоу гарантияланмаған. Тормош юлыбыҙҙы, мина яланынан барғандай, Аллаһтың асыуына тарымаҫҡа тырышып, аҙым һайын һаҡлыҡ, уяулыҡ хаҡында онотмайынса үтергә тейешбеҙ.

❁

Һәр йән эйәһе үҙенә яраҡлы мөхиттә көн итә, кешеләрҙең йәшәйеше лә ошо ҡағиҙәгә буйһона. Сәскәләр араһында йәшәгән, сәскәләр араһында ризыҡ тапҡан бал ҡортон башҡа мөхиттә йәшәтеү мөмкин түгел, ә сүплектә, ризыҡ ҡалдыҡтары араһында көн күргән ҡомаҡты һин сәскәләр араһында йәшәргә мәжбүр итә алмаясаҡһың. Саф йәндәр рухи аҙыҡты Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) нурынан алһа, гонаһкәрҙәр, рухи донъялары таҙа булмағандар шаҡшылыҡҡа тартыла, үҙ гонаһын бәхеткә һанай.

Шулай итеп, әгәр йәмғиәт менән холҡо тәлмәрйендеке ише әҙәмдәр идара итһә, тиҙ арала бөтә йәмғиәт һаҙлыҡҡа әйләнәсәк. Әгәр инде хакимдарҙың холҡонда йылан йәки

саянға хас сифаттар булһа, уларҙың ағыуы бөтә милләткә таралаһаҡ, илдә анархия һәм террор башланасаҡ. Ә ил менән халҡы хаҡында хәстәрлек күргән тәҡүәләр идара итһә, бөтә ил гөл-баҡсаға әйләнәсәк, граждандары иһә имен һәм бәхетле йәшәйәсәк.

Йәмғиәтте тарҡатҡан төрлө кире факторҙар әхлаҡһыҙ, әҙәпһеҙ кешеләрҙең артыуына алып килә; шундай осорҙа, үҙеңде, яҡындарыңды, тирә-йүндәгеләрҙе уларҙың емергес йоғонтоһонан әрсәләп ҡалыу өсөн, бөтә көстө һалырға кәрәк. Ҡөрьәндә бәйән ителгән «мәмерйәне төйәк итеүселәр» һымаҡ, үҙеңдә яман ваҡиғаларға ҡаршы торорҙай көс табыу лазым. Әлбиттә, тәүге нәүбәттә үҙебеҙҙән башлап, яйлап-яйлап әйләнә-тирәбеҙҙе сафландырыуға тырышлыҡ һалырға тейешбеҙ. Ғәҙелһеҙлек хөкөм һөргән йәмғиәттә йәшәүселәр ғәмһеҙ булһа, тора-бара улар үҙҙәре лә тура юлдан тайпылыуы ихтимал. Имам Ғазали быны шулай аңлата:

«Ҡараштарыбыҙҙың иманһыҙҙар менән яҡынлығы тора-бара рухи яҡынлыҡҡа алып килеүе ихтимал. Ә бындай яҡынлыҡ кешенең рухи һәләкәтенә сәбәп буласаҡ. Бел, ғәмһеҙлек тыуҙырған иҫереклек хәмер менән иҫереүҙән дә яманыраҡ».

Кешене лә индереп, бөтә йән эйәләре ниндәйҙер кимәлдә тирә-яҡ мөхиттең йоғонтоһона дусар. Тирә-яҡ мөхиттең барса йән эйәһенә йоғонтоһо – яҡшы билдәле хәҡиҡәт, әммә заманыбыҙ тикшеренеүҙәре шуны ла күрһәтә: рухи мөхиттең йәнһеҙ материяға йоғонтоһо ла бар.

Һыуҙы кристаллаштырыу тәжрибәләре быға сағыу миҫал була ала – уның һөҙөмтәләре матбуғатта киң яҡтыртылды һәм рухи мөхит тәьҫиренең ни ҡәҙәр мөһим булыуын иҫбатланы. Классик музыка тәьҫирендә туңдырылған һыу кристалдары нәзәкәтле гүзәл форма ала, ә «хэви метал» музыкаһы йоғонтоһо аҫтында туңдырылған һыу кристалдар түгел, хаотик структуралар барлыҡҡа килтерә.

Ҡыҙҙар Ҡөрьәнде өйрәнгән мәктәптә лә шундайыраҡ тәжрибә үткәрелә. Күрше ике бүлмәлә бер үк төрлө ике гөлдө урынлаштыралар. Көршәктәрҙең береһенә Аллаһтың Гүзәл исемдәре яҙылған ҡағыҙҙы йәбештереп ҡуялар, бында даимән Ҡөрьән уҡыйҙар, гөлгә яҡшы, матур һүҙҙәр менән өндәшәләр. Ә икенсе көршәккә насар һүҙҙәр яҙылған ҡағыҙҙы беркетеп ҡуялар, һәм был бүлмәлә заманса поп-музыка яңғырай. Бер айҙан ыңғай мөхиттә үҫкән гөл күҙгә күренеп матурайып үҫеп китә, ә насар шарттарҙа үҫкән гөл ауырый башлай һәм һулый.

Миҫалдарҙан күреүебеҙгә, бөтә барлыҡ тирә-яҡ мөхиттең йоғонтоһона дусар. Ыңғай тәьҫир уларҙың хәлен яҡшырта, йәмләй, ә киреһе – емерә, үлтерә. Рухиәте менән бөтә барлыҡтан өҫтөн торған кеше тирә-яҡ мөхит йоғонтоһон нығыраҡ тойоусан, шуға күрә төрлө кешеләр йәшәгән йәмғиәттә тыныс һәм рухи йәһәттән юғары булып ҡалыр өсөн, аралашҡан даирәңә уғата иғтибарлы булыу лазым.

Изге Ҡөрьән аятында әйтелә:

«Әй, иман килтергән кешеләр, Аллаһ ҡаршыһында гонаһ ҡылыуҙан ҡурҡығыҙ һәм тура юлдағылар менән бергә булығыҙ» (Тәүбә, 119),

«Аяттарыбыҙ тураһында урынһыҙ бәхәсләшә торған кешеләрҙе осратһаң, һүҙҙәре башҡа нәмәгә күскәнсегә саҡлы, уларҙан йыраҡ тор. Әгәр шайтан һиңә быны онотторһа, һис юғында иҫеңә төшкәс, залимдар менән бер рәттән ултырма» (Әнғәм (Мал-тыуар), 68),

«Ул (Аллаһ) китапта һеҙгә шуны индергән: Аллаһтың аяттарын инҡар итеп йәки уларҙы мәсхәрәгә ҡалдырырға тырышып һөйләшеүселәрҙе ишеткәс тә, улар башҡа бер һүҙ башлағансыға саҡлы кәферҙәр менән бергә ултырмағыҙ, юҡһа, һеҙ ҙә улар кеүек булырһығыҙ. Әлбиттә, Аллаһ монафиҡтарҙың һәм кәферҙәрҙең барыһын йәһәннәмгә туплаясаҡ» (Нисә (Ҡатындар), 140).

❁

Йә, Аллаһ! Беҙ Һинән беҙҙе яманлыҡҡа этәргән нәфесебеҙ яманлығынан ярҙам һорайбыҙ! Беҙҙе яҡшылыҡҡа ғына өндәүсе тәҡүәле, диндар дуҫтар бир!.. Хозурыңа, фани донъя гонаһтарына батмайынса, яңы тыуған саҡтағы сафлыҡ менән барып баҫырға насип ит!..

Әмин!

Ләйсән ямғыр keүek, игелек тарат!..

Айыҡ аҡыллы, ғилемле һәм йомарт рухиәтлеләр, ботаҡтарын эйеп, өлгөргән һутлы емештәрен ауыҙ итергә саҡырған емеш ағастары ише. Шуға күрә кеше, дан көҫәп, нәфесе ҡотҡоһона бирелеп, рия менән күрһәтеп эшләүҙән, мин-минлектән ҡасырға һәм әхүәле рухиәһен хазиналар һандығына әйләндерергә тейеш – бөтә барлыҡ унда хәҡики байлыҡ һәм тыныслыҡ таба алһын.

ЛӘЙСӘН ЯМҒЫР КЕҮЕК, ИГЕЛЕК ТАРАТ!..

Ғаләм – икһеҙ-сикһеҙ бөйөк китап, ул, гүзәл һәм аңлайышлы итеп, ниндәй юғары сифаттарға ынтылырға, ниндәй түбән сифаттарҙан азат булырға кәрәклекте аңлата. Был ғаләм китабы ыңғай һәм кире миҫалдар галереяһын күрһәтә. Күккә һәм ергә күңел күҙе менән бағырға һәләтлеләргә бихисап серҙәр һәм нәсихәттәр асыла, улар ғүмер юлын шуларға таянып үтә. Донъялағы бер генә китап та шыбырлашҡан ағастарҙың, үкергән боландарҙың, безелдәгән бал ҡорттарының, сыр-сыу килгән ҡоштарҙың, мул ризыҡ үҫтергән еребеҙҙең, планетабыҙға нурҙарын һипкән ҡояштың, ергә ямғырҙар ҡойҙорған күктең ни тураһында хәбәр һөйләүен аңлатып бирә алмай. Ә ишетә белгәндәр иҫ киткес үрҙәргә артылыуға лайыҡ була, донъяның хәҡиҡи йәмен күрә башлай.

Һиҙгер йөрәге һәм күрер күҙе булғандар алдында ғаләмдәге Ҡөҙрәтле йомартлылыҡ, киң күңеллелек өнһөҙ Илаһи шиғриәт булып асыла, унан һуң инде ниндәйҙер башҡа аңлатмалар эҙләүҙең хәжәте ҡалмай. Кеше тирә-йүнендәге донъяны өйрәнергә тейеш, һәм, башҡалар хаҡында хәстәрлек күреп, уларҙы рухи матурлыҡты

танып белеүгә йүнәлтергә, Аллаһ үҙенә биргәндәрҙән мохтаждарға йомарт рәүештә өлөш бүлергә тейеш.

Донъяға ҡыҙыҡһыныусан ҡараш менән бағыусылар алдында Аллаһтың барлығын һәм берлеген раҫлаусы Илаһи ғилем һәм хикмәттең йәшерен хазиналары асыла башлай. Йыһан, Аллаһтың рөхсәте менән, беҙҙең менән өнһөҙ рәүештә Илаһи шиғриәт теле менән даимән һөйләшә. Был оло-ғара ғаләм Хаҡ Тәғәләбеҙ Ҡөҙрәте алдында кескенә булыуыбыҙ тураһында беҙ уйланһын һәм шуны төшөнһөн өсөн бар ҡылынған. «Уҡы!» тигән Аллаһтың тәүге әмере - ошо Илаһи серҙең сағылышы. Тәфәккүр – Илаһи һәм рухи нимәләр хаҡында уйланыуҙар – әҙәмгә Хаҡ Тәғәләбеҙ Бөйөклөгө һәм Ҡөҙрәте алдында үҙенең көсһөҙлөгән нығыраҡ аңларға ярҙам итә. Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәләнең ни ҡәҙәр Бөйөк булыуына инанғас, ул үҙ булмышының зәғифлегенә ныҡлап төшөнә.

Ҡолдарын шул хәҡиҡәтте төшөнөү кимәленә күтәреү өсөн, Аллаһ, Үҙенең өҫтөнлөгөн һәм ҡөҙрәтен күрһәтеп, күңеле һәм күҙе күргәндәргә хәҡиҡәтте аса:

«Аллаһ бер-береһенә ярашҡан ете ҡат Күкте бар итте. Ғаләмдәр Раббыһының бар итеү ғәмәлендә һеҙ һис бер кәмселек күрмәҫһегеҙ. Күтәрелеп бер ҡарағыҙ һеҙ Күккә, шунда һис бер етешһеҙ урын күрмәҫһегеҙ. Унан һуң тағы ҡат-ҡат ҡарағыҙ, ҡарашығыҙ (Күк төҙөлөшөндә етешһеҙлек таба алмайынса) хәлдән тайып, меҫкен хәлдә кире ҡайтыр» (Мүлк (Хакимиәт), 3-4).

Хаҡтыр, күк көмбәҙе бихисап ҙур һәм бәләкәй йондоҙҙар менән биҙәлгән, уның буйлап Илаһи

календарға буйһонған яҡтыртҡыстар, планеталар, Ерҙәге тереклекте энергияһы менән һәр даим тәьмин итеп торған Ҡояш, унын көҙгөһө булған Ай йөҙә. Ғәжәйеп был Илаһи яратылмыштар меңдәрсә йылдар буйы һүнмәй, үҙ орбиталары буйлап миллиметрға ҡәҙәр теүәллек менән хәрәкәт итә.

Тәме, еҫе, төҫө һәм формаһы күп төрлө булған еләк-емештәрҙе, йәшелсәләрҙе үҙендә үҫтергән Ер – Аллаһтың Бөйөк Ҡөҙрәтенә йәнә бер дәлил! Аллаһтың тере көсөн алып килеүсе, үлгән ерҙе терелтеүсе һыу – яңырыу һәм тормош сығанағы...

Барса был гүзәллектәр һәм ғәжәйеп мөғжизәләр кешене Аллаһу Тәғәләнең сикһеҙ Ҡөҙрәте тураһында уйланырға мәжбүр итә. Әммә кешеләрҙең күпселеге, аҙашыуы сәбәпле, күңел күҙҙәре һуҡыр булыуы сәбәпле, ул мөғжизәләрҙе күрмәй, инҡар итә. Бик күп миҫалдар һәм йәшерен серҙәр аҙашҡандарҙың күҙ алдынан үтә, тик, ҡая таштарға яуған ямғыр кеүек, зиһенен уятмай, уй-фекер емештәрен ҡалдырмай.

Ә бит бер аҙ фекерләй, уйлана белгән кешегә асыштар үҙҙәре килә, ғибәҙәттәрҙәге ихласлыҡ һәм тәҡүәлек фекер йөрөтә белеү менән һутлана. Мәҫәлән, намаҙҙа уҡыған һәр аяттың мәғәнәһен аңлау ғибәҙәттәребеҙҙе камилыраҡ итә. Аллаһу Тәғәлә әйтә: **«…Сәждә ит. Аллаһҡа яҡынлаш!»** (Ғәләҡ (Яралғы тамсыһы), 96/19) Уйланыуҙар һәм ҡәлбтең һыҡраныуҙары ҡолдо Аллаһҡа яҡынайта.

Фекерләй белгәндәр өсөн ғаләм – мәктәп. Был тормош мәктәбендә хатта наҙан кешеләр ҙә, күҙ алдарынан үткән

картиналарҙы тамаша ҡылып, нәсихәтле һабаҡ алырға, ғаләмдәге серҙәрҙе, хикмәтте һәм хәҡиҡәтте таный башларға һәләтле. Был осраҡта һәр япраҡ, сәскә, емеш улар өсөн китапҡа әйләнәсәк. Сәғди Ширази әйткән:

«Мәғрифәт нурына ҡойонған ғарифтар өсөн ағастың һәр япрағы - «диван» (шиғырҙар йыйынтығы), ә ғәмһеҙҙәр өсөн тотош ағас та бер япраҡҡа торошло түгел».

Йәғни, ғаләмдәге бөтә барлыҡ үҙ серҙәрен ишетә һәм фекерләй белгәндәргә генә даимән аса.

Беҙҙең бөтә планетабыҙ кешегә хеҙмәт итеү өсөн барлыҡҡа килгән. Әйтәйек, күп мәхлүктәр, нимәлер етештергәндә, үҙҙәренә кәрәгенән артыҡты етештерә, йәғни әҙәмдең ихтыяждарын ҡәнәғәтләндерә.

Мәҫәлән, ғүмере 45 кенә көн булған бал ҡорто үҙе һәм тоҡомо өсөн бал йыйыу менән мәшғүл. Әммә иң мөһиме шунда: был ҡиммәтле һәм шифалы ризыҡты ул күп итеп йыя – уның иң ҙур өлөшө кеше файҙаһына йыйыла. Быҙауы өсөн һөт етештереүсе һыйыр ағының да күп өлөшө кешеләр ихтыяжын ҡәнәғәтләндереүгә китә. Икенсе алмағасҡа ғүмер биреү өсөн бер орлоҡҡа ғына мохтаж булған алмағас, ботаҡтарын ергә ҡәҙәр эйҙереп, мул уңыш бирә. Фекерләй белгәндәр өсөн, бында нәсихәтле һабаҡ бар.

Айыҡ аҡыллы, ғилемле һәм йомарт рухиәтлеләр, ботаҡтарын эйеп, өлгөргән һутлы емештәрен ауыҙ итергә саҡырған емеш ағастары ише. Шуға күрә кеше, дан

көсәп, нәфесе ҡотҡоһона бирелеп, рия менән күрһәтеп эшләүҙән, мин-минлектән ҡасырға һәм әхүәле рухиәһен хазиналар һандығына әйләндерергә тейеш – бөтә барлыҡ унда хәҡиҡи байлыҡ һәм тыныслыҡ таба алһын.

Аныҡыраҡ итеп әйткәндә, Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәттең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) фатихалы юлы менән барғандар үҙҙәрен йәнләндереүсе, һыуһындарҙы ҡандырыусы, шифа биреүсе, ниғмәтләндереүсе үтә күренмәле саф шишмә һыуы кимәленә еткерергә тейеш. Арыҫлан да, ҡуян да эсеп туя алырлыҡ күл, кешегә ғибәҙәт ҡылырға ярҙам иткән улаҡ булырға тейеш улар.

Тәбиғәттәге һыу әйләнешен күҙ алдына килтерегеҙ. Болоттан ямғыр булып яуған һыу, уңдырышлы тупраҡҡа эләгеп, уны йәнләндереүе лә ихтимал, ҡая ташҡа, балсыҡлы тау тоҡомона эләгеп, үҙен бушҡа сарыф итеүе лә бар. Шулай ҙа була: әҙемтәһе ер өҫтөндә күренмәй, әммә һыу, тупраҡ ҡатламдары аша үтеп, бик тәрәндә йыйыла һәм шифалы инеш булып өҫкә бәреп сығыр мәлде көтә.

Ер өҫтөндә ҡалған һыу кешеләргә хеҙмәт итә. Уны ризыҡ әҙерләү, һыуһынды баҫыу, таҙалыҡ булдырыу һәм башҡа ихтыяждар өсөн ҡулланалар, шуға күрә ул тора-бара бысрана. Аҙаҡ ул эҫе ҡояш аҫтында парға әйләнә һәм күккә күтәрелә, болоттар булып йыйыла, шифалы ямғыр булып ергә яуа. Йәғни, Аллаһ Тәғәлә уны күркәм рәүештә таҙарта һәм йәнә Үҙенең ҡолдарына бүләк итә.

Тәбиғәттәге һыу әйләнеше хаҡында уйланырға саҡырып, Мәүләнә Йәләлетдин Руми (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) былай ти:

«Һыу мохтаждарҙы һәм етемдәрҙе туйындыра, сарсауҙан үлеп барғандарға ғүмер бүләк итә. Әммә, бысранып, сафлығын, паклығын юғалтһа, беҙҙең һымаҡ уҡ тыныслығын да юғалта.

Ул, ярҙам һорап, Хаҡ Тәғәләбеҙгә ялбара башлай: «Йә Раббым! Һин бүләк итеп биргәндең барыһын да мин бүлеп, таратып бөттөм, үҙем мохтажлыкта ҡалдым.

Бөтә байлыктарымды, булған барса нәмәмде яҡшыһына ла, яманына ла сарыф иттем…Йә Батшабыҙ, бәрәкәттәр бүләк итеүсебеҙ, йәнә бәрәкәттәреңде бир, күберәк итеп бир!»

Уның иңрәүенә яуап итеп, Йәнәбе Хаҡ былай тип бойора: «Ҡояш уны парға әйләндерһен һәм күккә алһын, ә һин, болот, уны бысраҡ урындан пак урынға күсер»

Аллаһ һыуҙы пар рәүешендә күккә ала. Төрлө юлдар менән уны таҙарта, аҙаҡ йә ямғыр, йә ҡар, ә ҡайһы саҡ боҙ рәүешендә кире яуҙыра. Ахыр килеп, ул уны асыҡ диңгеҙгә алып сыға».

Әленән-әле беҙ күҙәтә алған тәбиғәт күренештәрен һүрәтләп, Мәүләнә Руми (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) беҙгә нәсихәт бирә:

«Күктәрҙә пакланған һыу һымаҡ, һин дә, Хаҡ Тәғәләбеҙгә яҡынайып паклан! Ямғыр кеүек бул! Ләйсән ямғыр кеүек, игелек тарат!»

Үҙенең аятында Аллаһу Тәғәлә, болотҡа әүерелеп, аҙаҡ ямғыр булып ерҙе һуғарған һыу шәфҡәтен миҫал итеп килтерә:

«Елдәрҙе иҫтереп, болоттарҙы ҡыуып йөрөтөүсе – Аллаһтыр. Беҙ уларҙы (болоттарҙы) үлгән тупраҡлы ерҙәргә ебәреп тергеҙәбеҙ. Үлеләрҙең яңынан терелеүе лә нәк шулай буласаҡ» (Фәтыр (Яралтыусы), 9).

Әсә ҡарынындағы бәләкәй генә тамсынан кеше формалаша, йәнләнә, яҡты донъяға килә, үҫә һәм үҙенә оҡшаш кешеләрҙең йәмғиәтенә инә. Уның тәбиғәтенә һалынған юғарылыҡ һәм күркәмлек, нәфесе һәм гонаһтары арҡаһында, ҡарая башлай. Әгәр ҙә ки ул, тәүбә һәм күҙ йәштәре менән Аллаһҡа һығынып, гонаһтарынан арынырға тырышһа, паклыҡ һәм камиллыҡҡа ирешәсәк. Был кимәлгә еткән кешеләр, Аллаһтың әмере һәм ихтыяры менән, бөтә барлыҡҡа шәфҡәт нурын һибә башлаясаҡ, мәрхәмәт сығанағына әйләнәсәк, тәрбиә һәм камиллыҡ үҙәгенә, аҙашҡандарҙы хәҡиҡәт юлына төшөрөүсе остазға әүереләсәк.

Әҙәм балаһы фани донъяға пак килеш килә, рухи бысраҡ һәм әшәкелек уға һуңыраҡ йәбешә, тик мәңгелеккә түгел, ә йәндең сафлығы һәм юғарылығы мәңгелеккә ҡала. Кеше, яманлыҡтарҙан таҙарынып, артабанғы рухи кимәлгә күтәрелә. Үҙ ҡолоноң дәрәжәһен күтәреп, Аллаһ уға кешеләргә ғәмәлдәре, һүҙҙәре, рухиәте менән ярҙам итеүҙе йөкмәтә, сөнки бәндәләр быға мохтаж.

Аллаһ һәммәбеҙгә лә шундай кимәлгә күтәрелергә насип итһен! Ғәмәлдәребеҙҙе һәм әхлағыбыҙҙы ямғыр

кеүек саф һәм пак итһен, беҙҙе шәфҡәт һәм һиҙәйәт сығанағына әйләндерһен, бөтә фани әшәкелек һәм тутыҡтарҙан ҡотолорға ярҙам итһен, күңелдәребеҙҙе күктәрҙә сафланған һыу ише паклаһын.

Әмин!

Яңы быуынды тәрбиәләү

Аллаһ балаларҙы ата-әсәгә аманат итеп биргән. Балалар ата-әсәләренә мосолман булып, саф һәм пак күңелдәр менән, эшкәртелмәгән аҫыл таш йәки сиҙәм ер кеүек күңел менән ебәрелә. Киләсәктә уларҙа ҡарағура үҫерме, әллә раузамы, емештәре әсе булырмы, әллә татлымы – быныһы инде уларға ташланған орлоҡтоң сифатына бәйле.

«Әсәңә ҡарата иғтибарлы бул! Күтәреп йөрө уны, сөнки әсәң бәпесләү тулғағына түҙмәһә, балалар был донъяға юлды һис ҡасан таба алмаҫ ине». *(Мәүләнә Йәләлетдин Руми)*

ЯҢЫ БЫУЫНДЫ ТӘРБИӘЛӘҮ

Ерҙәге иң ауыр миссия – кешене тәрбиәләү, сөнки нәфес – әхүәле рухиәнең ҡараңғы яғы – үҫеш юлындағы иң ҙур кәртә. Шуға күрә лә Аллаһу Тәғәлә кешеләргә иң бөйөк остаз һәм тәрбиәсе сифатында пәйғәмбәрҙәрен ебәргән. Нәфесте тәрбиәләү һәм йөрәкте уның йоғонтоһонан аралау – тасауыф юлының төп маҡсаты.

Нәфесте тәрбиә ҡылыу, йәғни уны тупаҫлыҡтан һәм рәхимһеҙлектән әрсәләү өсөн, бик күп ауыр кимәлдәр аша үтергә кәрәк. Уның ҡаршылығын еңеү анһат түгел. Рухи һабаҡ һынауҙарын, ҡыйынлыҡтарын түҙемле үткәргәндәр генә күңелеңдәге нәфесе ҡоҙоғонан Йософто өҫкә сығара ала.

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) быны борсаҡ бутҡаһын бешереү менән сағыштыра. Һис шикһеҙ, кешене тәрбиә ҡылыуҙағы иң ижади һәм яуаплы эш әсәләр елкәһенә төшә. Әгәр улар тәрбиә эшенә ҡоро һәм ҡаты борсаҡтан бутҡа бешергәндәге етдилек һәм тырышлыҡ менән тотонһалар, балаларын күркәм холоҡло итеп үҫтерә аласаҡ. Был процесты тимер киҫәгенә ут һәм сүкеш

ярҙамында кәрәкле форма биреү менән дә сағыштырып була.

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) метафора ярҙамында кешене тәрбиәләү процесын шулай аңлата:

«Кәстрүлдәге бешмәгән борсаҡҡа ҡара! Ҡайнар һыу яфаларынан ҡотолор өсөн, күпме көс, тырышлыҡ һала ул. Үҙен бешергән ҡатынға әйтә кеүек ул:

«Ни өсөн һин мине ҡайнар һыуға һалдың? Һин мине һатып алғас та, мине ғазапларға, яфаға һалырға, минең менән шулай ҡаты ҡыланырға хоҡуғың бар, тип уйлайһыңмы?»

Хужабикә, аш сүмесе менән уны бутай-бутай, былай ти:

«Юҡ! Уттан һикереп сығырға тырышма, бүрт, иҙелеп беш. Һине яратмауым йәки һиңә насар мөнәсәбәтем өсөн утҡа ҡуймайым мин, ә һинең тәмле булып бешеүеңде теләйем. Һине яфалар, ыҙалатыр өсөн түгел, һиңә йән өрөр өсөн бешерәм».

Тимәк, тәрбиә гел генә йомшаҡ, гел генә яҡшы булыуҙы күҙ уңында тотмай. Балаһын тәрбиәнән мәхрүм иткән ата-әсәләр уны фани донъялағы һәм Әхирәттәге бәхеттән мәхрүм итә. Әгәр ҡатын борсаҡтың иңрәүенә ҡолаҡ һалһа, бешеп етмәгән бутҡаны ашап, кешеләр тештәрен һындырып бөтөр ине. Шулай уҡ бала ла, рухи яҡтан етлекмәгән хәлдә ҡалдырһаң, ғаиләһенең, йәмғиәттең бәхетһеҙлегенә әйләнәсәк. Был темаға

асыҡлыҡ индерер өсөн, Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи), борсаҡ менән метафорик әңгәмәне дауам итә:

«Эй, борсаҡ! Һин баҡсала һыу менән туҡландың, йәшел һәм һутлы булып өлгөрҙөң. Һин ерҙән туйынған һыу һинең ут өҫтөндә ҡайнаған ошо һыулы кәстрүлгә эләгеүеңә сәбәпсе булды. Был һыу утҡа тәғәйенләнгән. Был танһыҡ ут, ул һине сей хәлеңдән (нәфесеңдән) азат итәсәк».

Аллаһтың мәрхәмәте Уның асыуынан һәм ҡатылығынан юғары. Ул, һынау өсөн бәләләр ебәргәндә, Үҙенең ҡолона мәрхәмәтле, сөнки Уның ҡатылығы артында бәрәкәт йәшеренгән.

Нәфесеңде ауыҙлыҡламаһаң һәм уның менән көрәшмәһәң, Аллаһтың мөхәббәтенә ирешеү, рухи камиллыҡҡа ирешеү мөмкинме ни? Әгәр Аллаһтың ихтыяры менән бәләгә тарыһаң, бел һәм иҫеңдә тот: уның артында Раббыңдың йәшерен мәрхәмәте ята, төшөнкөлөккә бирелмә. Шул бәләләр арҡаһында, һин Аллаһ юлында ер бәрәкәттәрен һәм ләззәттәрен ҡорбан итәһең, әммә бәләләр һине ҡалдырырп киткәс, һин Уның шәфҡәтен күрерһең, гонаһтарыңды һәм рухи бысрактарыңды шәфҡәт шишмәһендә йыуырһың һәм Аллаһтың ризалығына ирешерһең.

Хаҡ Тәғәләбеҙ әйткән: ***«Тимәк, ҡыйынлыҡ артынан еңеллек тә килә. Хаҡтыр, ҡыйынлыҡ менән рәттән еңеллек тә бар»*** *(Иншираҳ (Асылыу, 5-6). Артынан киләсәк еңеллеккә ирешеү өсөн, бәләне бәрәкәт һымаҡ ҡаршы ал».*

Тимәк, Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) камиллыҡҡа илтеүсе бөтә ауырлыҡтарҙы бәрәкәттәр һымаҡ ҡабул итә, һәм ҡатындың әңгәмәһен шулай дауам итә:

«Эй, борсаҡ! Һин яҙын ерҙән шытып сыҡтың, ҡояш аҫтында үҫтең, ә хәҙер һиңә бәлә ҡунаҡҡа килде. Ҡунағыңды лайыҡлы ҡаршыла. Рәхмәтле булһын өсөн, ҡунағыңды ризалатырға тырыш. Һинең ҡунаҡсыллығың һәм яҡшылығың хаҡында аҙаҡ хәҡики Хакимыбыҙға һөйләрлек булһын.

Донъялағы бөтә бәрәкәттәр һиңә көнләшһен өсөн, Бәрәкәттәрҙең Хужаһына (Сәбәптәрҙең сәбәпсеһенә) барып етергә тырыш.

Һөйгәнеңдән бәләләр килһә, ҡайғырма, уларҙы шатланып ҡаршы ал һәм әйт: «Хуш килдең». Һағыш һәм ғазаптарҙан ҡиммәтерәк һәм татлыраҡ бер нәмә лә юҡ, сөнки уларҙан һуң бирелгәне – сикһеҙлек».

Мәүләнә Йәләлетдин Руми борсаҡ миҫалында шуны күрһәтә: кем үҙен тәрбиә ҡылырға һәм юғары мәртәбәгә ирешергә теләй, Исмәғил пәйғәмбәр кеүек күндәм булырға тейеш, сөнки борсаҡты бешереүсе Ибраһим (ғәләйһис-сәләм) кеүек хикмәттәр эйәһе булһа ла, бешеүгә дусар булғандар Исмәғил һымаҡ күндәм булмаһа, теләгән бейеклеккә үрләү мөмкин түгел. Ҡатын артабан борсаҡҡа мөрәжәғәт итә:

«Әй, борсаҡ! Мин – Хәлил Ибраһим, ә һин – бысаҡ аҫтындағы минең улым. Бысаҡ аҫтына башыңды һал, һине ҡорбан килтерәм, тип төш күрҙем. Аллаһҡа күндәм

Исмәғилде ҡорбан иткәндәй, мин һине ҡорбан итә алһын өсөн, борсолма һәм бысаҡтан ҡурҡма. (Әммә был бысаҡ Исмәғилдәрҙе генә белә һәм уларҙы танһыҡлаған осрашыуға илтә).

Мин башты киҫәм, тик ул баш – ҡорбанға әҙер баш түгел. Был башҡа үлемгә ҡәҙәр йыраҡ әле. (Һис шикһеҙ, был баш – нәфесеңдең, ҡанмаҫ теләктәреңдең башы).

Йәғни, Аллаһу Тәғәләнең теләге – һине башһыҙ ҡалдырыу түгел, нәфесле теләктәреңдән азат булып, Уға күндәм булыуыңды теләй Ул. Бына ни өсөн бөтә күңелең менән Аллаһҡа буйһоноу, Аллаһҡа күндәм булыу кәрәк.

Тимәк, бәләләр ҡаҙанына эләкһәң, сәғәҙәткә ирешеү өсөн, ҡайна, камиллаш, фани донъя хакимлығынан, нәфесеңдән ҡотолорға тырыш.

Бер килке, шытып сыҡҡас, һин саф инең - йәшеллеккә төрөнөп, шатланып, йылмайып ултырҙың. Әммә хәҙер (күп һынауҙар аша үткәс) һин рухиәт баҡсаһының һирәк осрай торған сәскәһенә әүерелдең».

Яҡты зиһенле тәжрибәле ҡатын борсаҡҡа уның ҡиммәте, дәрәжәһе хаҡында иҫкә төшөрә һәм мәртәбәһен күтәреү юлдарын өйрәтә:

«Эй, борсаҡ! Һин баҡса еренән, һыуынан айырылдың, ризыҡҡа әйләндең, йән эйәләре менән берләштең, кеше тәндәренә индең, һин көс, һин фекергә әүерелдең. Донъяға һин үҫемлек булып килдең, ә хәҙер тәндең рухиәтенә әйлән. Арыҫлан көсөнә эйә бул, ә аҙаҡ шул көс менән кешенең йәненә хеҙмәт ит.

Аллаһ менән ант итәм, һин, был донъяға килеп, Аллаһтың Гүзәл исемдәренән айырылдың, ә хәҙер йәһәт кенә Уларға кире ҡайт.

Эй, борсаҡ! Һин Аллаһтың күктән төшкән ямғыры һәм ҡояш йылыһы кеүек бәрәкәттәре арҡаһында йәшәнең. Әле һин нәфесең менән көрәштең һәм Хаҡ Тәғәләбеҙ Гүзәл Исемдәренән бәрәкәт алдың, шул арҡала күктәргә аштың.

Ҡояш, болот һәм ямғыр арҡаһында, ғүмергә эйә булдың, аҙаҡ бештең, тәм кереп, камиллыҡҡа ирештең. Хәҙер һин - кеше өсөн танһыҡ ризыҡ, уның күңеле, уның идеялары һәм һүҙҙәре».

Таштай ҡаты борсаҡтан тәмле ризыҡ әҙерләү серен белгән Оҫтабикә – рухи остаз (мөршид) символы. Ул шуға иғтибарҙы йүнәлтә: был юлда үҙеңә камиллыҡҡа ынтылырға, сыбыртҡылағандарын көтмәйенсә, һөйөү тулы күңел менән алға барырға кәрәк. Мәүләнә Йәләлетдин Руми, метафоранан метафораға күсеп, аҙаҡ туранан-тура нәсихәт бирә:

«Эй, камил юлсы, мәңгелеккә шатланып уҡтал (никах төнөн көткән кейәү кеүек, саф күңел менән кит); дар ағасына этелеп-төртөлөп барған юлбаҫар һымаҡ, ҡурҡып, һыҡранып, мең үкенес менән китмә».

«Шуны онотма: һунарға өйрәтелмәгән эттең муйынсағы юҡ. Ауырлыҡтарҙы үткәрмәгән, рухи яҡтан өлгөрмәгән кеше менән дуҫлыҡ юғалтыуҙар ғына алып килә».

Тәрән, инандырғыс нәсихәттәрҙән, ғибрәтле миҫалдарҙан һәм бәхәсһеҙ дәлилдәрҙән һуң, борсаҡ буйһона. Сей халәттән, Исмәғил пәйғәмбәр (ғәләйһиссәләм) кеүек күндәмлек күрһәтеп, камиллыҡ юлына йүнәлә.

Хәҙер инде борсаҡ ихлас күңел, рәхмәт тойғоһо менән үҙен бешергән ҡатынға әйтәсәк:

«Эй, изге күңелле ҡатын! Эштәр улай икән, яҡшылап бығып бешәйем, ә һин миңә ярҙам ит. Остазым булараҡ, мин төҙәлһен өсөн, башыма аш сүмесе менән тондора ла алаһың!

Мин, мөкиббән китеп, үҙемде һиңә, һабағыңа тапшырҙым. Көрәштә янып-көйөп тура юлды табырмын. Юғиһә мин, хәҡиҡәт юлын таба алмайынса, ҡоторған фил ише булыр инем».

Яуап итеп, ҡатын үҙе хаҡында ошондай тарихты һөйләй:

«Ялҡын бөрккән нәфес менән көрәш башлағанға ҡәҙәр, мин, һинең һымаҡ, бер ус ер генә инем; әммә минминлекте еңеү тәмен тойғас, тәҡүәләр юлына баҫтым, рухи тыныслыҡ таптым, рухи хикмәткә эйә булдым һәм шуларҙы башҡалар менән бүлешә башланым.

Быға ирешкәнсе, мин ерҙә шашындым һәм ҡайнаным, тик бер заман үҙ тәнем ҡаҙанына эләктем. Бештемяндым, ташып түгелдем. Һәм кешегә әйләндем.

Һин йәнһеҙ донъяла булғанда, мин һиңә шулай тип шыбырланым: «Кит һин шул кимәлдән, әҙәм кимәленә күтәрел, уға хас һәләттәргә, сифаттарға эйә бул. Һин йәнһеҙҙән йәнлегә әйләнгәс, мин һиңә күңелем менән шулай тинем: «Ҡайнай бир әле, хайуани кимәлдән сыҡ һәм кеше мәртәбәһенә күтәрел».

Был һүҙҙәрҙе, йәшерен тамғаларҙы аңлар, тайып йығылмаҫ, аҙашмаҫ өсөн, Аллаһтан ярҙам һора!..»

Мәүләнә ҡулланған метафоралар, көҙгө ише, хәҡиҡәтте сағылдыра һәм киләһе быуынға дөрөҫ юлды күрһәтә. Йәғни, ҡатын, мөршид (рухи остаз) һымаҡ, хәстәрле һәм түҙем булып, үҙе үрнәк күрһәтеп, хикмәтле нәсихәте менән йәш быуынды тәрбиәләй.

Шуға күрә ике мөһим ҡағиҙә бар: беренсенән – тәрбиәңдәге кеше аңларлыҡ тел менән өгөт-нәсихәт биреү, икенсенән – тәрбиә эшенә ижади ҡарау.

Остаздың бурысы – тулы һәм дөрөҫ тәрбиә биреү, ә был күбеһенсә ғилем кимәленә бәйле. «Яртылаш» доктор ауырыуҙың үлеменә сәбәпсе булыуы ихтимал, шулай уҡ «яртылаш» остаз да тәрбиәһендәгеләрҙең күңеле һүрелеүгә сәбәпсе булыуы мөмкин.

Аллаһ балаларҙы ата-әсәгә аманат итеп биргән. Балалар ата-әсәләренә мосолман булып, саф һәм пак ҡәлбтәр менән, эшкәртелмәгән ҡиммәтле таш йәки сиҙәм ер кеүек ҡәлб менән ебәрелә. Киләсәктә уларҙа ҡарағура үҫерме, әллә раузамы, емештәре әсе булырмы, әллә

татлымы – быныһы инде уларға ташланған орлоҡтоң сифатына бәйле.

Көслө йәмғиәт көслө ғаиләләрҙән тора. Көслө ғаиләләр – рухи тәрбиә алған һәм нәфесе тоҙаҡтары аша үтә алған изгелекле әсәләр емеше. Сәхәбә ҡатындар – шуларҙың иң яҡшылары. Улар балаларын Аллаһ юлында ғүмерҙәрен дә, милкен дә ҡорбан итергә өйрәтә, Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәткә (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) оло һөйөү тәрбиәләй.

Һәммәбеҙгә лә Йәннәт раузалары һымаҡ гүзәл балалар тәрбиәләргә насип итһен Аллаһ!

Әмин!

Сифатһыҙ материалды ҡулланыу

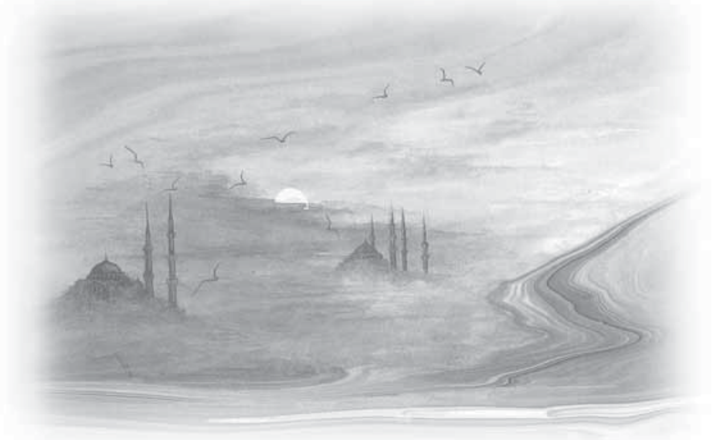

Был донъяла бөтә нәмә камил булырға тейеш, бигерәк тә рухи донъябыҙ. Әйтәләр бит: «яртылаш» уҡытыусы имандан яҙҙыра, ә «яртылаш» табип – ғүмереңдән». Йәғни, кәмселекле бөтә нәмә һәләкәткә илтә. Әгәр иман, ғибәҙәттәр, кешеләр менән мөнәсәбәттәр, ғаилә тормошо – бер һүҙ менән әйткәндә, был донъя менән бәйләнгән бөтә нәмә ярым-йорто булһа, улар рухи һәм матди һәләкәткә алып киләсәк.

СИФАТҺЫҘ МАТЕРИАЛДЫ ҠУЛЛАНЫУ

Был донъя һәм беҙҙең бөтә тормошобоҙ бихисап нәсихәтле һабаҡтар менән тулы. Аллаһу Тәғәлә ҡолдарына меңдәрсә миҫал ярҙамында меңдәрсә серҙе йәшереп торған пәрҙәне аса. Ҡаты тәртиптәргә буйһонған донъябыҙҙа йыш ҡына әҙәм балаһы аңлай алмаған ғәрәсәттәр, диңгеҙ ҡойондары, ҙур янғындар һәм һәләкәттәр булып тора. Беҙ билдәле урында һәм билдәле бер ваҡытта Илаһи тәҡдиргә яҙылғандар тормошҡа ашыуын күҙәтәбеҙ: кемдер утта яна, кемдер һыуға бата, кемдер һәләкәткә осрай, кемдер ҡотолоп ҡала.

Тимәк, тормошобоҙҙағы ваҡиғаларҙың йәшерен мәғәнәһен уҡырға өйрәнергә тейешбеҙ. Иң тәүге төшөрөлгән аяттағы «Уҡы!» тиелгән әмер буйынса, беҙ һәр мәлебеҙҙе күрә белергә һәм уның йөкмәткеһен ҡәлбебеҙ менән уҡый белергә тейешбеҙ.

Мәҫәлән, ер тетрәү. Ерҙең һелкенеүе нимә хаҡында һөйләй? Ваҡиғалар нигеҙендәге рухи мәғәнәһенән тыш, ҡала һәм ауылдарҙағы төҙөлөш сифатына ла һынау түгелме ул?! Кешелек тарихындағы иң ҡазалы 1999 йылғы Измит ер тетрәүе ысынбарлыҡты ап-асыҡ күрһәтте.

Ул саҡта ҡайһы бер биналар ер менән тигеҙләнде, ҡайһы берҙәре ниндәйҙер кимәлдә зыян күрҙе, ә ҡайһы берҙәре нисек бар, шул килеш тороп ҡалды. Күп осраҡта эштең ғиләһе биналар конструкцияһының нисек төҙөлөүенә һәм ҡулланылған материалдарҙың сифатына бәйле ине.

Асыҡланыуынса, яҡшы сифатлы материалдар ҡулланылған һәм эш барышында төҙөлөш нормалары ентекләп үтәлгән биналар бөтөн килеш ҡалған. Әммә, материалдарҙы экономиялап, сифатһыҙ төҙөлгән биналар емерелгән һәм иң фажиғәлеһе шунда: харабалар аҫтында меңдәрсә кеше һәләк булған. Емерелгән ул йорттарҙы төҙөүселәрҙең ҡайһы берҙәрен табып яза бирҙеләр, тик күптәрҙе яза Әхирәттә көтә. Төҙөлөш материалдарын экономиялап, илке-һалҡы төҙөлгән йорттар беҙгә ҡимматҡа төштө. Һуңлабыраҡ булһа ла, беҙ ер тетрәүҙәргә бирешмәүсән биналар төҙөргә өйрәндек.

Нәсихәттәр һәм хикмәт менән тулы тирә-йүндәге быңдай һәләкәттәр. Рухи тетрәнеүҙәргә ҡаршы тороу һәм Исламдың көслө шәхесе булыу өсөн, эске донъябыҙ ниндәй булырға тейешлеге хаҡында һөйләй улар. Әҙәм йәне һәр даим төрлө кимәлдәге һөжүмдәргә дусар, шуға күрә үҙенә ныҡлы ҡәлғә төҙөй алмағандар саҡ ҡына киҫкенерәк иҫкән елдән дә зыян күреүе ихтимал. Ундайҙарҙың эске донъяһы, тормош һынауҙарын үтә алмайынса, харабаға әйләнәсәк.

Теләһә ниндәй ер тетрәүҙәргә, янғындарға, ҡойондарға, ғәрәсәттәргә ҡаршы тора алырлыҡ

сыҙамлылыҡ кәрәк, эске донъябыҙ ҡәлғәһе йәшәгән йортобоҙҙан күпкә нығыраҡ булырға тейеш. Ғүмеребеҙ көндәрен Ислам нуры менән яҡтырта алабыҙмы? Иманыбыҙ, ғибәҙәттәребеҙ, кешеләр менән мөнәсәбәттәребеҙ, ғаилә тормошобоҙ ихлас һәм ныҡлымы? Саҡ ҡына иҫкән елгә лә улар һынып төшөрмө, әллә иң көслө тетрәүҙәргә лә ҡаршы торорлоҡмо?

Был һорауҙарға яуап бирер өсөн, рухи ғилемебеҙ төҙөлөшө материалдарын нисек ҡулланыуыбыҙға ҡарау ҙа етә. Ата-бабаларыбыҙ әйткәнсә, **«Үҙ кәмселеген белгән хәҡиҡи ғилемгә эйә».** Үҙ кәмселеген күрә белеүсе уларҙы юҡ итергә лә һәләтле, ул һәр саҡ уяу һәм һаҡ, ә кем күрмәй, бәлә менән һис бер әҙерлекһеҙ көйө йөҙмә-йөҙ осраша.

Хаҡ Тәғәләбеҙ әйткән:

«Әлиф. Ләм. Мим. «Иман килтерҙек (бер Аллаһҡа инандыҡ)», - тип әйткәндән һуң, - «ауырлыҡтар аша һыналмайбыҙ, беҙҙе иғтибарһыҙ ҡалдырырҙар», - тип уйлайҙармы әллә кешеләр? Хаҡтыр, Беҙ уларҙан элек йәшәп киткәндәрҙе лә һынауҙар аша уҙҙырҙыҡ. Әлбиттә, Аллаһ кем дингә тоғро, кем монафиҡ икәнде лә белеп тора» (Ғәнкәбут (Үрмәксе), 1-3).

Тимәк, иманыбыҙ, ихласлығыбыҙ, ғибәҙәттәребеҙ, йәмғиәттәге мөнәсәбәттәребеҙ, шөғөлдәребеҙ һ.б. даимән һынауҙарға дусар, йәғни рухи тетрәнеүҙәр имтиханы аша үтә. Яңы ҡоролмалар һәм механизмдар ҙа, сифатын һәм ныҡлығын асыҡлау маҡсатында, шундай уҡ һынауҙар аша үтә түгелме?

Шуға күрә, Хисап көнөндә яуап биргәнгә ҡәҙәр, һәр осраҡта ғәмәлдәребеҙҙе контролдә тотоп, нәфесебеҙҙән хисаплама алып торорға тейешбеҙ. Шунда ғына ныҡышмалылығыбыҙ, күркәмлегебеҙ һәм ҡиммәтебеҙ артасаҡ.

Тәүге нәүбәттә мотлаҡ рәүештә үҙ-үҙебеҙгә түбәндәге һорауҙарҙы биреү лазым:

Рухи потенциалыбыҙҙы һәм үҙебеҙгә бирелгән сикһеҙ бәрәкәттәрҙе Аллаһ юлында ниндәй кимәлдә файҙаланабыҙ, ә ниндәй өлөшөн нәфесхур булып заяға үткәрәбеҙ?

Ғибәҙәттәр ҡылғанда, әҙерлегебеҙ, күндәмлегебеҙ, ихласлығыбыҙ ниндәй? Намаҙ, хаж, ураҙа ваҡытында, хәйриә эштәрендә ғәмәлдәребеҙ тел тейҙерерлек түгелме? Ул ғәмәлдәрҙе ҡылғанда, йәнебеҙ менән ҡайҙа укталабыҙ? Хисап көнөндә тормошобоҙ сәхнәһенең ниндәй күренештәрен күрергә теләмәҫ инек? Беҙгә шундай һүҙҙәрҙе әйтмәҫтәр, тип өмөтләнәбеҙме: **«Үҙ дәфтәреңде уҡы! Үҙ-үҙеңде хөкөм итергә ошо ғәмәл дәфтәрең етер»** (Исра (Төнгө йөрөү), 14).

Тап ошо көндә ниәттәребеҙҙең ниндәй булыуын, ниндәй хистәр менән янғаныбыҙҙы күрһәтмәҫтәр, тип уйлайбыҙмы?

Йәмғиәт алдындағы бурысыбыҙҙы еренә еткереп үтәй алабыҙмы?

Ғаиләбеҙ тормошо бинаһының өрлөктәре ныҡмы? Ул бинаның нигеҙе, диуары һәм ҡыйығы төҙөлөшөнә

күпме яуаплылығыбыҙ, хеҙмәтебеҙ һәм мөхәббәтебеҙ материалы сарыф ителгән? Етерлекме ул, әллә юҡмы? Таяуҙары, төҙөлөш материалдары ҡоростай ныҡмы, әллә ҡом һымаҡ ишелеп барамы?

Был һорауҙарға ихлас яуабыбыҙ үҙебеҙ өсөн генә түгел, тирә-йүндәгеләр өсөн дә мөһим. Әҙәмдең рухи конструкцияһы емерелә башлаһа, харабалары аҫтында үҙе генә түгел, балалары ла ҡала. Ул һәләкәттең эҙемтәләре тирә-йүнгә, бөтә йәмғиәткә йоғонто яһай.

Был донъяла бөтә нәмә камил булырға тейеш, бигерәк тә рухи донъябыҙ. Әйтәләр бит: «яртылаш» уҡытыусы имандан яҙҙыра, ә «яртылаш» табип – ғүмереңдән». Йәғни, кәмселекле бөтә нәмә һәләкәткә илтә. Әгәр иман, ғибәҙәттәр, кешеләр менән мөнәсәбәттәр, ғаилә тормошо – бер һүҙ менән әйткәндә, был донъя менән бәйләгән бөтә нәмә ярым-йорто булһа, улар рухи һәм матди һәләкәткә алып киләсәк.

Аллаһтың беҙгә бүләк итеп бирелгән бәрәкәттәре, Уның бөтә Ғаләмде тотоп торған Ҡөҙрәте, Ул булдырған тәртиптең һис бер кәмселекһеҙ, аһәңле булыуы хаҡында уйланырға тейешбеҙ. Аятта әйтелә: **«Аллаһтың бәрәкәтен һанарға тотонһағыҙ, осона сыға алмаҫһығыҙ! Шикшөбһәһеҙ, Аллаһ – Ярлыҡаусы, Ғәфү итеүсе»** (Нәхел (Бал ҡорто), 18). Аллаһтың бәрәкәттәрен һанарға беҙҙең көсхәлебеҙ етмәйәсәк. Улар иҫәпһеҙ-хисапһыҙ. Улар камил, кәмселекһеҙ, етешһеҙлектәрҙән азат, шунлыҡтан улар өсөн хисаплама биреү ҙә еңелдән булмаясаҡ!.. Бәс, шулай булғас, барса бәрәкәттәр хужаһы һәм мәрхәмәт эйәһе

булған Раббыбыҙҙы һәр даим иҫтә тотоу лазым. Һәр даим Хаҡ Тәғәләбеҙҙе зекер итеп, маҡтап, рәхмәтле булып, ҡылғандарыбыҙҙың әжерен татыясаҡ Көндө иҫтә тотоп йәшәү мөһим. Аллаһ беҙҙе киҫәтә: **«Унан һуң, әлбиттә, байлығығыҙ тураһында һораласаҡһығыҙ»** (Тәкәҫүр, 8).

Шуға күрә әҙәм үҙенә бирелгән бөтә ниғмәттәрҙе Аллаһ риза булырҙай юлдарға тотонорға тейеш, юғиһә ҡулындағы ниғмәт уның үҙе өсөн дә, тирә-йүндәгеләр өсөн дә бәләгә әйләнеүе ихтимал. Был яуаплылыҡтан хатта пәйғәмбәрҙәр ҙә азат түгел. Изге аятта әйтелә:

«Әлбиттә, үҙҙәренә пәйғәмбәрҙәр индерелгән ҡәүемдәрҙе лә, пәйғәмбәрҙәрҙең үҙҙәрен дә яуапҡа тартасаҡбыҙ» (Әғрәф (Кәртәләр), 6).

Йәннәт вәғәҙә ителгән пәйғәмбәрҙәргә төбәлгән Илаһи киҫәтеү етди уйланыу өсөн сәбәп. Беҙгә, юлыбыҙ аҙағы ниндәй булырын белмәгәндәргә, Аллаһ Тәғәлә биргән бөтә мөмкинлектәрҙе, бәрәкәттәрҙе нисек файҙаланыу тураһында ҡат-ҡат уйланыу лазым.

Тормошобоҙҙоң бөтә яҡтарына ла иғтибарлы булыу кәрәк. Айырата ғаиләбеҙҙең төйәген, ғаиләбеҙҙең ҡыуышын нығытыу, ҡаҡшаған урындарын төҙәтеү, унда тыныслыҡ мөхите булдырыу мөһим. Ғаилә тормошо – был донъяла ла, Әхирәттә лә бәхетебеҙҙең һәм бәхетһеҙлегебеҙҙең төп сәбәбе.

Ҡөрьән һәм Сөннә нигеҙендә төҙөлгән ныҡлы ғаилә бинаһы – фатихалы йәннәт ояһы. Мөнәсәбәттәрен никах менән беркетеп һәм Аллаһ алдында һүҙ биреп, был

фатихалы ояла ир һәм ҡатын бер-берећенә хәләл була. Никах килешеүе төҙөлгәс, ике яҡтың да бер-берећенә ҡарата бурыстары, хоҡуҡтары барлыҡҡа килә.

Бындай ғаиләлә ҡатын һәм ир бер-берећен тулыландырып тора, сөнки Аллаһ уларға төрлө сифаттар, шул сәбәпле төрлө яуаплылыҡ йөкмәткән.

Түҙемлелек, нескәлек һәм һиҙгерлек ҡатын-ҡыҙға күберәк бирелгәнлектән, ғаиләлә бала-сағаны тәрбиләү улар өҫтөндә. Яңы быуынды тәрбиләүҙә ҡатын-ҡыҙҙың роле ифрат мөһим.

Ирҙәргә иһә нескәлек урынына күберәк аҡыл, логик фекерләү һәм ихтыяр көсө бирелгән. Ғаиләнең намыҫын, бәҫен һаҡлау һәм уны матди яҡтан тәьмин итеү улар елкәһенә төшә. Фатихалы ғаилә төлөгөндә бер-берећен тулыландырып торған ирҙәр һәм ҡатындар тураһында Изге аятта шулай тип әйтелә:

«Ҡатындарығыҙ һеҙҙең күлдәгегеҙ кеүек, һеҙ ҙә уларға бөркәүес кеүектер…» (Баҡара (Һыйыр), 2/187).

Быларҙың һәммәһе шуға ишара: Аллаһ биргән барса есмани һәм рухи потенциалды ғаилә тормошонда файҙаланыу - уңыштарға илтеүсе юл. Тәбиғәттән һалынған был капиталды тейешенсә файҙаланғанда, ғаилә йәннәт хозуры менән туласаҡ. Ғаилә мөнәсәбәттәрендә рухи яҡынлыҡ булырға тейеш, үҙ бәҫеңде белеү һәм тәкәбберлек, тыйнаҡлыҡ һәм түбәнһетеү, эскерһеҙлек һәм яһалма ихласлыҡ араһындағы нескә үлсәмдәрҙе боҙмауға

иғтибарлы булыу лазым, шунда ғына мөхәббәт ғаилә ағзаларын бер бөтөн итеп берләштереп торасаҡ.

Бынан тыш ғаилә ҡорған йәштәр үҙ өҫтөнә ике ҙур бурысты йөкмәргә тейеш:

1. Олоғайған ата-әсәләр хаҡында хәстәрлек күреү;
2. Тәүфиҡлы яңы быуынды тәрбиәләү.

Олоғайған ата-әсәләргә битараф булмау, уларҙы ҡарау – дини һәм кешелек бурысы, сөнки ата-әсәләр – был донъяға ярҙамға мохтаж булып килгән балаларының терәге, таянысы һәм мөхәббәт сығанағы. Ата-әсәләр үҙҙәре ярҙамға мохтаж булып ҡалғас, Аллаһ аманат итеп бирелгән балаларының үҙҙәренең тоғролоҡ бурысын үтәүен теләй.

Ҡөрьәндә ата-әсәләргә нисек хеҙмәт итеү тураһында былай әйтелә:

«Раббың бары тик үҙенә генә ғибәҙәт ҡылыуығыҙҙы, ата-әсәгеҙгә лә изгелекле булыуығыҙҙы ҡәтғи рәүештә бойорҙо. Уларҙың береһе йәки икеһе лә һеҙҙең янда ҡартайһа, уларға: «Уф!», тип әйтмәгеҙ; уларға ҡысҡырмағыҙ, икеһенә лә яҡшы мөғәмәләлә булығыҙ» (Исра (Төнгө йөрөү), 23);

«Миһырбанлыҡ һәм түбәнселек менән улар алдында (күңел) ҡанаттарыңды йәй ҙә әйт: «Раббым, сабый сағымдан алып улар мине нисек яратып үҫтергән булһа, Һин дә уларға шулай мәрхәмәтле бул!» (Исра (Төнгө йөрөү), 24).

Мәүләнә Йәләлетдин Руми ата-әсәләр алдындағы бурыс хаҡында былай ти:

«Әсәңә ҡарата иғтибарлы бул! Күтәреп йөрө уны, сөнки әсәң бәпесләү тулғағына түҙмәһә, балалар был донъяға юлды һис ҡасан таба алмаҫ ине.»

«Аллаһ ҡоло хаҡынан һуң, әсә хаҡы килә, сөнки Йомарт (Кәрәм эйәһе) Аллаһ һине әсәң ҡарынында яралтып, һиңә иң гүзәл шәкел (образ) бирҙе. Әсәң һине үҙ ҡарынында йөрөтһөн өсөн, Ул (Аллаһ) әсәңдең күңеленә мөхәббәт һәм шәфҡәт һалды. Татлы мөхәббәт һәм сикһеҙ шәфҡәт менән насипландырып, һине биреп, әсәңде хозурлыҡҡа күмде».

«Әсәң һине үҙенең бер өлөшө итеп күрә. Тик Аллаһ, Үҙ ҡануны буйынса, 9 айҙан һуң һине был күркәм төйәктән сығара».

«Аллаһтың сикһеҙ ҡөҙрәтенең бер ҡәүҙәләнеше булараҡ, әсә йөрәге – Хаҡ Тәғәләбеҙҙең һиңә мөхәббәте сағылған көҙгө. Шул мөхәббәткә сорналып, әсәләребеҙ беҙҙе күкрәгенә ҡыҫа, ямандан һаҡлай, наҙлап һөйә».

«Шуға күрә онотма: Аллаһ алдындағы һинең хаҡың әсә хаҡынан юғары түгел. Кем Аллаһ хаҡын танымай һәм Уға ғибәҙәттән баш тарта, шул кеше шәкеленән алыҫая һәм хайуан дәрәжәһенә төшә».

Тәүфиҡлы балалар тәрбиәләү – ғаилә тормошоноң төп маҡсаты һәм Аллаһ алдындағы ҙур әжер вәғәҙә ителгән ғибәҙәттәрҙең береһе.

Онотмайыҡ: балалар, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткәнсә, – Аллаһтан ата-әсәләргә бирелгән «йән емеше», «аманат». Балалар фани донъяға иген сәселмәгән сиҙәм ер, эшкәртелмәгән аҫыл таш шикелле саф ҡәлб менән мосолман булып тыуа. Киләсәктә уларҙа ҡарағура үҫерме, әллә раузамы, емештәре әсе булырмы, әллә татлымы – быныһы инде уларға ташланған орлоҡтоң сифатына бәйле. Аллаһтың бер тәҡүәле ҡоло әйткән:

«Наҙандар аҙаҡ күрә, ә аҡыллы ата-әсәләр алдан тойомлай!»

Тимәк, балаларҙың матди ихтыяждарын ҡәнәғәтләндереү менән бергә рухи ихтыяждарын да ҡәнәғәтләндерергә кәрәк. Ата-әсәләр, Раббыбыҙҙан төшкән фатиханы боҙмаҫ өсөн, Аллаһ ҡәнәғәт булырҙай балалар тәрбиәләп үҫтерергә тейеш. Юғиһә улар өҫтәренә гонаһ аласаҡ һәм Әхирәттә яуап бирергә тура киләсәк.

Әммә, балаларҙы тәрбиәләгәндә, шуны иҫтә тоторға тейешбеҙ: **«Балаларыбыҙҙың камил булыуын теләһәк, үҙебеҙ камил ата-әсәй булырға тейешбеҙ».**

❁

Ҡояш бөтә планетаны яҡтыртып торған кеүек, Ислам да бишектән ҡәбергәсә ғүмеребеҙҙең бөтә осорон яҡтыртып тора. Раббыһына ҡолдәмдәр шул нурға ҡойоноп йәшәй: хәләл ризыҡты тир түгеп тапҡан ата ла, Ватанын ҡурсып, һаҡта торған һалдат та...

Тәҡүәле балалар тәрбиәләп үҫтерергә ынтылған ата-әсәләрҙең гүзәл ғәмәле лә – ғибәҙәт. Ике донъя бәхетенә ирешеү өсөн, Хаҡ Тәғәләбеҙ биргән бөтә ниғмәттәрҙе, әрәм-шәрәм итмәйенсә, файҙаға тотоноу лазым. Әгәр ҙә ки бирелгән бәрәкәттәрҙе әҙәм нәфесен, күңеле көҫәгән теләктәрен ҡәнәғәтләндерәү өсөн тотонһа, Илаһи имтиханды тапшыра алмаясаҡ. Изге Ҡөрьәндә әйтелә:

«Ысынлап та, малдарығыҙ һәм йәндәрегеҙ арҡаһында һеҙ һынауға дусар...» (Әлү Ғимран Мәрйәмдең атаһы), 186).

Бер нәмәне онотмаҫҡа тейешбеҙ: барса ниғмәттәр Аллаһтан, барса ниғмәттәрҙең Хужаһы – Аллаһ. Шуға күрә Раббыһын танып белгән ҡолдары әйтә:

«Алыусы Һин, биреүсе Һин, ғәмәл ҡылыусы Һин!

Һин беҙгә нимә бирһәң, беҙҙә шул!»

Ғәжәбе шул: көн һайын бихисап миҫалдар, дәлилдәр шаһиты була тороп, әҙәмдәр барыбер аҙашыу юлында. Көн һайын үлем-китем менән осрашып та, барыбер үҙҙәрен унан йыраҡ, тип иҫәпләйҙәр. Үҙҙәрен ваҡытлыса бирелгән бәрәкәттәрҙең мәңгелек хужаһы, тип уйлайҙар. Ҡыҫҡа ваҡытҡа ҡунаҡ ҡына булып килгән был донъяла, беҙгә һис бер түләүһеҙ бирелгән бәрәкәттәрҙең хаҡын аңлап етмәйҙәр, уларҙың ысын Хужаһы кем икәнлеген онoталар һәм Уға рәхмәтле була белмәйҙәр. Ә бит яман юлға тотонолған ниғмәттәрҙең аҙағы Хисап көнө тетрәүе менән, аяҡҡа баҫтырыу мөмкин булмаған харабалар менән алмашынасаҡ.

Аллаһ беҙҙең барыбыҙҙы ла шундай яҙмыштан әрсәләһен! Донъя бәрәкәттәренең хәҡиҡи Хужаһын танып белергә насип итһен... Донъялыҡтағы бәрәкәттәрҙе мохтаждар менән бүлешеү һәләтен бирһен һәм әжерен мәңгелек донъяла татырға насип итһен. Тейешенсә түләй алмаған ниғмәттәр өсөн беҙҙе ғәфү итһен... Ғаиләбеҙ төйәктәрен һәм рухиәтебеҙ биналарын Йәннәт баҡсалары һәм һарайҙарына әүерелдерһен!..

Әмин!

Хәрәмәйнгә йәнебеҙ менән күсеү

«Мөһабәт һәм хөрмәтле һин, Ҡәғбә! Әммә хәҡики иман эйәһенең Аллаһ алдындағы хөрмәте юғарыраҡ!» *(Тирмиҙи, Бирр, 85).*

«Ҡәғбә – Әзер улы Хәлил Ибраһим емеше,

Әҙәм рухы - Бөйөк Аллаһ баҡҡан урын!»

(Мәүләнә Йәләлетдин Руми)

ХӘРӘМӘЙНГӘ ЙӘНЕБЕҘ МЕНӘН КҮСЕҮ

Сәфәргә йыйынғандар, төбәп бараһы урынын күҙ уңында тотоп, маршрутты планлаштыра, юл кәрәк-ярағын төйнәй. Юлдың оҙонлоғон һәм сәфәр маҡсатын иҫәпкә алып, рухи һәм матди багажын тулыландыра.

Сәфәр ябай булһа, әҙерлек тә ябай, әгәр инде уғата мөһим булһа, айырым әҙерлек талап итә.

Әгәр ҙә ки сәфәр Ҡәғбә Раббыһына һәм Уның Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) булһа…

Ул саҡта инде үҙебеҙ менән алған һәр нәмәбеҙ мөһим, сөнки «әл-Хәрәмәйн әш-Шәрифәйн» (иң мөҡәддәс ике мәсет) – мәңгелек донъя сәфәренә, Йәннәткә, Раббыбыҙ хозурына барыуға әҙерлек ул. Хаж сәфәренә алған һәр нәмәбеҙ Әхирәттәге тормошобоҙға йоғонто яһай. Был турала Ғүмәр бин Абдулғәзиз былай тигән:

«Хисап көнөндә ҡайҙа эләгергә ниәтләүегеҙгә ҡарап, әҙерлек алып барығыҙ!»

Был хәҡиҡәтте раҫлап, Мәүләнә Йәләлетдин Руми изге урындарға сәфәр ҡылырға йыйынғандарға «Мәснәүиҙәр»ендә йыш ҡына нәсихәттәр бирә. Ҡәлбеңде

паклап, тәрбиә ҡылып, өлгөргән рухиәт менән хажға барыу кәрәклеге хаҡында әйтә. Хиджазға, Ҡәғбә Раббыһына барырға йыйынғандарға ул шундай кәңәштәр бирә:

«Сәфәргә сыҡҡанда, рухиәт офоҡтарың асылһын өсөн, Илаһи сығанаҡҡа әйләнһен өсөн, камил кеше булыу уйы менән сыҡ».

«Иген сәскәндәр игенде йыйып алыу уйы менән сәсә. Һаламы иһә бойҙай ҡалдыҡтарынан үҙенән-үҙе барлыҡҡа килә».

«Һалам сәсеп, иген үҫтереп булмай, шуға күрә камил кешене, камил юл күрһәтеүсене эҙлә һәм уға ныҡ тотон».

«Хаж ғәмәлен үтәргә ваҡыт етһә, Ҡәғбәне күреү, тауаф ҡылыу ниәте менән бар. Шул ниәт менән барһаң, Ҡәғбә хәҡиҡәтен күрерһең!»

Берҙән-бер маҡсат – шул хәҡиҡәтте күреү. Хәҡиҡәт иһә файҙаһыҙ, донъяуи нәмәләрҙән ҡасҡанда ғына асыла. Бының өсөн, әлбиттә, хажға йыйынғанда уҡ рухи әҙерлек талап ителә. Ул рухи әҙерлек йөрәктә башлана һәм йөрәктә тамамлана.

Мәүләнә бөйөк тәҡүә әүлиә Баязит Бистамиҙың хажға нисек рухи әҙерлек алып барыуын шулай тасуирлай:

«Баязит хаж сәфәренә сыға. Юлда ул ай урағы шикелле оҙон буйлы тәҡүәле аҡһаҡалды осрата. Аҡһаҡалдың күҙҙәре донъяуи нәмәләргә ябыҡ була, ә йөрәге - ҡояш кеүек (мәңгелеккә төбәлгән була).

Баязит уның каршыһына ултыра. Тәкүә акһакал унан былай тип һорай:

– Эй Баязит, кайҙа юл тотаһың? Ят кунак кабырсағын кайҙа алып китеп бараһың? (Вакытлыса аманат итеп бирелгән тәнеңде кайҙа алып бараһың)?

Баязит шулай ти:

– Хаж кылырға ниәтләйем, үҙем менән 200 дирһәм алғанмын...

Тәкүә акһакал Баязитка былай ти:

«Эй Баязит! Ул ер ниғмәттәренең бер өлөшөн Аллаһ ризалығы өсөн мохтаждарға, йәберләнгәндәргә һәм меҫкендәргә тарат. Уларҙың йөрәгенә ин һәм доғаларына лайык бул, шул сакта рухиәтең сиктәре киңәйер. Изге хажға пак кәлб менән юлыңды дауам ит!..

Кәғбә – тәкүәлек йорто, уға хаж кылыу – фарыз ғәмәл, уның сауабы ҙур. Әммә әҙәм йәне – серҙәр сығанағы.

Кәғбә – Әзер улы Хәлил Ибраһим емеше, әҙәм йәне - Бөйөк Аллаһ баккан урын!

Әгәр басыратка эйә булһаң (күңел күҙең күрһә), йөрәк Кәғбәңде тауаф кыл. Таштан һәм балсыктан һалынған Кәғбә – асылда йөрәк символы. Йөрәкте паклау өсөн, Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәлә Кәғбәгә хаж кылыуҙы фарыз кылған.

Аллаһҡа төбәлгән бер генә йөрәкте яралаһаң, үртәһәң, Ҡәғбәгә йәйәү барһаң да, алған сауаптарың яралы йөрәк гонаһын юйырға етмәйәсәк.

Берәүҙең йөрәгенә йән өрөү өсөн, бөтә милкеңде, байлығыңды, бөтә тапҡан-таянғаныңды бир. Һин яулаған ул йөрәк ҡәбер ҡараңғылығында һиңә нур буласаҡ.

Аллаһҡа мең тоҡ алтын алып барһаң да, Ул әйтәсәк: ***«Беҙгә нимәлер биргең килһә – үҙең йән өргән йөрәкте бир!*** *Алтын үә көмөштөң Беҙҙең өсөн ҡиммәте юҡ! Беҙҙең ризалыҡты алырға теләһәң, онотма: был һин йән өргән йөрәккә генә бәйле».*

Кешелә сағылған Аллаһ нурын күрергә теләһәң, күңел күҙең асыҡ булһын!»

Баязит, аҡһаҡалдың хикмәтле нәсихәтен төшөнөп, дуҫтарса әңгәмә рухиәтенән һәм шәфҡәткә төрөнгән серҙәрҙән үҙ өлөшөн алған. Ҡәлбе тыныслыҡ табып һәм Раббыһына һөйөү менән уҡталып, хаж сәфәрен дауам иткән».

Бындай рухи өлгөргәнлек – хаж сәфәренә юлланыусы өсөн иң ҡиммәтле рухи багаж. Тик ундай рухи кимәлгә күтәрелеү өсөн, тасауыф мәктәбен үтергә, йәғни ҡәлбеңде паклаҡа һәм нәфесеңде тәрбиә ҡылырға кәрәк, сөнки шундай тәрбиә алмаған әҙәм ҡурҡыныс йыртҡыстан да хәүефлерәк нәфесте үҙе менән йөрөтә. Бысраҡ һауытҡа саф һәм пак нәмәне һалып бысратыу менән бер был.

Рухи тәрбиәнең асылына төшөнөү өсөн, ҡырағай хайуандарҙы эйәләштереүҙе иҫкә төшөрөү ҙә етә. Кеше

уларҙы үҙ файҙаһына ҡулға эйәләштерә түгелме ни? Мәҫәлән, яҡшы өйрәтелгән ат, алыштың иң ҡыҙған мәлендә кавалерист йөрәгенең ярһып тибеүен тойоп, үҙе лә шундай уҡ хистәр менән яна. Бик күп миҫалдар килтерергә була: почта ташыусы күгәрсендәр, һаҡта тороусы эттәр, циркта сығыш яһаусы ҡырағай хайуандар...

Әгәр ул хайуандар өйрәтелмәһә, кеше өсөн файҙалы ғына түгел, ҡурҡыныс булыр ине. Әммә тәрбиә арҡаһында, ҡырағай хайуандарҙың зыяны файҙаға әүерелә. Йәғни, өйрәтелгән һәм өйрәтелмәгән ҡырағай хайуандар араһында айырма шунда: берәүҙәре кешеләр өсөн файҙалы, икенселәре – ҡурҡыныс. Мәҫәлән, иң хәүефле ағыулы йыландарҙың береһе булған күҙлекле йыландың ҡылыҡтарын өйрәнеп, уны эйәләштереп, ябай һыбыҙғыға буйһондоророрға мөмкин. Өйрәтелгән ҡырағай хайуандарҙан ни ҡәҙәр файҙа булһа, өйрәтелмәгәндәренән шундай уҡ зыян күрергә мөмкин. Шуға күрә динебеҙ һунарҙа тик өйрәтелгән ау эттәрен генә файҙаланырға ҡуша. Юғиһә тотолған табыш хәрәм була. Аятта әйтелә:

«Һин әйт: Бөтә сифатлы һәм саф нәмәләр һеҙгә хәләл ителде. Аллаһ өйрәткәндәрҙе ҡулланып, һеҙ һунарға өйрәткән януарҙар һеҙгә тотоп биргән кейектәрҙе ашағыҙ һәм Аллаһты онотмағыҙ …» (Мәидә (Табын), 4).

Әгәр хайуанды тәрбиәләү шулай мөһим икән, кешене тәрбиәләү ни ҡәҙәр мөһим икәнлеге аңлашыла! Кеше барлыҡҡа килгәне бирле Аллаһу Тәғәләнең ни саҡлы

пәйғәмбәрҙе һәм изге яҙмаларҙы ебәреүе быныӊ уғата мөһим эш икәненә дәлил.

Юғиһә әҙәм балаһы ер йөҙөндәге иӊ ҡырағай, аяуһыҙ һәм мәрхәмәтһеҙ йән эйәһенә әйләнеүенә ихтимал. Кешелек тарихы кешеләргә хас булмаған ҡанһыҙлыҡ факттары менән тулы. Монголдар хакимы Хулагу Евфрат йылғаһы һыуҙарында 400 меӊ гонаһһыҙ әҙәмде батырыуын нисек аӊлатырға була? Коммунизм төҙөү менән янғандар нисә миллион кешене һәләк иткән! Ә бит хатта ҡырағай хайуандар ризыҡ табыу ихтыяжынан сығып ҡына йәнде ҡыя. Ҡайһы бер яуыздарҙыӊ бөтә кешелекте һәләк итеү теләге хайран ҡалдыра. Шуға күрә тәүге нәүбәттә кеше үҙе тәрбиәгә мохтаж. Донъяны ҡанлы һуғыштарҙан һәм ҡырағайлыҡтан азат итеү өсөн, кешегә яҡшы тәрбиә биреү лазым.

Был донъя - кешене тәрбиә ҡылыу өсөн тәғәйенләнгән мәктәп. Тасауыф иһә – кешенеӊ әхүәле рухиәһен тәрбиә ҡылыу ихтыяжы фундаментына һалынған һарай. Иӊ яҡшы остаздар - рухи мәктәптеӊ юғары баҫҡысындағы пәйғәмбәрҙәр - Аллаһу Тәғәләнән туранан-тура тәрбиә алыусылар. Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Мине Аллаһ тәрбиәләне, ниндәй гүзәл ул тәрбиә» (Суюты, I, 12).

Төп мәсьәлә лә шунда: Аллаһ риза булырҙай ундай тәрбиәгә һәм гүзәл әхлаҡҡа нисек ирешергә? Тәрбиәнән һуӊ ғына бит ғибәҙәт ысын мәғәнәһендә ғибәҙәт, намаҙ –

намаҙ, ураҙа – ураҙа, хаж ысын хаж була һәм кеше лә ысын мәғәнәһендә кешегә әйләнә.

Мәңгелек юламсыһы булған кешегә мотлаҡан шундай тәрбиә үтеү, йәғни, өлгөрөп етеү, Илаһи тәрбиә мәктәбендә камиллыҡҡа ирешеү мөһим. Ана шул ваҡытта тормошобоҙҙағы, ғибәҙәттәребеҙҙәге һәм хеҙмәтебеҙҙәге барса күркәм һәм файҙалы нәмәләрҙең мәғәнәһе асыҡланыр. Беҙҙең ғибәҙәттәребеҙ Бөйөк Ғәрештең Раббыһына барып етер, намаҙҙарыбыҙҙы һәм хаждарыбыҙҙы Аллаһ ҡабул итер. Тап шул саҡта Аллаһ риза булырҙай сәләмәт ҡәлб эйәһе булырбыҙ, ошо сәләмәт ҡәлб менән башҡа йәндәрҙе шифаландыра, ауыр хәлдән йолоп ҡала алырбыҙ, Алллаһ хозурына үҙебеҙ ҡотҡарған йөрәктәр солғанышында барып баҫырбыҙ һәм Уның ризалығына һәм шәфҡәтенә ирешербеҙ.

Был фатихалы ерҙәргә камил ҡәлб менән килгәндәрҙән «Нимә менән килдең?» тип, берәү ҙә һорамаясаҡ. Ғибәҙәттәре ҡабул булған ул оло йөрәкле ир-ат башҡаларҙың ғибәҙәттәре лә ҡабул булыуға сәбәпсе булыуҙары ихтимал.

«Тәзкирәтүл-әүлиә»нән билдәле булыуынса, хәҙистәрҙе өйрәнеүсе бер мүхәддис, тәбиғиндәрҙән булған дәрүиш Абдуллаһ бин Мөбәрәк Мәккәләге Мәсжидүл-Хәрәмдә ойоп китә. Шул мәлдә күктән ике фәрештә төшә. Береһе икенсеһенә шулай ти:

«Быйыл 600 мең кеше хаж ҡылды. Дамаскылағы иҫке-моҫҡо йыйыусы Али бин Муваффаҡтың ғәмәленә хөрмәт йөҙөнән уларҙың хаждары ҡабул ҡылынды. Был

кеше хаж ҡылыу ниәте менән яна, әммә булдыра алмай. Уның бер генә ғәмәленә хөрмәт йөҙөнән изге урынға сәфәр ҡылыусыларҙың барыһының да хаж ғәмәле ҡабул ҡылынды».

Абдуллаһ бин Мөбәрәк, йоҡоһонан айнығас, аптыраашта ҡалып, үҙенә асылған нәмәләр хаҡында уйлана. Каруан менән ул Дамаск ҡалаһына юл тота, иҫке-моҫҡо йыйыусыны таба һәм һорай: «Ниндәй изге ғәмәлең арҡаһында һин хаж ҡыла алманың?»

Абдуллаһ бин Мөбәрәк кеүек шундай билдәле шәхесте күргәс, Али бин Муваффаҡ иҫтән яҙа. Һушына килгәс, ул былай тип һөйләй:

«Утыҙ йыл буйы мин хаж ҡылырға хыялландым. Иҫке-моҫҡо йыйыусы булып эшләнем, яйлап аҡса йыйып, 300 дирһәм туплай алдым. Етерлек аҡсам булғас, мин хаж сәфәренә барырға ниәтләнем. Берҙән-бер көн ауырлы ҡатыным миңә әйтте: «Күршеләрҙән ит еҫе килә, миңә бер киҫәк һорап алмаҫһыңмы икән?»

Күршеләргә барып, ҡатынымдың теләге хаҡында әйткәс, күршем илап ебәрҙе: «Бына ете көн инде балаларым ас тора. Юл буйында мин үләкһә таптым, унан бер киҫәк ҡырҡып алдым да, балаларымды тынысландырыу өсөн, әле шуны бешерәм. Әгәр мин хәләл ризыҡ тапмаһам, уларға шул хәрәм ризыҡты бирергә мәжбүр буласаҡмын. Теләһәң, ҡырҡып бирәм, тик ул һеҙҙең өсөн хәрәм».

Али бин Муваффак дауам итә:

«Быларҙы ишеткәс, үҙәгем өҙөлгәндәй булды. Ауырлыҡ менән йыйған 300 дирһәмде мин уға бирҙем дә Аллаһҡа ялбарып әйттем: «Эй Хаҡ Тәғәләм, ниәтемде ҡабул ит!»

«Раббым миңә төшөмдә хәҡиҡәтте күрһәткән икән!»- ти быға ҡаршы Абдуллаһ бин Мөбәрәк.

Мәүләнә һәм Абдуллаһ бин Мөбәрәк (рәхмәтуллаһи ғәләйһүмә) бәйәндәренән Изге урындарға сәфәр ҡылыуға ҡағылышлы өс мөһим ҡағиҙә асыҡлана:

1. **Сәфәр алдынан тәҡүәләр янында бул.**

Мөһим сәфәр алдынан кеше матдиәтен, бигерәк тә рухиәтен ҡайғыртырға тейеш. Сәфәр алдынан тәҡүәләр янында булырға, уларҙың доғаһын, ярҙамын, кәңәшен алырға тейеш.

Инфак (саҙаҡа).

Күңелең нескә һәм һиҙгер булһын өсөн, изге урындарға сәфәр сығыр алдынан мохтаждарҙың һәм бәхетһеҙҙәрҙең күңелен күр. Йомарт һәм киң күңел менән саҙаҡа бир. Аятта Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) янына килгәндәргә саҙаҡа (инфаҡ) биреү бойорола. Аллаһ әйтә:

«Әй, иман килтергән кешеләр! Пәйғәмбәргә йәшертен генә берәй нәмә һөйләйһе булһағыҙ, һөйләшер алдынан саҙаҡа бирегеҙ. Был һеҙҙең өсөн тағы ла хәйерлерәк һәм паклыҡ булыр. Бирергә

нәмәгеҙ булмаһа, һис шикһеҙ, гонаһ булмаç. Аллаһ – ғәфү итеүсе, сикһеҙ мәрхәмәтле» (Мүжәдәләһ (Бәхәс), 12).

Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәт (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Саҙаҡа бирергә ашығығыҙ, сөнки бәлә саҙаҡаны уҙа алмай» (Хусайми, III,110).

Пәйғәмбәребеҙ һөйләүенсә, Ғайса пәйғәмбәргә (ғәләйһис-сәләм) бер төркөм кеше килә. Ғайса (ғәләйһис-сәләм) әйтә: «Аллаһ ихтыяры менән бөгөн уларҙың береһе вафат буласаҡ».

Кешеләр китә, кисен улар утын йөкмәп кире ҡайта. Ғайса (ғәләйһис-сәләм) уларға бойора: «Утындарығыҙҙы ергә һалығыҙ». Аҙаҡ үләсәк тип юраған кешегә әйтә: «Утыныңдың бәйен сис». Таралып киткән утын араһынан ҡара йылан килеп сыҡҡас, Ғайса (ғәләйһис-сәләм) былай тип һорай: «Бөгөн ниндәй яҡшы ғәмәл ҡылдың?» «Бер нәмә лә ҡылманым,»-тип яуап бирә теге әҙәм. Ғайса (ғәләйһис-сәләм) йәнә һорай: «Яҡшылап уйла әле, нимә эшләнең?» Теге шулай ти: «Иç китерлек бер нәмә лә эшләмәнем. Ҡулымда икмәк ҡыйырсығы бар ине. Бер фәҡир килеп һорағас, мин уға бер аҙ бүлеп бирҙем». Ғайса (ғәләйһис-сәләм) шунда былай ти: «Бына шуға күрә бәлә һинән алыçлашҡан!» (Хайсами, III, 109-110; Ахмад, Зөхд, I, 96).

Шуны онотма: балаларыңдан һәм милкеңдән Аллаһ юлында файҙа юҡ икән, уларҙан кешегә зыян ғына. Әгәр инде улар Аллаһ юлында хеҙмәт итһә, шунан да ҙурыраҡ

бәхеттең булыуы мөмкин түгел!.. Хаҡтыр, улар фани һәм ерҙә ҡаласаҡ.

2. **Йөрәктәрҙе яулау.**

Йөрәктәрҙе тик саҙаҡа менән генә яулап булмай, саҙаҡанан тыш рухиәт һәм истиҡамәт ярҙамында ауырыу йөрәктәрҙе һауыҡтырыу кәрәк. Хаҡтыр, ҡолға Аллаһ юлын күрһәтеүҙән дә әжере юғары булған ғәмәл юҡ. Һәм тәүге аҙым – уның эске донъяһын сафландырыу. Аятта әйтелә:

«Ул Көндө мал да, улдар ҙа файҙа килтермәç. Әммә ләкин Аллаһҡа саф күңел менән инанғандар ғына йәннәткә яҡынлаштырылыр» (Шүғәрә (Шағирҙар), 88-89).

Бындай йөрәктәр, изгелектең иң юғары кимәленә күтәрелеп, Илаһи сағылыш тапҡан урынға әүерелә. Мәүләнә пакланған йөрәктең дәрәжәһен юғары баһалап, бында әҙәмдең үҙенең дә өлөшө ҙур булыуын күрһәтә:

«Ҡәғбә – Әзер улы Хәлил Ибраһим емеше,
Әҙәм рухы - Бөйөк Аллаһ баҡкан урын!»

Тасауыфҡа бағышланған китаптарҙа йөрәк йыш ҡына Ҡәғбәгә тиңләштерелә, сөнки ғаләмдә Ҡәғбәнең урыны ниндәй булһа, кеше тәнендә йөрәк тә шундай урынды биләй. Һис шикһеҙ, йөрәк тә, Ҡәғбә лә - Хаҡ Тәғәләбеҙ баҡкан ғаләм үҙәге. Ҡәғбә темаһын яҡтыртҡан ҡайһы бер әçәрҙә, әçәр йөкмәткеһенең стиленә ярашлы уның мөһимлеген, эске тетрәнеүҙе сағылдырыу маҡсатында, «Ҡәғбә» һүҙе «йөрәк» һүҙе менән алмаштырыла.

Мүғәззәм ибн Ғүмәрҙең (разыйаллаһу ғәнһү) Илаһи Исемдәр сағылыш тапҡан йөрәк хаҡында Ҡәғбәгә мөрәжәғәте ифрат тәьҫирле:

«Мөһабәт һәм хөрмәтле һин, Ҡәғбә! Әммә хәкики иман эйәһенең Аллаһ алдындағы хөрмәте юғарыраҡ!» (Тирмиҙи, Бирр, 85).

Абдулҡадир Гейлани (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) ул юғарылыҡты шулай тасуирлай:

«Раббыһына күндәм булғандың, йөрәген Аллаһтан ситкә йүнәлткән нәмәләрҙән әрсәләгәндең күңеле генә Ҡәғбә булыр».

Үрҙәге миҫалдарҙан күреүебеҙсә, хаж сәфәренә рухи нескәлек һәм һиҙгерлек кимәленә күтәрелгән йөрәк менән генә юлға сығырға кәрәк. Әммә әхүәле рухиәндең кәмселегe хажға бармау өсөн сәбәп була алмай. Хаж ғәмәлен ҡылыу - мөмкинлеге булған һәр мосолман өсөн фарыз. Әгәр әҙәм мөмкинлеге булып та хажға бармай икән, был уның өҫтөндә бурыс булып ҡала. 30 йыл бөртөкләп йыйған аҡсаһын мохтажға биреп, үҙе бер нәмәһеҙ тороп ҡалған Али бин Муваффак һымаҡтар өсөн хаж фарыз булыуҙан туҡтай, сөнки ул мөмкинлеге булғандар өсөн генә фарыз. Ләкин мөмкинлек тыуыу менән, хаж йәнә фарызға әйләнә һәм уны ҡылыу кәрәк. Кемдер хәлле сағында хаж ҡылмайынса, аҙаҡ фәкирләнһә, ул хаж ҡылыуҙан азат ителмәй, сөнки барлы сағында ул фарыз ғәмәлгә вайымһыҙ булған.

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Берәүҙең Аллаһ йортона сәфәр сығымдарын ҡаплатырлыҡ, үҙен һыу һәм ризыҡ менән тәьмин итерлек мөмкинлеге булып, хаж ҡылмаһа, уға йәһүд йәки христиан булып үлеү өсөн кәртә юҡ»* (Тирмиҙи, Хаж, 3).

Саф ҡәлб менән хаж ғәмәлен үтәүҙең мөһимлеген һәм зарурлығын күрһәтә был. Йәғни, хаж ғәмәлен үтәүҙән баш тартып, «күңелемде паклайым һәм шул рәүешле бөйөк хаж ғәмәлен «хаджуль-акбар» үтәйем» тигән ниәт дөрөҫ түгел, хаж ҡылынырға тейеш. Әйтәйек, намаҙ уҡыу бит Рамаҙан айында ураҙа тотоуҙан беҙҙе азат итмәй, шулай уҡ саҙаҡалар таратыу ҙа хаж ҡылмауға хоҡуҡ бирмәй.

Икенсе яҡтан, нәфел намаҙҙары, нәфел ураҙалары булған кеүек, нәфел хажы ла бар. Наҙандарса нәфел хаждарын ҡылыусыларҙы тәнҡитләү, Аллаһ һаҡлаһын, имандан йырағайтыуы ихтимал. Дәлилһеҙ ундай яман сафсаталар – дини ғибәҙәттәрҙең ләззәтен татымағандарҙың сифаты.

Сәғәҙәт заманынан алып нәфел ғибәҙәттәрен онотолоп, бөтә күңелдәре менән Аллаһҡа бирелеп (вәжд) ҡылғандар. Ҙур теләк һәм тетрәнеү менән ҡылынған өҫтәмә ғибәҙәттәр ҡолдо Раббыһына яҡынайта, рухиәтен байыта, күңелдәрҙә миһырбанлыҡ һәм йомартлыҡ уята. Ана шунда Аллаһ үҙ ҡолоноң «күрер күҙе һәм ишетер ҡолағына» әүерелә. Йәғни, ҡарашың, ишетеү һәләтең, уйҙарың, һүҙҙәрең – һәммәһе Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәләнең фатихалы Нуры аҫтында була.

Бындай рухи юғарылыҡҡа нәфел намаҙҙары һәм бөтә барлыҡҡа шәфҡәт ярҙамында ғына ирешергә мөмкин. Имам Әғзәм Әбү Хәнифәнең 55 тапҡыр хаж ҡылыуы хаҡында әйтеп китеү ҙә бында урынлы булыр.

Аллаһтың Илаһи тәрбиәһе йәнебеҙҙе Бөйөк Ҡәғбәгә тиң итһен!.. Бихисап йәндәрҙең илтифатлы мөнәсәбәтен насип итһен, Пәйғәмбәребеҙҙең (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) юғары рухиәтенән өлөшөбөҙҙө алырға һәм Уның хозурына рухиәт һәм бәрәкәт тулы хәҡиҡи, камил хаждарыбыҙ менән барып баҫырға насип итһен!

Әмин!

Вакыт үтмәс, кояш батмас борон...

Бушка узган вакытыбыз, юк-баргa сарыф ителгән гомеребез – тәүбәләр өсөн төп сәбәп. Вакытты бит hатып алып та, hаклауга hалып куйып та булмай. Үлемдең хәкики асылын белгәндәр фани донъяның үтә торган ләззәттәренә алданмай. Юлы кайза алып барганын белгән әзәмдең ер тормошоноң бер минутлык рәхәтлектәренә күзе кызмай. Донъяның бөтә байлыктарын йыйып, мең йыл йәшәгән сүрәттә лә бәндәгә ниндәй файза? Бер көн килеп, байлыгы ла юкка сыгасак, үзе лә кара ер куйынына инеп ятасак.

ВАҠЫТ ҮТМӘҪ, ҠОЯШ БАТМАҪ БОРОН...

Әҙәм ғүмере ҡапма-ҡаршы ике нөктә – **«йәшәү шатлығы»** һәм **«үлем ҡурҡынысы»** араһында бәүелгән маятник ише. Башкөллө фани донъя ығы-зығыһына сумған бәндә үлемдең хәҡиҡи асылын, әҙәмдең был донъяға килеү серен һәм хикмәтен аса алмай. Ғаләмдең кескәй генә күсермәһе булған тәнебеҙҙә меңдәрсә күҙәнәк һәр даим тыуа һәм үлә. Тән был донъя менән оҡшаш: унда «бәпесләү бүлектәре» лә, «зыяраттар» ҙа бар. Нәфесебеҙ был донъяла ирешкән бөтә бейеклектәр балалар диңгеҙ янында төҙөгән ҡом ҡәлғәләргә оҡшаш – килтереп бәргән тәүге тулҡын менән улар йыуылып юҡҡа сығасаҡ.

Был донъяға килеүбеҙ һәм китеүебеҙ тураһынла уйланып, шуны аңларға була: тормошобоҙ бихисап ыҙалар һәм михнәттәр, тормошҡа ашмаҫ фантазиялар һәм ҡанмаҫ теләктәр менән тулы. Һин әле йөрөгән юлдар буйлап нисәмә быуын кешеләре үткән, ә хәҙер улар ҡайҙа? Фани донъя моңһоҙлоғо, ғәмһеҙлеге пәрҙәһен алып ташлай алғандар ғына бында килеүебеҙҙең хәҡиҡи асылын аңларға һәләтле: **«Тормош – имтихан биреү осоро, ә үлем – һөйгәндәрҙең ҡауышыуы»**. Үлем, йөрәктәрҙе

өшөтөп, ҡотто алған яман нәмә булыуҙан туҡтап, гүзәл һәм күркәм булһын өсөн, кешенең ниндәй маҡсат менән барлыҡҡа килтерелеүен төшөнөү лазым– Раббыбыҙҙы танып белеү, Берҙән-бер Хаҡ Тәғәләбеҙгә ғибәҙәт ҡылыу һәм хәрәмгә ынтылған нәфесебеҙҙе даимән ауыҙлыҡлап тороу.

Үҙен һәм үҙен уратып алған донъяны иғтибар менән өйрәнеп, кеше күрә: ул һоҡланғыс Илаһи сәнғәт өлгөләре мөхитендә йәшәй, һәр нәмәне Үҙ Ҡөҙрәте менән булдырыусы, Ижад итеүсе Раббыһының икһеҙ-сикһеҙ Ҡеүәтен күрә һәм мәңгелек донъяның барлығын инҡар итеүҙең мәғәнәһеҙлеген, хатта ки көлкө булыуын аңлай. Хикмәттәрҙе тоя белгән зирәк, һиҙгер йөрәктәр өсөн донъя бихисап мөғжизәләр менән тулы.

Үҙ аҡылында булған әҙәм ғаләмдәге бөтә нәмәне һиҙә: яҙ етеү менән, орлоҡтарҙың тулышып уяныуын, тыуым һәм үлем, микро- һәм макродонъялар, электрондар һәм метагалактикалар – һәммәһе әҙәм аҡылы етмәҫлек тәртип һәм даимилек менән һис бер тайпылышһыҙ хәрәкәттә. Был камил донъяны Барлыҡҡа килтереүсе, ҡаҡшамаҫ тәртипте Булдырыусы кем һуң ул? Йыһан үҙе гүзәл һәм хикмәтле нәсихәттәр менән тулы түгелме ни? Бәндәнең аҡылы етмәҫлек ундағы тәртип һәм күркәмлек, ғаләмдең кескәй күсермәһе булған кеше үҙе һоҡланыу һәм ихтирам тыуҙырмаймы ни?

Был күркәм ғаләмдә, Хаҡ Тәғәләбеҙ кешеләргә аҡыл биреү өсөн бихисап пәйғәмбәрҙәрен ебәрһә лә, үлем сере кешелектең күпселеге өсөн тетрәндергес һәм ҡурҡыныс

мәсьәлә булып ҡала. Был сер, ағыулы йылан ише, йә бәндәнең аңын томалай, йә мәйеттәрҙең ҡыҫылған тештәре араһында ҡатып ҡала, йә зыярат тынлығында шаңдау булып яңғырай. Үлем - бәндәне һағалап көтөп торған иң ауыр нәмә, ул утлы шыуғындай һәр кемдең тормошона бәреп инә. Унын серен йөрәктәре Илаһи үәхи менән нурланған пәйғәмбәрҙәргә эйәргәндәр генә сисә ала.

Бөтә диндәр ҙә Хисап көнө тураһында хәбәр итә, әммә Изге Ҡөрьәндә Хисап көнө хаҡында аныҡ мәғлүмәттәр һәм дәлилдәр бар. Кешенең донъяға килеү маҡсатын Аллаһу Тәғәлә «Мүлк (Хакимиәт)» сүрәһенең икенсе аятында төшөндөрөп бирә:

«Аллаһ, кемдең изгелек ҡыласағын һынап ҡарар өсөн, үлемде, йәшәйеш-тормошто бар итте…»

Ер тормошо – алдатҡыс сағым, ә Әхирәт – үлемһеҙлек. Ҡиәмәт сәғәте һәр кемдең үлем мәлендә башлана. Зыян күргәндәр, өмөтөнән яҙғандар иҫәбендә булмаҫ өсөн, шул Ҡиәмәт сәғәтенә ҡәҙәр йоҡондан уяныу лазым.

Ябай һүҙҙәр менән үлем әсеһен аңлатып бөтөп булмай. Фани нәмәләр, ерҙәге көстәр үлем алдында көсһөҙ. Ҡәбер төптәренән килгән өнһөҙ иңрәүҙәр һиҙгер күңелдәрҙә күҙ йәше, һыҡтауҙар булып ҡына сағыла.

Аяттарҙа әйтелә:

«Ер йөҙөндәгеләрҙең барыһы ла юҡҡа сығасаҡ» (әр-Рахман, 26),

«Һәр йән эйәһе үлем әсеһен татыр…» (әл-Әнбийә (Пәйғәмбәрҙәр), 35).

Һәр кемдең өйөнә үлем, бер көн килеп, мотлаҡан ишек ҡағасаҡ. Унып ҡурҡыныс серен барса әҙәм сисергә тейеш буласаҡ. Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) ул серҙе асыу юлын өйрәтә:

«Ҡәберҙәрҙе таштар, таҡталар, кейеҙҙәр менән матурларға тырышмағыҙ. Эске донъяғыҙҙағы, саф күңелегеҙҙәге ҡәберҙе матурларға тырышығыҙ, ә быны өсөн Аллаһ Ҡөҙрәте алдында нәфесеңде ауыҙлыҡлау һәм уны һауаланыуҙан әрсәләү лазым».

Кеше ғүмере ни ҡәҙәр генә оҙон тойолмаһын, ер тормошон мәңгелек тормош менән сағыштырһаң, ул – күҙ асып йомған мәл генә. Аятта әйтелә бит:

«Ҡиәмәт көнөн күргәс, уларға донъяла өйләгә саҡлы – ярты көн, өйләнән һуң ярты көн генә торған кеүек тойолор» (Нәзиғәт (Йолҡоп алыу), 46).

Мөхәммәт пәйғәмбәр (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) был донъялағы ғүмер һәм унып ҡиммәте хаҡында шулай тигән:

«Был донъя, Әхирәт менән сағыштырғанда, бармағыңды диңгеҙгә батырып, унып менән сыҡҡан һыу бәрәбәрендә» (Мөслим, Йәннәт, 55; Тирмиҙи, Зөхд, 15; Ибн Мәджә, Зөхд, 3; Әхмәт, IV, 229).

Мәңгелек диңгеҙе тулҡындарындағы күбек кеүек кенә ул ғүмер, әҙәмгә шул ҡыҫҡа ғүмеренең ҡайҙа һәм

ҡасан өҙөлөрө билдәле түгел. Үлем өсөн ваҡыт та, сират та, сәбәп тә юҡ – һәр бәндә тыуымдан ҡалмағас, үлемдән ҡалмай. Унан боҫоп ҡалыр бер генә урын да юҡ. Аятта кешенең үлем алдындағы көсһеҙлөгө шулай тасуирлана:

«Ҡайҙа ғына булһағыҙ ҙа, үлем һеҙҙе тотор. Бейек һәм нығытылған ҡәлғәләрҙә булһағыҙ ҙа...» (Нисә (Ҡатындар), 78).

Ғәжәп түгелме ни, үлем эҙәрлекләп килгәндә, бер көн килеп эргәбеҙгә баҫыуы билдәле булғанда, әҙәм, фани донъяла мәңге йәшәргә йыйынғандай, ваҡытын юҡ-барға сарыф итә. Суфьян Ҫәүри бәндәнең моңһоҙлоғо тураһында былай ти:

«Һөрәнсе, бөгөн кискә ҡәҙәр йәшәй аласағына шиге булмаған әҙәм баҫһын, тип иғлан итһә, берәү ҙә баҫмаясаҡ. Әммә шуныһы ғәжәп: «Үлемгә әҙер булғандар баҫһын!» тип иғлан иткән сүрәттә лә берәү ҙә баҫмаясаҡ!»

Сир-сырхау, хәүефле хәлдәр, һәләкәттәрҙән берәү ҙә азат түгел. Ғүмере эсендә үлем менән бик күп тапҡыр йөҙмә-йөҙ осрашыуы хаҡында әҙәм уйлап ҡарамаймы икән? Нисәмә тапҡыр үлеп ҡурҡынысы аҫтында ҡалып, кеше һәм үлем араһындағы ҡорғандың ни ҡәҙәр йоҡа булыуын вайымһыҙлығы арҡаһында таймаймы икән?

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) тыуғандан бирле үлем менән йәнәш йәшәгән, әммә ике донъяла ла файҙа бирмәгән юҡ-бар эш менән мәшғүл булған кешегә мөрәжәғәт итә:

«О юламсы, иҫеңә кил! Уян! Эңер төштө, ғүмер ҡояшың байыуға табан бара...

Көсөң, бер аҙ ваҡытың бар сакта, йомарт бул һәм изге ғәмәлдәр ҡыл…

Усыңда ҡалған орлоҡтарҙы яҡшылап сәсергә тырыш, йәғни үлемгә ҡәҙәрге ғүмереңде тейешенсә файҙалан; фани донъялағы һуңғы һулыштарыңда булһа ла мәңгелек Йәннәтте ҡаҙанырға ынтыл... Аҡылыңа кил, ҡәҙерле ғүмер шәмең һүнмәҫ борон, уның филтәһен төҙәт, май өҫтә. Ғүмер шәмеңде изге ғәмәлдәр, Раббыңа ғибәҙәттәр менән дөрләтеп ебәр.

Аҡылыңа кил һәм быны иртәгәһе көнгә ҡалдырма. Күпме шундай «иртәгә эшләйемдәр», килеп, бер нәмәһеҙ китеп тә барҙы. Хәҙер, «изге ғәмәлдәр сәсеү» мөмкинлеге бөтмәҫ борон, тәүбә ит һәм был эште башла.

Нәсихәтемә ҡолаҡ һал!.. Нәфес тышауҙары көслө, улар изге ғәмәлдән айыра, Раббыңа табан юлда ҡәртә булып тора. Үҙеңде үҙгәртергә теләһәң, ҡәҙимге тормошоңдан, ер теләктәреңдән баш тарт. Рухи ләззәт, ҡәлбең өсөн рухи һоҡланыу һәм ләззәт эҙлә.

Телеңде ғәйбәттән, буш һүҙҙәрҙән, сафсатанан һаҡла. Әгәр аҡсаң булһа, уларҙы фәҡирҙәргә бир. Нәфес мин-минлегенән баш тарт, йомарт, киң күңелле бул».

Хаҡтыр, һәммәбеҙ билдәле бер ваҡытта һәм билдәле бер урында үлем фәрештәһе менән осрашасаҡ, унан ҡасып ҡотолорға урын юҡ. **«Барығыҙ ҙа Аллаһҡа һыйыныңыҙ!..»** (Ҙәрийәт (Таратыусылар), 50) аятының

мәғәнәһенә төшөнөп, берҙән-бер таянысы Аллаһ икәнлеген бәндә аңларға тейеш.

❁

Һәр бер үлем – пак һәм һиҙгер йөрәктәр өсөн өнһөҙ, һүҙһеҙ нәсихәттәр һәм хикмәт тулы һабаҡ. Үлемдең билдәле бер теле юҡ. Әммә уның өнһөҙ тынлығы ҡурҡыныс серҙәр һаҡлай. Һәр бер ҡәбер ташы үлем теле һәм ҡараңғы ҡәбер һалҡынлығы менән бәйән итеүсе остаз. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Мин һеҙгә ике остазды ҡалдырҙым. Береһе – өнһөҙ, икенсеһе – телле. Өнһөҙ остаз – үлем, ә телләһе – Изге Ҡөрьән».

Ерҙәге үҙ өлөшөн алып бөткәс, ата-әсәләр, балалар, туған-тыумаса, дуҫтар, иптәштәр зыяратҡа күсә.

Ғүмер ҡайҙа ғына үтмәһен: һоҡланғыс һарайҙамы йәки һалам башлы аласыҡтамы, оҙонмо ғүмереӊ йәки ҡыҫҡамы, тормош юлың турамы йәки бормалымы, аҙаҡ һәммәбеҙҙе бер нөктәгә – ҡәбергә алып килә. Һәммәбеҙҙең тарихы бер үк: башта ер – байҙар һәм ярлылар, ҡолдар һәм солтандар, йәштәр һәм ҡарттар өсөн йәшәү урыны, аҙаҡ ул – һәммәбеҙ өсөн ҡәбер. Был хәҡиҡәтте ашуғ Йуныс Эмре бик күркәм тасуирлай:

Кемдең башында үҫер ағастар,
Кемдең башында һарғайыр үләндәр.
Кеме мазлум, кеме гүзәл егеттәр
Ни һөйләрҙәр, ниндәй хәбәр бирерҙәр.

Тупраҡҡа һеңгән нескә тәндәре,
Өнһөҙ ҡалған татлы телдәре.
Килегеҙ, доғанан онотмаң уларҙы,
Ни һөйләрҙәр, ниндәй хәбәр бирерҙәр...

Кеме дүртендә, кеме бишендә,
Кеменең тажы юҡтыр башында,
Кеме алты, кеме ете йәшендә,
Ни һөйләрҙәр, ниндәй хәбәр бирерҙәр.

Кеме сауҙагәр, кеме ишан,
Әжәл шәрбәтен эсеү ауыр, йә...
Кеме аҡ һаҡаллы, кеме әүлиә,
Ни һөйләрҙәр, ниндәй хәбәр бирерҙәр.

Йуныс, - тине ки: күр тәҡдирең эшен,
Ҡойолған керпектәр, ҡойолған ҡаштар,
Баштары осона текәлгән таштар,
Ни һөйләрҙәр, ниндәй хәбәр бирерҙәр.

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) ҡоҙоҡҡа ташланған Йософ (ғәләйһис-сәләм) менән сағыштыра кешене:

«Әй Раббыһына ғашиҡ! Һинең гүзәллегең Йософҡа тиң. Ә донъя ҡоҙоҡҡа оҡшаш. Аллаһтың тәҡдиренә буйһон һәм зарланма. Түҙемлек – бау, уға йәбешеп ҡоҙоҡтан сығырһың.

Әй ер тормошо ҡоҙоғона ташланған Йософ! Бау төштө, ике ҡулың менән дә йәбеш уға һәм ысҡындырма, эңер төшөп килә, ғүмер байышына бара».

Хайран ҡалырлыҡ хәл: был донъяға бер нисә көнгә генә ҡунаҡҡа килгән бәндә ер ләззәттәре менән ни ҡәҙәр алдана. Көн һайын үлем-китемде күрә тороп, үҙемә үлем тиҙ генә килмәҫ, тип өмөтләнә. Донъялыҡта йыйғандарым - мәңгелек, тип уйлай, теләһә ниндәй мәлдә уларҙы юғалтырын башына ла килтермәй. Ә бит йәне тәненә ваҡытлыса ингән, үлә торған төйәккә ингән, ул иһә был турала иҫенә лә алмай. Әммә шундай көн килер: мәңгелек донъяға ишек булған ҡәбере аша, тәненән айырылып, йәне икенсе оҙайлы сәйәхәткә юл тотор.

Йышыраҡ шул турала уйларға кәрәк: ерҙә үлемдән ҡотолоп ҡала торған урын юҡ, ҡәберҙән кире ҡайта торған юл юҡ, Хисап көнөндә һыйыныр урын юҡ.

«Фәтыр» сүрәһендә Аллаһу Тәғәлә Йәһәннәмгә ырғытылған гонаһкәрҙәрҙең һыҡтауҙарын шулай тасуирлай:

«Улар шунда: «Раббыбыҙ, зинһар, беҙҙе сығар бынан, әүәл ҡылған эштәребеҙ урынына изгелекле эштәр башҡарыр инек, - тип үкереп ялбарырҙар.

- Һеҙгә уйлап аңларлыҡ ғүмер бирмәнекме? Һеҙгә киҫәтеүсе (Ҡөрьән, Пәйғәмбәр) килмәнеме? Хәҙер инде (язаһын) татығыҙ! Залимдарға ярҙам итеүсе булмаҫ» (Фәтыр (Яралтыусы), 37).

Аят ике мөһим нәмәгә баҫым яһай:

беренсенән, һәр әҙәмгә йәшәйеш һәм үлемдең мәғәнәһен аңлар өсөн етерлек ғүмер бирелгән;

икенсенән, бағыйлыҡтағы мәңгелек тормош хаҡында кешеләрҙе киҫәтеү өсөн, Аллаһу Тәғәлә пәйғәмбәрҙәрен ебәргән.

Мөшриктәр һәм гонаһкәрҙәр ҙур үкенес кисерәсәк, тик инде һуң буласаҡ. Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) ер тормошоноң хәҡиҡи асылы хаҡында былай ти:

«Ер тормошо һин хазина тапҡан төш кеүек. Әммә, иртән уянып киткәс, һин үҙеңдә хазинаһын да, башҡаһын да таба алмаясаҡһың. Ҡайҙа хәкикәт, ҡайҙа төш – быларҙы әҙәм үлем килгәс, ер тормошо йоҡоһонан уянғас аңлаясаҡ, ләкин инде һуң буласаҡ. Һәм ҡулы буш буласаҡ...»

«Мәснәүиҙәр»ҙә ҡиммәтле ғүмерен фани донъяға, файҙаһыҙ хыялдарға һәм фантазияларға сарыф иткәндәр шулай тасуирлана:

«Фани донъяға күңел бағлағандар ҡыр тауығы күләгәһенә һунар итеүселәргә бәрәбәр. Ә күләгәне тотоп буламы ни? Был иҫәр һунарсылар, ул күләгәләрҙе ҡош тип уйлап, тоторға маташа. Ботағында ултырған ҡош хатта уларҙың ҡыланышына хайран ҡала».

Бәндәнең үҙенең бөтә тырышлығын һәм һәләттәрен эңерҙә юҡҡа сыҡҡан күләгә ише ер байлыҡтарын күҫәп йыйыуға бағышлауы мәғәнәһеҙлек түгелме ни? Бындай күләгә һунарсыларының ғәмәлдәре, тапҡан-таянғаны ахыр килеп әсенеп үкенеүгә әүереләсәк.

Бушҡа уҙған ваҡытыбыҙ, юҡ-барға сарыф ителгән ғүмеребеҙ – тәүбәләр өсөн төп сәбәп. Ваҡытты бит һатып

алып та, һаҡлауға һалып ҡуйып та булмай. Үлемдең хәҡиҡи асылын белгәндәр фани донъяның үтә торған ләззәттәренә алданмай. Юлы ҡайҙа алып барғанын белгән әҙәмдең ер тормошоноң бер минутлыҡ рәхәтлектәренә күҙе ҡыҙмай. Донъяның бөтә байлыҡтарын йыйып, мең йыл йәшәгән сүрәттә лә бәндәгә ниндәй файҙа? Бер көн килеп, байлығы ла юҡҡа сығасаҡ, үҙе лә ҡара ер ҡуйынына инеп ятасаҡ.

Йә Аллаһ! Ваҡытыбыҙҙы исраф итеп бөтмәҫ борон, ғүмеребеҙ ҡояшы батмаҫ борон беҙҙе бер үк уята күр; фани донъя диңгеҙенә сумып, үҙен бер стакан һыуҙа батырғандар иҫәбендә итмә беҙҙе! Йә Раббым, Мәрхәмәтлеләрҙең Мәрхәмәтлеһе! Ғүмеребеҙҙе һәм үлемебеҙҙе тәҡүәле ҡолдарыңды бүләкләгән бәрәкәттәр һәм өҫтөнлөктәр менән биҙә һәм Һиңә ҡайтыуыбыҙҙы гүзәл һәм бәрәкәтле ит!..

Әмин!

Тәүбәгә ашығығыҙ

Донъяның фанилығын, әҙәмдең был донъяға ваҡытлыса ғына килеү серен аса аңлағандар тәҡүәлеккә ирешә. Нәфесенең асылына иһә бунтарлыҡ, мәңге ғүмер һөрөү теләге һалынған. Ул ер тормошо менән сикләнгеһе килмәй, ул мәңгелек тормош хаҡында хыяллана, үҙенең фанилығын инҡар итә. Әммә баш бирмәҫ нәфесте ауыҙлыҡлап һәм изге ғәмәлдәр ҡылып пакланған айыҡ аҡыл һәм йөрәк үлемде хафаланып көтөүҙе юҡҡа сығарырға һәләтле.

«Үлем килеп тотмаҫ борон, тәүбәгә ашығығыҙ...» (Мунави, Фәйзүл-ҡадир, V, 65).

ТӘҮБӘГӘ АШЫҒЫҒЫҘ

Аллаһу Тәғәлә, кешене яралтып, уға яманлыҡтан бигерәк яҡшылыҡты күберәк ҡылыу ихтыяжын һалған. Әммә был донъяға килгәс, ул тирә-йүндең тәьҫиренә дусар. Раббыбыҙ балаларҙы ата-әсәләргә аманат (һаҡларға ҡушып бирелгән нәмә) итеп, гонаһһыҙ һәм Аллаһ Тәғәләнең берлеген таныған килеш ебәрә. Был хәҡиҡәт хаҡында Изге Ҡөрьәндә шундай һүҙҙәр бар:

«Һин (ий, Мөхәммәт) Аллаһҡа тоғро булараҡ йөҙөңдө тура дингә тура тот. Ул кешеләрҙе ошо дин өсөн яралтты. Аллаһтың бар иткәндәрендә үҙгәрештәр булмаҫ. Был дин – ныҡ һәм иң дөрөҫ диндер. Ләкин кешеләрҙең күбеһе был турала белмәй» (әр-Рум, 30).

Ата-әсәләр был саф йәндәрҙә яҡшылыҡҡа ынтылыш тәрбиәләргә тейеш. Ҡыҙғанысҡа ҡаршы, бөтә ата-әсәләр ҙә Аллаһ бүләк иткән бала күңелен изгелек, күркәмлек менән биҙәй алмай, киреһенсә гонаһ ҡылыу, яманлыҡ ҡылыу әүәҫлеген һалыуы ихтимал. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай тип аңлата:

«Һәр бәпәй саф килеш тыуа (йәғни, гонаһһыҙ, Аллаһ Тәғәләнең берлеген таныған килеш). Аҙаҡ ата-әсәләр

(үҙҙәренең диненә ҡарап) йә унан христиан, йә йәһүд йәки мөшрик тәрбиәләй» (Мөслим, Ҡадар, 22; Бохари, Джанаиз, 92).

Шуныһы иғтибарға лайыҡ: бәндәнең әхүәле рухиәһендә яҡшылыҡҡа ынтылыш та, яманлыҡҡа ынтылыш та бар, тик тәбиғәттән кешегә яманлыҡ ҡылыуға ҡарағанда яҡшылыҡ ҡылыуға әүәҫлек күберәк бирелгән. Аллаһу Тәғәләнең мәрхәмәте Уның асыуынан күберәк икәнен раҫлаусы Илаһи сифаттарҙың кешеләгә сағылышы был. Икенсе яҡтан, хәҙис тышҡы факторҙарҙың, ижтимағи мөхиттең балаға тәьҫире ни ҡәҙәр көслө икәнен дә раҫлай. Бала йөрәгенең тыумыштан килгән паклығын, сафлығын ентекләп һаҡламағанда, улар был сифаттарҙы юғалтыуы мөмкин.

Тәүге һабаҡтарҙы бала әсә ҡулында ала. Уның ауыҙынан сыҡҡан һәр бер һүҙ кирбес булып уның шәхесе бинаһына һалына. Әсә йөрәге – бала һабаҡ алған класс. Ғәрәптәр шулай ти: **«Әсә – ул мәҙрәсә»**. Әсә – нескәлек сығанағы. Әсә йылыһынан мәхрүм балаларҙы тәрбиәләүе еңелдән түгел. Көслө шәхестәр – тәҡүәле әсәләр емеше.

Ата-әсәнән яҡшы тәрбиә алған бала ғәмәлдәрендә ғаиләһенән күскән ыңғай сифаттар күренә, тора-бара улар уның ғәҙәтенә, холҡона әүерелә. Насар ғаиләлә, насар мөхиттә тәрбиләнгән балала, әлбиттә, алама ғәҙәттәр тамыр йәйә. Тора-бара ул ғәҙәттәр нығына, бындай кешеләр барса ҡалған ғүмерен шул алама ғәҙәттәре, ҡылыҡтары ҡоло булып тормош көтөргә мәжбүр була.

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) рухиәттән йыраҡлашҡан, нәфесенә тулыһынса буйһонғандар тураһында былай ти:

«Ҡарап тороуға кеселекле, ләкин әхүәле рухиәһе тупаҫ булған бәндә тап һуҡмаҡтың уртаһына сәнскеле ҡыуаҡ ултыртып ҡуйған. Үтеп барыусылар, уны әрләп, ҡыуаҡты алып ташларға ҡушҡан.

Ҡыуаҡ көндән-көн нығынып үҫкән, ҙурая, киңәйә барған. Ул үткенселәрҙең аяҡтарын һыҙырған, кейемдәренә йәбешеп йыртҡан. Бер тәҡүә был әҙәмде ҡаты итеп киҫәткән:

– Хәҙер үк ҡыуаҡты йолҡоп ал һәм йыраҡҡараҡ алып барып ташла!

– Әлбиттә, мотлаҡ йолҡормон, – тип яуап биргән кеше. Әммә вәғәҙәһен көн һайын кисектерә килгән... Ә ҡыуаҡ һаман үҫкән, тамырҙарын тәрәнерәк ебәргән, нығына, ҡуйыра барған.

Тәҡүә уны йәнә киҫәткән:

– Эй һүҙен тота белмәгән һәм вәғәҙәһендә тормаған бәндә! Кил бында, һин бит һүҙ бирҙең, баш тартма! Вәғәҙәңде үтә, бынан ары кисектермә, юғиһә үҙеңде һәләк итерһең.

Әҙәм йәнә әйткән:

– Борсолмағыҙ, йолҡормон!

Аллаһтың тәҡүәле ҡоло уға нәсихәт биреүҙе дауам иткән:

– Йәһәтерәк бул, кисектермә, үтә биргән вәғәҙәңде. Һин был эшкә иртәгә тотонорға ниәтләүеңде һөйләйһең, тик белеп ҡуй: көндән-көн ҡыуаҡ көсәйә, ә һин көндән-көн ҡартаяһың, кәрең китә. Әгәр был ҡыуаҡты тап һин йолҡоп алырға тейеш икән, ваҡытты бушҡа уҙғарма. Ашыҡ. Юғиһә үҙ ҡулың менән үҙеңде һәләк итерһең».

Был бәйәндәге сәнскеле ҡыуаҡ – бәндәләрҙең гонаһтары һәм яман ҡылыҡтары, һауалылығы, байлыҡ туплау һәм уны тәләфләү әүәҫлеге символы. Ул ғәҙәттәр әҙәмдең әхүәле рухиәһен емерә, уны тәкәббер, һауалы, шул уҡ ваҡытта Аллаһтың яратылмыштарына ҡарата тупаҫ, мәрхәмәтһеҙ, ҡаты күңелле итә. Бәндә күңелендә башланған үлем сире симптомдары хаҡында һөйләй улар.

Киләһе миҫал гонаһ сәнскеләренән рухиәтте бары тик тәҡүәлек кенә пакларға һәләтле булыуы тураһында һөйләй.

Юғары намыҫ эйәһе Ғүмәр бер заман Үбәй бин Ҡәғбдең (раҙыйаллаһу ғәнһүмә) «тәҡүә» һүҙенең мәғәнәһен һорай. Үбәй бин Ҡәғб (раҙыйаллаһу ғәнһү) быға ҡаршы үҙе уға һорау бирә: «О Ғүмәр, һин сәнскеле юлдан берәй тапҡыр йөрөгәнең булдымы?»

«Эйе, йөрөнөм», – ти Ғүмәр. «Һәм нисек?» – тип һорай Үбәй.

Ғүмәр шулай ти: «Кейемдәремде ҡармап тотоп, сәнскеләрҙе тырышып-тырмашып урап үтергә тырыштым».

Уға яуап итеп, Үбәй бин Ҡәғб былай ти: «Ана шул инде ул тәҡүәлек» (Ибн Кәҫир, Тәфсир, I, 42).

Донъяның фанилығын, әҙәмдең был донъяға ваҡытлыса ғына килеү серен аса аңлағандар тәҡүәлеккә ирешә. Нәфесенең асылына иһә бунтарлыҡ, мәңге ғүмер һөрөү теләге һалынған. Ул ер тормошо менән сикләнгеһе килмәй, ул мәңгелек тормош хаҡында хыяллана, үҙенең фанилығын инҡар итә. Әммә баш бирмәҫ нәфесен ауыҙлыҡлап һәм изге ғәмәлдәр ҡылып пакланған айыҡ аҡыл һәм йөрәк үлемде хафаланып көтөүҙе юҡҡа сығарырға һәләтле.

Күптән әйтелгән бит: «Фани донъяла мәңгелек тормошто эҙләмә, донъя үҙе мәңгелек түгел».

Оло йөрәкле Ғүмәр (раҙыйаллаһу ғәнһү) ер тормошо асылы һәм фани донъялағы азатлыҡ хаҡында хикмәтле һүҙҙәр әйтә:

«Нәфес әсирлегенән ҡотол, фани нәмәләргә тартылма, азат бул!»

Иҫеңдә тот: гонаһтар – Йәннәт ишектәрендәге йоҙаҡтар. Кеше ни ҡәҙәр күберәк хата ебәрһә, уның Йәннәткә эләгеү мөмкинлеге шул ҡәҙәр нығыраҡ кәмей. Шуға күрә хаталарҙы төҙәтеү һәм изге ғәмәлдәр ҡылыу ваҡыты етте. Ә хаталарҙы төҙәтеү һәм изге ғәмәлдәр ҡылыу өсөн иң яҡшы ваҡыт – йәшлек. Йәшлектә, көс һәм

мөмкинлектәр күберәк булған саҡта, Аллаһҡа яҡынайыу юлындағы ауырлыҡтарҙы еңеү анһатыраҡ. Әммә был йәштә лә ваҡытты һуҙмау яҡшы, ихлас ниәтең булһа, изге ғәмәлдәр ҡылыуҙы аҙаҡҡа ҡалдырырға ярамай – ғүмер ҡыҫҡа, ә ваҡыт тиҙ үтә. Әйтәләр бит: *«Иртәгә эшләйем», тигәндәр – һәләк булды»*, йәғни нәфесеңдең иң хәтәр ҡапҡаны – эштәрҙе киләсәккә ҡалдырыу.

Үлем хаҡында йыш һәм тәрән фекер йөрөтөү тәүбәләрҙе ихлас ҡылырға ярҙам итә.

Имам Раббани (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) әйткән:

«Үлем – һәләкәт түгел, ысын һәләкәт - үлемдән һуң нимә булырын белмәү».

Оло йөрәкле Али (раҙыйаллаһу ғәнһү) шулай уҡ әйткән:

«Ер тормошо, арҡа биреп, яйлап беҙҙән китә, ә Әхирәт беҙгә ҡаршы килә. Был ике донъяның да үҙ балалары бар; мәңгелек донъя балаһы булырға тырышығыҙ, әммә аслан ер донъяһы балаһы булмағыҙ. Бөгөн әле ғәмәл ҡылырға мөмкинлегебеҙ бар, һәм әлегә улар өсөн хисап юҡ, ә иртәгә хисап буласаҡ, тик инде ғәмәлдәр булмаясаҡ» (Бохари, Рикак, 4).

Әйтеп киткәнебеҙсә, тирә-йүндәгеләр кешеләә яман ғәҙәттәрҙе формалаштырыуға көслө йоғонто яһауы ихтимал. Шәхес йәмғиәт йоғонтоһонда формалаша. Алама кешеләр араһында саҡта тәүге хатаһын ҡылғас, бәндә тәүҙә ныҡ ҡайғыра, әммә киҫәтеү-тыйыуҙар булмаһа, ул гонаһтар ҡылыуға күнегеп китә. Күңелле музыканан

ләззәт тапҡан кеүек, ул хатта ки гонаһ ҡылыуҙан рәхәтлек таба башлай, һәм былар барыһы ла уның артабан рухи көрсөккә төшөүенә сәбәпсе була.

Әгәр әҙәм аҡылы, ихтыяры, рухиәте аһәңен һаҡлау маҡсатында кире мөхиттән алыҫлашмаһа, ҡәлбе яйлап тирә-йүндәге йәмәғәт төҫөн ала башлай. Был йәһәттән Имам Ғазали киҫәткән:

«Ғәмһеҙ кешеләр менән фекер яҡынлығы тора-бара рухи яҡынлыҡҡа әүерелә. Ана шул кешенең һәләк булыуына сәбәпсе була ла инде».

«Инсан» һүҙе ғәрәп телендә «онотоусанлыҡ» һүҙе менән тамырҙаш. Онотоусанлығы сәбәбендә кеше, тирә-йүндәгеләрҙең йоғонтоһо арҡаһында, юғары рухи дәрәжәләргә күтәрелеүе лә йәки рухиәтен тулыһынса емереүе лә ихтимал.

Мәңгелек тормошта ҡотолоу юлы, ихласлыҡ һәм изге ғәмәлдәр менән раҫланып, тәүбәләр аша үтә. Хәҡиҡи тәүбәләр – рухи яҡтан камил йөрәктәрҙең өлөшө. Ғүмәр (раҙыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Гонаһтар өсөн тәүбә итеүгә ҡарағанда, гонаһтарҙы ҡылмау еңелерәк».

Тәүбә итеүсе шуларҙы күҙ уңында тоторға тейеш:

Беренсенән, гонаһтарыңды дөрөҫ аңлау кәрәк, сөнки нәфес һәм иблис, яҙыҡтарыңды һәм гонаһтарыңды биҙәп, уларҙы матур итеп күрһәтә. Үҙ ғәйептәре өсөн тәүҙә кешенең йөрәге янһа ла, аҙаҡ, ҡабатлана торғас, ул ғәҙәти

бер нәмә булып күренә башлай. Бәс, шулай булғас, нимә - яҡшы, ә нимә насар булыуын аныҡ билдәләргә кәрәк.

Был мәсьәләлә иң мөһиме шул: хаталарҙы ҙур һәм бәләкәйгә айырмайынса, Кемдең әмерен үтәмәүҙе төшөнөү лазым. Әлбиттә, иң ҙур ғәйеп – бүләк итеп бирелгән бөтә бәрәкәттәр өсөн Аллаһҡа рәхмәтле була белмәү, шөкөр итә белмәү, Уны онотоу, Унының әмерҙәренә ҡаршы сығыу. Шуға күрә тормош өсөн кәрәкле бөтә нәмә менән беҙҙе тәьмин иткән Раббыбыҙға күндәмлегебеҙ һәм ғибәҙәттәребеҙ гонаһтарыбыҙ дәүмәле тураһында уйланыуҙан алда булырға тейеш. Абдуллаһ бин Мәсғуд (раҙыйаллаһу ғәнһү) хаҡ мосолмандың гонаһҡа мөнәсәбәтен шулай аңлата:

«Мосолман өсөн гонаһ өҫтөнә бына-бына ишелеп төшөп килгән тау һымаҡ, һәм ул хафаға ҡалып былай ти: «Өҫтөмә емерелмәҫме ул тау?» Гонаһкәр өсөн гонаһ танауы янынан осоп үткән себен ише генә» (Бохари, Дәғүәт, 4; Мөслим, Тәүбә, 3).

Икенсенән, ҡылынған гонаһтары өсөн әҙәм үкенергә тейеш. Үкенес кисермәйенсә, һүҙ менән генә тәүбә ҡылыу етерлек түгел. Ярлыҡауҙы һорап тәүбә ҡылыу ихлас рәүештә, артабан уны ҡылмаҫҡа тигән ныҡлы ниәт, тәрән үкенес менән әйтелергә тейеш. Аятта әйтелә:

«Әй, кешеләр! Раббығыҙға ҡаршылыҡ ҡылыуҙан ҡурҡығыҙ. Атаның – балаһына, баланың атаһына ярҙам итә алмаясаҡ Көндән ҡурҡығыҙ. Шуны белеп тороғоҙ: Аллаһ әйткән һүҙ, һис шикһеҙ, тормошҡа ашасаҡ. Зинһар, һаҡ булығыҙ, донъя тормошона

алданмағыҙ, ул бер алдаусы ғына. Һәм хәтәр ялғансы шайтан (Аллаһ барыбер һеҙҙе ғәфү итәсәк, тип) аҙҙырмаһын» (Лоҡман, 33).

Әгәр һеҙҙең ғәйеп менән кешеләр зыян күрһә, ғәфү үтенеү һәм зыянды ҡаплатыу лазым.

Аллаһ алдындағы тәүбәләр ихлас булһын өсөн, фани донъя менән бәйле милкең, һаулығың йәки башҡа нәмәне юғалтыуҙан ҡурҡып түгел, Раббың ризалығы өсөн тәүбә ҡылыу кәрәк. Тирә-йүндәгеләрҙең ғәйепкә алыуынан ҡасып (гонаһтан ҡасыу үҙе бәрәкәт булһа ла) гонаһ эшләмәү Аллаһ ризалығын алыу өсөн етерлек түгел.

Өсөнсөнән, насар юлға этәргән даирәнән, дуҫтарҙан ситләшеү һәм иманлылар йәмғиәтен һайлау кәрәк.

Рухи яҡтан пак, матур, имен һәм бәхетле тормош көтөү өсөн, тәҡүәле һәм тоғро кешеләр менән бергә булыу мөһим. Изге Ҡөрьән аятында әйтелә:

«Әй, иман килтергән кешеләр! Аллаһ ҡаршыһында гонаһ ҡылыуҙан ҡурҡығыҙ һәм тура юлдағылар менән бергә булығыҙ» (Тәүбә, 119).

Тәҡүәле һәм тоғро кешеләр араһында тәҡүәле һәм тоғро булыу – Хисап көнө өсөн иң ҡиммәт ниғмәт. Изге Ҡөрьәндә әйтелә:

«(Ҡиәмәттә) Аллаһ әйтер:

- Бына бөгөн ғәҙелдәргә ғәҙеллектәре файҙа бирә торған көн...» (Мәидә (Табын), 119).

Имам Шафиғи был йәһәттән шулай тигән:

«Һин үҙеңде Хаҡтан (Аллаһтан) айырһаң, һине ялған йотасаҡ».

Дүртенсенән, шуны аңларға тейешһең: элекке хаталарға, гонаһтарға ҡайтыу – утҡа инеү менән бер. Элекке яҙыҡтарға ҡайтыу уйынан, хатта шуға этәрерҙәй нәмәләрҙән дә һаҡланыу кәрәк.

Элекке иманһыҙлығың һәм ҡылынған гонаһтарың өсөн тәүбә ҡылыу мөһим. Аҙашыуҙа булып, аҙаҡ иман юлына баҫҡандарҙың тәүбәһе, һис шикһеҙ, ҡабул була. Ихласлыҡ һәм тәрән үкенес булғанда ғына, гонаһтарың өсөн тәүбәләрең ҡабул ҡылына. Ундай тәүбәләрҙең шарты – гонаһыңа кире ҡайтмау. *«... Тәүбә - ҡылғандарыңа үкенеү һәм ялынып ғәфү үтенеүҙән ғибәрәт»* (Әхмәт бин Ханбал, VI, 264) хәҙисендә гонаһҡа кире ҡайтмау ниәте менән ҡылынған тәүбә хаҡында һүҙ бара.

Әнәс бин Малик (раҙыйаллаһу ғәнһү) тапшырған хәҙистә әйтелә:

«Өс сифат бар: Аллаһты һәм Уның Илсеһен барыһынан да ныҡыраҡ яратыу, яратҡандарыңды Аллаһ ризалығы өсөн яратыу; Аллаһ һине иманһыҙлыҡ һаҙлығынан тартып алғас, унда кире ҡайтыуҙы утҡа ташланыу кеүек күреү - ошо өс сифатҡа эйә булғандар иман тәмен татыр» (Бохари, Иман, 9, 14; Мөслим, Иман, 67; Тирмиҙи, Иман, 10).

Яхъя бин Муғаз (раҙыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Гонаһтарыңды ҡалдырмай тороп, Аллаһтан улар өсөн ғәфү үтенеү – алдаҡсылар тәүбәһе».

Гонаһ ҡылған сүрәттә генә тәүбә итергә кәрәкмәй, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«О кешеләр! Аллаһ алдында тәүбә итегеҙ. Аллаһ менән ант итеп әйтәм, мин Аллаһу Тәғәлә алдында көн һайын йөҙ тапҡыр тәүбә итәм» (Мөслим, Зикр, 42).

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм), кешеләрҙең гонаһ ҡылыуға әүәҫлеген аңлатып, был ауырыуҙан ҡотолоу сараһын да өйрәткән:

«Бөтә кешеләр ҙә хата эшләй. Әммә хата эшләүселәрҙең иң яҡшыһы – үкенеп тәүбә итеүсе» (Тирмиҙи, Ҡыяма, 50; Ибн Мәджә, Зуһд, 30).

Ҡайһы саҡ бер гонаһты йыуыу өсөнмең тапҡыр йәш түгеү талап ителә, ә ҡайһы саҡ бер бөртөк йәшең мең гонаһты йыуа.

Һәм һуңғыһы – ниндәй генә гонаһ булмаһын, Раббыбыҙ ярлыҡауына илтеүсе ҡапҡалар һәр саҡ асыҡ, тик тәүбә итеү шарттарын иҫеңдә тотоу лазым. Изге аят Аллаһу Тәғәләнең сикһеҙ мәрхәмәте һәм ҡолдарының Үҙенә ҡайтыуын теләүе тураһында хәтергә төшөрә:

«Әйт:

- Һәй, үҙ нәфселәре арҡаһында хаттин ашҡандар! Аллаһтың рәхмәтенән өмөт өҙмәгеҙ. Аллаһ (тәүбә иткән) барса гонаһлыларҙы ярлыҡаусы. Хаҡтыр, Ул сикһеҙ Ярлыҡаусы, хәтһеҙ Мәрхәмәтле».

«Һеҙгә ғазап килеп төшкәнсегә ҡәҙәр, Раббыға йүнәлегеҙ. Уға тәслим ҡылығыҙ, (ваҡытында тәүбә итмәһәгеҙ) һуңынан һеҙгә ярҙам булмаҫ» (Зүмәр (Халыҡ өйөрө, 53-54).

Үкенес менән ярлыҡау һорап тәүбә итеү өсөн иң бәрәкәтле ваҡыт – төндөң һуңғы сәғәттәре, таң алды. Был айырым рухи табыштар мәле. Изге Ҡөрьән аятында әйтелә: **«Төндәрен әҙ йоҡлағандар. Сәхәр ваҡыттарында ярлыҡау һорағандар»** (Ҙәрийәт (Таратыусылар), 17-18).

Тәүбәләр ҡабул ителһен өсөн, йәнә шуларға иғтибар итеү мөһим: ярлыҡау һорап ялбарған әҙәм Аллаһ Ҡөҙрәте алдында үҙенең зәғиф һәм көсһөҙ булыуын тойорға, танырға тейеш. Тәүбә итеүсе күңелендә осоҡ ҡына һауалылыҡ һәм мин-минлек ҡалһа ла, ялбарыуҙан фәтүә булмаясаҡ. Тәүбәләрҙең маҡсаты – Илаһи мәрхәмәткә, бәрәкәттәргә лайыҡ булыу. Беҙ тәүбәне Аллаһ беҙҙе ғәфү итһен, ярлыҡаһын һәм бәрәкәттәренән айырмаһын өсөн ҡылабыҙ. Иң бөйөк кешеләр – пәйғәмбәрҙәр һәм Аллаһтың тәҡүәле ҡолдары - Раббыбыҙға даимән тәүбәләр, ялбарыу халәтендә булғанын һәр саҡ иҫтә тотоу лазым.

Йә Раббым! Хозурыңда ҡылынған тәүбәләребеҙ аша беҙгә шәфҡәтеңде, тулы ярлыҡауыңды насип ит!.. Йөрәктәребеҙҙе бөтә барлыҡҡа һөйөү сығанағы ит, шул һөйөү сәбәбендә Үҙеңдең ризалығыңа ирешергә насип ит!..

Әмин!

Әҙәмгә хас шөкөрһөҙлөк

Хак Тәғәләнде онотоуҙан да ҙурырак хата, юғалтыу, гәмһеҙлек юк. Барса бәрәкәттәр менән тәьмин иткән Раббыһын оноткандар, фани донъяға йәбешеп яткандар, үҙе һымактарҙың коло булыуҙары ихтимал. Бындай рухи һукырлык һәм акылһыҙлык Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәләгә карата тулы иман менән һыйышмай.

ӘҘӘМГӘ ХАС ШӨКӨРҺӨҘЛӨК

Тормош юлы үҙенең боролмалы юлдары, үрҙәре, ипкендәре менән ахыр ҙа ҡәбергә алып килә. Шул юлды тыныс күңел менән үтеүҙең, һуңғы һулышыңды ҡәлбең тулы иман менән алыуҙың һәм Әхирәттә Илаһи бәрәкәттәргә һәм именлеккә лайыҡ булыуҙың иң ышаныслы юлы – Аллаһҡа маҡтау (хәмд), сабырлыҡ, шөкөрана, зекер халәтендә булыу.

Аллаһу Тәғәлә ерҙә һәм күктә бөтә нәмәне кешегә буйһондороуы хаҡында хәбәр итә:

«Күктәрҙә һәм Ерҙә нимә булһа, шуларҙың барыһын да Ул Үҙ тарафынан индереп, һеҙҙең ҡарамаҡҡа бирҙе. Әлбиттә, был турала уйлап ҡараған кешеләр өсөн ғибрәттәр бар» (Жәҫиә (Теҙләнеү), 13);

«Аллаһ Күктәрҙә һәм Ерҙә булған һәр нәмәне һеҙ файҙаланһын өсөн бирҙе, йәшерен һәм өҫтә ятҡан ниғмәттәрҙе һеҙгә мал итте. Шуны һеҙ аңламайһығыҙмы ни?» (Лоҡман, 20).

Ул – үҙенең ҡолдарына бихисап бәрәкәттәрен бүләк итеп биреүсе:

«Ул һеҙгә нимә теләһәгеҙ, шуны бирҙе. Аллаһтың ниғмәттәрен һанарға ни ҡәҙәр тырышһағыҙ ҙа, осона сыға алмаҫһығыҙ. Дөрөҫөн генә әйткәндә, кеше ул – залим, уйы гел кәферлектә булыр (булғанына шөкөр итмәүсе зат)» (Ибраһим, 34);

«Аллаһтың бәрәкәтен (рәхмәтен, байлығын) **һанарға алынһағыҙ, осона сыға алмаҫһығыҙ. Шик-шөбһәһеҙ, Аллаһ – Ярлыҡаусы, Ғәфү итеүсе»** (Нәхел (Бал ҡорто), 18).

Кешегә бирелгән барса ниғмәттәрҙең сығанағы - Аллаһ:

«Һеҙгә ниндәй генә ниғмәт килһә лә, барыһы ла - Аллаһтан…» (Нәхел (Бал ҡорто), 53).

Иҫәпһеҙ-хисапһыҙ бәрәкәттәр өсөн Хаҡ Тәғәләбеҙгә рәхмәтле булыу, шөкөрана ҡылыу – мосолман иманының яртыһы. Хәҙистә шөкрана ҡылыуҙың ҡиммәте тураһында әйтелә:

«Шөкөр итеү – имандың яртыһы» (Суюти, әл-Джәмиғус-Сәғир, I, 107).

Шөкөрана ҡылыу – һүҙҙәребеҙ һәм ғәмәлдәребеҙ менән Аллаһу Тәғәләнең бәрәкәттәре өсөн рәхмәтле булыуыбыҙҙы белдереү. Шөкөрана ҡылыу – бәрәкәттәр Хужаһын ысын мәғәнәһендә танып белеү.

Ниғмәттәрҙең асылын аңлау һәм шул ниғмәттәрҙе Бүләк итеүсегә мөхәббәтебеҙҙе һәм хөрмәтебеҙҙе белдереү – имандың сағылышы.

Шуға күрә «ислам» һәм «иман» һүҙҙәренең синонимы - «шөкөр» (рәхмәтле булыу). «Шөкөр» - Йәннәт капиталы, ә иманһыҙлыҡ һәм шөкөрһөҙлөк Йәһәннәмгә юллама (путевка). Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) хәҙисендә хәҡиҡи иманлылар һәм шөкөрлөләр шулай тасуирлана:

«...Иманы көслө булғандарҙы күреп, шулар артынан барғандарҙы, ә йәшәү кимәле түбән булғандарҙы күреп, Аллаһҡа шөкрана ҡылғандарҙы Аллаһ рәхмәтлеләр һәм сабырҙар иҫәбенән яҙыр. Иман йәһәтенән үҙенән түбән булғандарҙы, әммә йәшәү кимәле юғары булғандарҙы күреп, шуларҙан мәхрүм булғаны өсөн ҡайғырғандарҙы Аллаһ рәхмәтлеләр һәм сабырҙар иҫәбенә яҙмаҫ» (Тирмиҙи, Ҡиәмәт, 58).

Бер стакан һыу өсөнмө йәки сәскәләр гөлләмәһе өсөнмө – һүҙ менән булһа ла, әҙәпле кеше мотлаҡан рәхмәтен белдерә. Кешегә хас булған рәхмәтле булыу тойғоһо барса ниғмәттәрен бүләк итеп биргән Раббыбыҙға ни ҡәҙәр шөкрана ҡылырға тейешлегебеҙҙе лә хәтергә төшөрә.

Ҡылынған яҡшылыҡтар, ярҙам өсөн кешеләрҙең бер-береһенә рәхмәттәр белдереүе – Аллаһҡа рәхмәтле булыуға әхлаҡи күпер. Билдәле булыуынса, башҡаларға рәхмәтле була белмәгәндәр Аллаһҡа ла рәхмәтле түгел. Кешеләргә рәхмәтеңде, хөрмәтеңде белдергәндә, ниғмәттәрҙең Хәҡиҡи Хужаһы Кем булыуын һәр саҡ иҫтә тотоу, шөкрана ҡылыу мөһим. Аллаһу Тәғәлә ғаләмде бар ҡылған, бөтә ваҡиғаларҙың сәбәбе лә Уның ихтыярында.

Шуға күрә, яҡшылыҡтар һәм ниғмәттәр өсөн рәхмәт әйткәндә, тәүге нәүбәттә «Мүсәббибүл-Әсбәб (Бөтә сәбәптәрҙең сәбәпсеһе)» – бәрәкәттәрҙең Хәҡиҡи Хужаһы, Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәләгә рәхмәтеңде белдереү лазым.

Юғиһә почта аша бик ҡиммәтле бүләк алған әҙәм рәхмәтен бүләк ебәреүсегә түгел, почтальонға белдергән кеүек килеп сыға. Көлкө булыр ине был, әлбиттә. Бөтә сәбәптәрҙең сәбәпсеһе булған Хаҡ Тәғәләбеҙҙе онотоп, ер байлыҡтарын көсәп сабыулау хата һәм шөкөрһөҙлөк булған кеүек, ризыҡ эҙләп, әр-Рәззаҡҡа (Ризыҡ биреүсегә) мөрәжәғәт итмәү ҙә оло хата. Хаҡ Тәғәләңде онотоуҙан да ҙурыраҡ хата, юғалтыу, ғәмһеҙлек юҡ. Барса бәрәкәттәр менән тәьмин иткән Раббыһын онотҡандар, фани донъяға йәбешеп ятҡандар, үҙе һымаҡтарҙың ҡоло булыуҙары ихтимал. Бындай рухи һуҡырлыҡ һәм аҡылһыҙлыҡ Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәләгә ҡарата тулы иман менән һыйышмай.

❁

Бөтә барлыҡтың Хәҡиҡи Хужаһын танымау, Уға рәхмәтле була белмәү күңелһеҙ һәм аяныслы эҙемтәләргә алып килә. Рухи тәрбиә ярҙамында нәфесен күркәмләндерә алмағандар хаҡында Аллаһу Тәғәлә әйтә:

«...бәндәләр, ысындан да, шөкөрһөҙҙәр. Хаҡтыр, улар үҙ кәферлектәренә үҙҙәре шаһит» (Ғәдийәт (Сабыусы), 6-7);

«Шөкөр итһәгеҙ, әлбиттә, һеҙгә (ниғмәтте) арттырасаҡмын, әгәр ҙә кәферлек ҡылһағыҙ. Һис шикһеҙ, бирәсәк язам бик тә хәтәрҙер» (Ибраһим, 7);

«Кәферлек итергә теләһәгеҙ, әлбиттә, ихтыярығыҙ: Аллаһ һеҙгә мохтаж түгел» (Зүмәр (Халыҡ төркөмө), 7).

Әҙәмдең Аллаһу Тәғәләгә шөкөрана ҡылмауы үҙенә бирелгән бәрәкәттәр ҡиммәтен аңламауынан килә.

Иң ҙур игелекһеҙлек – Аллаһҡа ҡарата игелекһеҙлек. Бәндә фани донъяла бихисап ниғмәттәр эсендә Аллаһ биләмәләрендә йәшәй, тик шул ниғмәттәр Хужаһын онота, Аллаһтың әмерҙәрен, тыйыуҙарын һанға һуҡмай, хатта ки, нәфесенә эйәреп, уларға ҡаршы сыға. Ер тормошо табынынан ашап-эсеп, аҙаҡ шул ниғмәттәрҙең Хәҡиҡи Хужаһын иҫәпкә алмауы бәндәләге бөтә гүзәл сифаттарҙың юҡҡа сығыуына ишара. Раббыбыҙ бындай кешеләр тураһында шулай ти: **«Кеше үҙенең бер нәҫел орлоғонан яратылғанын аңламаймы? Аяныс, ул асыҡтан-асыҡ дошманлыҡ ҡыла»** (Йәсин, 77).

Элекке цивилизацияларҙан ҡалған харабалар ғына Аллаһҡа ҡаршы сыҡҡан халыҡтар, Ул билдәләгән сиктән уҙған бәндәләр хаҡында хәтергә төшөрә. Үҙҙәрен ғаләм үҙәге һәм донъяның ҡөҙрәтле хужалары тип иҫәпләгәндәр, иманһыҙлыҡтары сәбәпле, үҙҙәрен дә, үҙҙәренә эйәреүселәрҙе дә һәләкәткә дусар итә.

❁

Инсанға ебәрелгән бәрәкәттәрҙең һәм ауырлыҡтарҙың хәҡиҡи асылын рухи нәсихәттәр генә асып һала. Ҡайһы

саҡ беҙҙең игелек, яҡшылыҡ тигәнебеҙ асылда яманлыҡ булып сыға, ә ҡайһы саҡ яманлыҡ, бәхетһеҙлек тигәнебеҙ бәрәкәт булып әүерелә. Бер үк һынау кемгәлер Аллаһҡа яҡынайыуға сәбәп булһа, кемгәлер ул, нәфесенә эйәреү арҡаһында, Йәһәннәмгә эләгеүгә сәбәп була. Мәҫәлән, зәкәт бирелмәгән милек бәрәкәт булыуҙан туҡтай һәм хужаһы өсөн ҡайғылар, ыҙалар сығанағына әүерелә. Бәрәкәт булып килгән байлыҡ, хәрәм юлдарға тәләфләнеп, мәңгелек тормоштағы бәхетһеҙлектәргә лә алып килә. Ана шул һәләкәт була ла инде.

Ә ҡайһы саҡ фәҡирлек, хәйерселек һәм яфалар бәрәкәт булып әүерелә. Мәҫәлән, ҡайһы бер тәрбиәһеҙ, тәкәббер әҙәмдәрҙең матди ауырлыҡтар кисереүе үҙе өсөн дә, башҡалар өсөн дә тик яҡшыға...

Әҙәмдең рухи халәтенә ҡарап, бәрәкәт һәм ауырлыҡтарҙың йөкмәткеһе лә үҙгәреүсән. Мәҫәлән, фәҡирҙәргә ярҙам иткән кешенең ауырып китеүе – фәҡирҙәр өсөн бәхетһеҙлек, ә кеше үлтереүсенең ауырыуы – Аллаһу Тәғәләнең халыҡҡа мәрхәмәте. Ғалимдың үлеме үҙе өсөн – бәрәкәт булһа, мосолмандар общинаһы өсөн ҙур юғалтыу булыуы ихтимал.

❁

Бөйөк аҡыл эйәһе һәм остаз Мәүләнә Руми (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) Аллаһу Тәғәләгә шөкөрһеҙлөк кеүек бәндәгә хас иң насар сифатҡа эйә булған Нәмруд хаҡында былай тип һөйләй:

«Аллаһу Тәғәлә, үлем фәрештәһе Ғазраилгә мөрәжәғәт итеп, былай тип һораған: «О мәртәбәле фәрештә! Бәхетһеҙ әҙәмдәрҙең йәндәрен алғанда, һин кемде нығырак йәлләйһең?»

Ғазраил яуап биргән: «Йәндәре алынғандарҙың барыһы ла йәл миңә! Әммә мин Аллаһтың әмерен үтәмәүҙән ҡурҡам. Ә ҡайһы саҡ, йәштәрҙең йәнен алған саҡта, мин уларҙы шул ҡәҙәр йәлләйем, хатта ки үҙ-үҙемә шулай тип әйтәм: «Уның урынына Аллаһ минең йәнемде алһасы».

Бер тапкыр тулкындарҙа юнышҡы һымаҡ бәүелеп йөҙөп йөрөгән карапты һәләк итергә фарман алдым. Мин уны юк иттем. Эй Хаҡ Тәғәләм, ул көндө Һин миңә әмер бирҙең: «Караптағыларҙың барыһының да, бер ҡатын һәм баланан башка, йәндәрен ал!»

Әсә һәм бала, ажарланып ҡоторонған диңгеҙҙә ҡотолоп ҡалырға тырышып, таҡтаға сат йәбешкән. Шунан, эй Аллаһ, Һин фарман бирҙең: «Бала әсәһенең йәнен ал! Ҡушҡанымды үтә: «Шулай булһын», тик шул баланы ғына иҫән ҡалдыр!»

Мин был баланы үкһеҙ йәтим иттем, быны эшләүе миңә ни ҡәҙәр ауыр икәнен, Раббым, Һин яҡшы беләһең.

Әмереңде үтәгәс, был йәтимдең әсе күҙ йәштәренең, иңрәп һыктауының шаһиты булдым! Былар әле лә күҙ алдымда тора!»

Аллаһу Тәғәлә уға шулай тип яуап биргән: «Мин ул балаға мәрхәмәт күрһәттем һәм тулкындарға уны гөл-

баҡсаға алып барырға ҡуштым. Ул баҡсала раузалар һәм башҡа төрлө сәскәләр хуш еҫ бөркөп ултыра ине, татлы емешле бик күп ағастар үҫә ине... Саф шишмәләрҙән мин уға һалҡын һыу эсерҙем, емештәр ейҙерҙем. Уның баш осонда моңло ҡоштар һайраны. Мин уға рауза таждарынан түшәк яһаным, бөтә ҡайғыларҙан һәм бәләләрҙән әрсәләнем. Мин ҡояшҡа бойорҙом: «Ялҡының менән яндырма, уны яфалама»; һәм елгә әйттем: «Еләҫлек кенә ебәр уға»; һәм болоттарға әйттем: «Ямғырың менән сылатма уны»; һәм йәшенгә әйттем: «Йәшнәп, күҙен сағылдырма». Мин бойорҙом: «Эй, ҡыш, был баҡсаға яҡын килмә, уның йәшел болондарын һәләк итмә. Эй, йәй, был баҡсаға уҡталма, уны көйҙөрмә». Был баҡса бөтә дауылдарҙан һәм һәләкәтле елдәрҙән ҡурсаулы булды. Был баланы Мин бихисап бәрәкәтем, мәрхәмәтем менән бүләкләп үҫтерҙем. Бер тылсым эйәһенә уны матур телмәргә, кешеләр менән гәҙел идара итергә өйрәтергә ҡуштым. Аралашсыларһыҙ Минең мәрхәмәтемде һәм йомартлығымды күрһен, танып белһен өсөн, Мин йәтимгә сикһеҙ миһырбанлы булдым! Төрлө сәбәптәр зиһенен томаламаһын, аҙаштырмаһын, ярҙамды тик Минән генә көтһөн өсөн, Минең шәфҡәтемде күреүен теләнем.

Әммә, Минең иҫәпһеҙ ниғмәттәремә ҡарамаҫтан, был бала Нәмрудҡа әйләнде һәм минең ятҡан пәйғәмбәрем Ибраһимды утҡа атты! Ул, күңел күҙе һуҡырайып, Раббыһының шәфҡәтен аяҡ аҫтына һалып тапаны! Шул рәүешле ул Минең барса бәрәкәттәремдән баш тартты, һауаланды һәм залимға әйләнде.

Баш күтәрҙе һәм иғлан итте: имеш, ул - Аллаһ! Ул өс ҡарағошта күккә күтәрелде һәм Миңә һуғыш иғлан итте.

«Быйыл һинең менән һуғышасаҡ сабый тыуасаҡ. Йөрьәт ит һәм киләсәктә һинең дошманың буласаҡ шул баланы юҡ ит!» - тигән фалсыларҙың һүҙенә ышанып, ул, Ибраһим пәйғәмбәрҙе табып үлтерер өсөн, меңдәрсә гонаһһыҙ сабыйҙы һәләк итә.

Күрәҙәселәрҙең юрауы буйынса, Нәмруд шул йылда тыуған бөтә малайҙарҙы вәхшиҙәрсә үлтертә». («Мәснәүиҙәр», том. 6, бәйет 4797-4853).

❁

Мәүләнә (рәхматуллаһи ғәләйһи) бәйәне буйынса, карап һәләкәтенән һуң, Аллаһ ҡотҡарып, мең бәлә, бәхетһеҙлектән йолоп ҡалған бала, ҙурайып, хаким булып киткәс, шул ҡәҙәр һауалана, хатта үҙен Аллаһ, тип хис итә башлай. Йоҡлағанда күргән бер төшө тыныслығын юя, Ибраһим пәйғәмбәрҙең (ғәләйһис-сәләм) башына етеү өсөн, меңдәрсә сабыйҙы ҡыра. Ул нәфесенең әсиренә әүерелә, үҙенә бөтәһен дә биргән хәҡиҡи Хужаһын онота, мин-минлегенә барып, Раббыһына шөкөрһөҙлөк күрһәтә, ғүмерен заяға үткәреп, зыян күрә.

Фекерләй белгән кешеләр өсөн кешелек тарихында, имандан яҙып, хаттин ашып, Аллаһу Тәғәләнең асыуына, язаһына һәм үсенә тарығандар хаҡында бихисап нәсихәттәр бар. Башҡаларҙың хоҡуҡтарын аяҡ аҫтына һалып тапаған аяуһыҙ Нух, Ғәд һәм Сәмүд халыҡтары; үҙен Иләһ тип иғлан иткән, пәйғәмбәрҙәр менән дошман

булған һәм диңгеҙ төбөндә һәләкәтен тапҡан Фирғәүен; остоҡ ҡына серәкәйҙән еңелгән ҡөҙрәтле Нәмруд; гонаһтары менән хайуандарҙан да түбән төшкән Лут халҡы - Хаҡ Тәғәләбеҙгә ҡаршы сыҡҡан бик күп шундай залимдар, шөкөрһөҙҙәр был фани донъяға килеп киткән.

Уларҙы йәлләп, Күктәрҙең ямғыр булып йәше ҡойолмаған, әҙәмдәрҙең күҙенән дә йәштәр таммаған һәм йөрәктәр әрнеп һыҡрамаған. Киреһенсә, залимдарҙан яфа сиккәндәрҙең ҡарғышын һәм зарын ишетеп, Аллаһ уларҙы ер йөҙөнән һепереп түккән, тарих сүплегенә ташлаған. Ул батшаларҙың һарайҙары харабаларында хәҙер эттәр олой ҙа өкөләр генә ухылдай.

Элекке цивилизациялар һәм халыҡтар, уларҙың тарихы әле йәшәүселәр өсөн һабаҡ биреүсе нәсихәт, ғибрәт. Раббыһынан баш тартҡан халыҡҡа бәлә-ҡазалар яуған шул уҡ күк баш особоҙҙа. Нәмруд, Фирғәүен һәм Һаман ише залимдарҙың һоҡланғыс һарайҙарын балҡытҡан шул уҡ ҡояш яҡтырта беҙгә, ә хәҙер ул шул уҡ һарай харабалары артынан ҡалҡа. Күңел күҙе күргәндәр өсөн ерҙәге һәр осор һәм һәр урын Илаһи Ҡөҙрәт менән тулы.

❁

«Мәснәүиҙәр»ҙән был нәсихәтле бәйән һәммәбеҙгә бүләк итеп бирелгән Илаһи бәрәкәттәр тураһында уйланырға саҡыра. Фекерләп ҡарайыҡ, иман ниғмәте биргән Раббыбыҙға рәхмәттәребеҙҙе ни кимәлдә еткерә алабыҙ?!

Мосолмандар араһында йәшәү ниндәй бәхет! Мосолман ғаиләһендә тыуыу ниндәй ҙур ниғмәт! Ә бит кемдер мөшриктәр ғаиләһендә, кемдер хәрәм ризыҡтар, хәрәм эсемлектәр ейгән ғаиләлә тыуа.

Тәнебеҙҙең һәр бер ағзаһы – айырым бер бәрәкәт. Ҡыҙғаныҫҡа ҡаршы, кешеләр быны берәй ағзаһы ауыртһа йәки уны бөтөнләй юғалтһа ғына аңлай башлай. Быны төшөнөү өсөн, баш бармағың юҡ тип күҙ алдына килтереү ҙә етә, уны файҙаланмай көнө буйы эшләп ҡарағыҙ әле -хеҙмәтегеҙ ни ҡәҙәр ауырайыр, ҡатмарланыр ул саҡта. Тәнебеҙҙәге һәр бер ағза, уның бәләкәй генә өлөштәре лә шулай уҡ ҡиммәт. Донъялыҡта бирелгән бөтә бәрәкәттәр өсөн һораласағыбыҙ хаҡында Изге Ҡөрьән иҫкә төшөрә:

«Унан һуң, әлбиттә, ниғмәттәр тураһында һораласаҡһығыҙ» (Тәкәҫүр (Байырға тырышыу), 8).

Хәҡиҡи шөкөр ҡылыу – аҡыл көсөн, рухи һәм физик һәләттәребеҙҙе Аллаһ ҡушҡанса файҙаланыу. Һәм киреһенсә, уларҙы Аллаһ әмеренә ярашлы ҡулланмайынса, алъюҫыҡҡа сарыф итеү – шөкөрһөҙлөк.

❁

Раббыбыҙға шөкөрһөҙҙәрҙең, донъяның шаҡы-шоҡо тышҡы ялтырауыҡтарына, биҙәктәренә, байлыҡтарына мөкиббән булып, үтә торған ләззәттәрҙе көсәп алданыуҙары ни ҡәҙәр аянысл. Бишектән ҡәбергәсә юлыбыҙ һынау, имтихан юлы ғына икәнлекте аңламауҙары аянысл. Ер тормошоноң мәғәнәһен, хикмәтен төшөнмәйенсә, бөтә ғүмерҙәрен заяға үткәреүҙәре аянысл.

Ғүмерен моңһоҙ, вайымһыҙ рәүешә бушҡа сарыф итеүселәрҙе Изге Ҡөрьән ҡаты киҫәтә:

«Былай ғына, эш булмағандан эш булһын, тип кенә беҙҙе яралтты һәм, ысынлап та, Ул беҙҙе үҙ хозурына ҡайтармаҫ, - тип өмөтләнәһегеҙме?» (Мөьминүн, 115),

«Кеше үҙен: һис сикләүҙәрһеҙ, күҙәтеүсеһеҙ йәшәргә хаҡлы, тип һанаймы әллә?» (Ҡиәмәһ (Ҡиәмәт), 36).

Шуны иҫтә тотоу лазым: әхүәле рухиәбеҙ баҡсалары Аллаһу Тәғәләне зекер итеү нурынан һәм Уға рәхмәттәребеҙ болотонан яуған ямғырҙар менән йәнләнә, терелә.

❁

Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәлә беҙгә Үҙе бүләк итеп биргән бәрәкәттәрен тулы иман эйәләренә хас булғанса күрә, тоя алыу һәм рәхмәтле була белеү һәләтен бирһен инде. Моңһоҙ, ғәмһеҙҙәрҙе теләһә ниндәй мәлдә килеп тота торған язаһынан беҙҙе бер үк әрсәләй күрһен!

Әмин!

Ғәйбәт – ағыулы хәнйәр

Әҙәм камиллығының асыҡ сифаты – телен дөрөҫ файҙаланыуы. Раббыбыҙ телде, Үҙ хикмәте менән, бәрәкәт рәүешендә биргән, әммә ул бәндәне һынау сараһы ла булып тора. Зирәк кеше аңлай: буш һәм яман һүҙҙәрҙән әрсәләү өсөн, тел ҡәлғә диуары ише утыҙ ике теш менән уратып алынған. Ышаныслыраҡ булһын өсөн, ул ҡәлғә тыштан ике ирен менән дә ябып ҡуйылған. Телеңде ни кәҙәр һаҡлау кәрәклегенә ишара түгелме ни былар?!

ҒӘЙБӘТ – АҒЫУЛЫ ХӘНЙӘР

Әҙәмгә бирелгән сифаттар һәм һәләттәр, бер яҡтан, уға бәрәкәт булып килһә, икенсе яҡтан, һәләкәт сәбәбе булыуы ла ихтимал. Кешенең фитратына һалынған сифаттарҙың һәм һәләттәрҙең асылыуы уның рухи өлгөрөүенә бәйле. Йәғни, образлы итеп әйткәндә, Аллаһу Тәғәлә беҙгә һәләттәрҙе һәм мөмкинлектәрҙе «сей килеш» биргән, һәм беҙ уларҙы яҡшы яҡҡа ла, яман яҡҡа ла файҙалана алабыҙ. Өҫтәүенә Аллаһ биргән һәр бәрәкәт өсөн, уларҙың ҡиммәтен дә күҙ уңында тотоп, беҙҙең өҫкә айырым яуаплылыҡ йөкмәтелгән. Бәс, шулай булғас, бүләк итеп бирелгән бәрәкәттәр ҡиммәтен һәм әһәмиәтен белеп, әҙәм үҙ мөмкинлектәрен һәм һәләттәрен тәғәйенләнеше буйынса иң яҡшы сүрәттә файҙаланырға тейеш. Юғиһә ул бәлә-казанан үҙен йолоп ҡала алмаясаҡ.

Был хәҡиҡәт кешенең һөйләшеү һәләтендә асыҡ күренә. Инсанға хас телмәр – Илаһи «әл-Ҡәләм» (Телмәр) кәүҙәләнеше. Әгәр кемдер үҙенең һөйләү һәләтен Аллаһты зекер итеү, рәхмәтен белдереү өсөн файҙаланһа, Йәннәт ҡошо халәтендә булыр; әгәр телен ялған һөйләү, яла яғыу, ғәйбәт ҡоралы итһә, тәүге нәүбәттә үҙ йөрәгенә, йәненә,

намыҫына һәләкәтле ағыу ҡаҙар, Йәһәннәмгә дәғүә итеүсе булыр.

Хужаһына бәрәкәтме тел, әллә бәхетһеҙлектәр сығанағымы – быныһы инде әхүәле рухиәң кимәле юғарылығына бәйле. Тел – ҡәлбебеҙҙең һәм башҡа һиҙеү ағзаларыбыҙҙың тәржемәсеһе. Мәҡәл дә бар бит: «Көршәк нимә менән тулы булһа, шул унан һарҡып сыға». Әҙәм ғәмәлдәренә, шуларҙың иң мөһиме булған Аллаһҡа яҡынайыуға йәки Унан йырағайыуға йөрәк халәте йоғонто яһай, ә ул үҙ сиратында рухи үҫештең дә, рухи түбәнәйеүҙең ҡоралы булған телгә.

Иман килтереү, *«кәлимә-и шәһаҙәт»,* ҡәлбең менән генә түгел, тел менән дә раҫлана икәнен иҫкә төшөрһәк, тел ҡиммәте тағы асығыраҡ күренә. Тимәк, телде дөрөҫ файҙаланмау, яманға өйрәтеү ҙур афәттәргә, һәләкәттәргә алып килеүе ихтимал. Асылда әҙәмдең иң ҙур бәләләре тел тип аталған бәрәкәтте дөрөҫ ҡулланмауға бәйле. Хәҙистә әйтелгән:

«Бәлә ауыҙыңдан сыҡҡан һүҙгә бәйле» (Суюти, әл-Джәмиғус-Сәғир, I, 110).

Кешегә хас булған иң насар ҡылыҡтар – ғәйепләү, башҡаларға хас хаталарҙы һәм етешһеҙлектәрҙе эҙләү, көнсөллөк, ҡотҡо таратыу, ғауғасыллыҡ һәм ғәйбәт ауырыу йөрәктәргә йәшенә һәм әсе телдә сағыла. Иң хәтәр нәмә былар: улар бәндәнең әхүәле рухиәһен ҡыйрата, йәмәғәтте эстән тарҡата һәм дөйөм һәләкәт сәбәбенә әйләнә.

Йөрәктән сыҡҡан ағыу менән бысранған тел барыһы өсөн дә оло афәт: хужаһы өсөн дә, тирә-йүндәгеләр өсөн дә.

Телде тәрбиә ҡылыу – инсан тормошондағы иң төп бурыс. Ағыулы һүҙҙәр генә яуҙырырға өйрәнгән тел, ниндәй генә эшкә керешмәһен, файҙа килтермәҫ. Ә игелекле һүҙҙәр тик яҡтылыҡ, яҡшылыҡ булып таралыр. Боронғолар әйткән бит:

«Татлы тел йыланды ла өңөнән сығырға мәжбүр итә»;

«Йыума тел ташты иретә»,

«Ҡаты һүҙҙән тал һына, йомшаҡ һүҙҙән таш һына».

Изге Ҡөрьәндә әйтелгән:

«Раббың юлына хикмәттәр һәм матур өгөттәр менән саҡыр…» (Нәхел (Бал ҡорто), 125).

Аллаһтың тәҡүәле ҡолдары иманға саҡырыу хаҡында былай тигән:

«Ни генә булһа ла, ағыулы йылан теле менән һөйләшмә!»

Әҙәм камиллығының асыҡ сифаты – телен дөрөҫ файҙаланыуы. Раббыбыҙ телде, Үҙ хикмәте менән, бәрәкәт рәүешендә биргән, әммә ул бәндәне һынау сараһы ла булып тора. Зирәк кеше аңлай: буш һәм яман һүҙҙәрҙән әрсәләү өсөн, тел ҡәлғә диуары ише утыҙ ике теш менән уратып алынған. Ышаныслыраҡ булһын өсөн, ул ҡәлғә

тыштан ике ирен менән дә ябып ҡуйылған. Телеңде ни ҡәҙәр һаҡлау кәрәклегенә ишара түгелме ни былар?!

Телде тәрбиә ҡылыуҙың ни ҡәҙәр мөһим булыуы тураһында һөйләмәйме ни был мәҡәл: *«Ҡылыс яраһы төҙәлер, тел яраһы төҙәлмәҫ»*? Шуға күрә тел менән бәйле хәүефтән һаҡланыу лазым. Телде һаҡлауҙың иң ышаныслы сараһы – өндәшмәй тороу.

❁

Һис шикһеҙ, тәүге нәүбәттә телде ғәйбәттән, кеше артында һөйләүҙән һаҡларға кәрәк. Ғәйбәт – иң хәтәр ағыу менән ағыуланған хәнйәр.

«Нимә ул ғәйбәт?» тигән һорауға Пәйғәмбәребеҙҙең (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) яуабын тыңлайыҡ.

Әбү Хурайра (раҙыйаллаһу ғәнһү) тапшырғанса, Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәт (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләренән былай тип һораған:

– *Ғәйбәт нимә икәнен беләһегеҙме?*

Сәхәбәләр әйткән:

– Аллаһ һәм Уның Илсеһе яҡшыраҡ белә!

Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай тигән:

– *Ғәйбәт – мосолман ҡәрҙәшең артында уға оҡшамаҫтай хәбәрҙе һөйләү.*

Сәхәбәләр һораған:

– О Рәсүлуллаһ, ә һөйләнгән яман ҡылыҡтар ул ҡәрҙәшеңдә булһа?..

Һорауҙарына улар шундай яуап алған:

– Әгәр әйтелгән һыҙаттар унда булһа, был – ғәйбәт, ә юҡ икән – ул инде яла яғыу. (Мөслим, Бирр 70; Әбү Дауыт, Әҙәп 40/4874).

Хәҙистән аңлашылғанса, кешенең ниндәй генә етешһеҙлеге булмаһын, уларҙы һөйләү – ғәйбәт. Әммә кешенең кәмселектәре һәм хаталары хаҡында һөйләү рөхсәт ителгән осраҡтар ҙа бар. Әйтәйек, кемдер өйләнергә (кейәүгә сығырға) ниәтләп, буласаҡ хәләл ефетенең холҡон һорашһа йәки бизнестағы буласаҡ партнеры хаҡында белешһә, был осраҡта, ғәйбәттән ҡурҡып, дөрөҫлөктө йәшереү ярамай, сөнки ул йәмғиәттә күп мөшкиләләр тыуҙырыуы ихтимал. Был осраҡта күпселектең именлеге кемдеңдер шәхси файҙаһынан өҫтөнөрәк. Йәмғиәткә зыян килтерерҙәй етешһеҙлектәрҙе асыу – намыҫ эше, тик ул мәғлүмәттәрҙе ошо эшкә туранан-тура мөнәсәбәте булғандарға ғына асырға кәрәк. Кеше тураһында сер итеп һаҡланған мәғлүмәтте бөтә кешегә һөйләп йөрөү, данын һатыу – харам.

Хөкөм эшендә лә, хәҡиҡәтте асыу өсөн, шаһиттар тик дөрөҫөн генә һөйләргә тейеш. Был осраҡта мәғлүмәт биреү ғәйбәт түгел икәнен шаһиттарҙың белеүе лазым, тик заруратт ан ниндәйҙер етешһеҙлектәр тураһында һөйләгәндә лә шәриғәт ҡанундарынан сығыу ҡәтғи тыйыла.

Үрҙә әйтелгәндәрҙән тыш һәр осраҡта, хатта ки үҙеңде ер менән тигеҙләүселәрҙе лә ғәфү итеү, кешеләрҙең гонаһтарын йәшереү – мосолмандарға хас сифат, инсандың рухи юғарылығына дәлил булып тороусы мөһим әхлаҡи сифат. Кемдеңдер кәмселектәрендә соҡсонғансы, үҙеңдең гонаһтарың хаҡында уйланыу кәрәк. Һәр мөьмин иҫендә тоторға тейеш: Аллаһу Тәғәлә – Мәрхәмәтле, Ул үҙенең күндәм ҡолдарының гонаһтарын ғәфү итергә һәм йәшерергә вәғәҙә бирә. Аллаһ башҡаларҙың етешһеҙлектәрен йәшергән бәндәләренең бик күп гонаһтарын йәшерәсәк. Үҙ кәмселектәре менән шөғөлләнеп, башҡаларҙың хата, кәмселектәрен эҙләргә ваҡыттары ҡалмаған мосолмандар ни ҡәҙәр бәхетле.

«Хужүрәт (Бүлмәләр)» сүрәһендә иманлылар араһындағы мөнәсәбәттәрҙәге әҙәп, айырым алғанда, телде тәрбиә ҡылыу хаҡында һүҙ бара:

«Әй, мөьминдәр! Бер төркөмөгөҙ икенсеһен мыҫҡыллап көлмәһен. Бәлки, улар күпкә яҡшылыр. Ҡатындар ҙа ҡатындарҙан көлмәһен. Бәлки, улар күпкә яҡшылыр. Бер-берегеҙҙе ғәйепләмәгеҙ. Бер-берегеҙгә әшәке ҡушаматтар таҡмағыҙ. Иман килтереп тә, әшәкелек ҡылыу – яман ғәҙәт. Тәүбәгә килмәгәндәр рәхимһеҙ залим була».

«Әй, иманлы кешеләр! Уйҙырмаларҙың (ғәйбәт, имеш-мимештәрҙең) күбеһенән ваз кисегеҙ. Уларҙың байтағы гонаһ. Кешенең серен һатмағыҙ, шымсылыҡ ҡылып, бер-берегеҙҙең ғәйебен (тырнаҡ аҫтынан кер) эҙләмәгеҙ. Берегеҙ икенсегеҙҙең артынан (яман)

һөйләп йөрөмәһен. Үлгән туғанының итен ашап, кеше тәм табырмы? Был нәжес бер ғәмәл булыр ине. Шулай булғас, Аллаһтан ҡурҡығыҙ. Шик юҡтыр, Аллаһ тәүбәләрҙе ҡабул итә һәм ярлыҡай» (Хужүрәт (Бүлмәләр), 11-12).

Ғәйбәт һөйләүселәр һәм башҡаларҙың ғәйебен эҙләүселәр аятта үлгән туғанының итен ашаусыға тиңләнгән.

Ҡөрьәндәге был метафорала тәрән мәғәнә ята. Ысынлап та, ғәйбәте һатылған кеше мәйеткә тиң, сөнки ул ғәйбәтселәр араһында юҡ, үҙе хаҡында һөйләгәндәрҙе ишетмәй һәм үҙен яҡлай алмай, ә әгәр ҙә ки ул мосолман икән, башҡа мосолмандарҙың дин ҡәрҙәше, туғаны була.

Берәү, дин ҡәрҙәше юҡлыҡтан файҙаланып, уның ғәйбәтен һата, уның намыҫына, кешелек дәрәжәһенә тап төшөрә икән, тимәк ул уны йолҡҡолаған йыртҡыс һымаҡ була. Әҙәмдең намыҫы һәм абруйы уның һөлдәһен ҡаплаған мускулдар ише. Кешенең кәмселектәре һәм хаталары хаҡында башҡаларға һөйләүсе мәйетте кимергән эт һымаҡ. Был эттән дә яманыраҡ нәмә булырмы?

«Хужүрәт (Бүлмәләр» сүрәһендәге был аятта Аллаһу Тәғәлә бойора:

- Бер-берендән көлөргә ярамай;

- Берәүҙе лә үҙеңдән түбән итеп күрергә ярамай;

- Ҡушаматтар тағырға ярамай;

- Башҡалар тураһында насар уйламаҫҡа;

- Башҡаларҙан кәмселектәр эҙләмәҫкә;

- Башҡаларҙы ғәйепләмәҫкә.

Һанап кителгән бөтә әҙәпһеҙ ғәмәлдәр тел менән ҡылына. Телеңде харамдан һаҡлау – дин, әхлаҡ һәм Ислам ҡәрҙәшлеге талабы.

Фудайл ибн Ийад әйткән:

«Ғәйбәт булған ерҙә Ислам ҡәрҙәшлеге юҡ».

❁

Бер заман Сәлмән Фәриси (разыйаллаһу ғәнһү) Пәйғәмбәребеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ике сәхәбәһенә эштәрендә булышҡан. Ярҙамы өсөн уға ризыҡ менән түләгәндәр. Берҙән-бер көндө ул, йоҡлап, эшкә һуңлаған. Иптәштәре уны тапмағандар һәм төнгөлөккә палатканы үҙҙәре ҡорорға мәжбүр булғандар. Сәлмәнде булдыҡһыҙға һанап, кәм күреп, ул юҡта былай тигәндәр: «Сәлмән әҙер ашҡа, әҙер палаткаға ғына ашыға».

Сәлмән (разыйаллаһу ғәнһү) килгәс, Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) барып, әҙерәк ризыҡ һорап алып килергә ҡушҡандар. Теге барып, Пәйғәмбәребеҙҙән шулай тип һораған:

– Эй Рәсүлуллаһ, дуҫтарым, әҙерәк ризыҡ булмаҫмы икән, тип һорарға ебәрҙе.

Быға ҡаршы Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) былай тигән:

– *Ашап туйғас, ул ризыкты ни эшләтмәкселәр?*

Сәлмән, иптәштәре янына кире килеп, Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) һүҙҙәрен еткергән. Тегеләр, урындарынан тороп, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) янына барғандар һәм Уны ышандырырға керешкәндәр:

- Һине Ебәреүсе менән ант итеп әйтәбеҙ, төнгөлөккә туҡтағаны бирле, беҙ тәғәм дә ризыҡ ҡапманыҡ.

Быға Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай тигән:

- *Һеҙ, ғәйбәт һатып, Сәлмәнде ашап бөттөгөҙ.*

Һәм шунан һуң күп тә үтмәй аят төшөрөлә: **«… Үлгән туғанының итен ашап, кеше тәм табырмы?..»** (Хужүрәт (Бүлмәләр), 12).

Икенсе берәү Пәйғәмбәребеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шундай һүҙҙәр әйтеүе хаҡында әйтә:

– *Мин һеҙҙең тештәрегеҙ араһында ҡәрҙәшегеҙҙең итен күрәм*.

Быға ҡаршы сәхәбәләр Пәйғәмбәребеҙҙән (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үтенә башлай:

– О Рәсүлуллаһ, Аллаһтан беҙҙе ғәфү итеүен һора инде!

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) уларға былай ти:

- *Ғәйбәтен һатҡан ҡәрҙәшегеҙҙән ғәфү үтенегеҙ, ә ул һеҙҙе ярлыҡауҙы үтенһен.* (Ибн Кәҫир, Тәфсир, IV, 231).

Хәҙистә мөкәммәл мосолмандың үҙе хаҡында ғәйбәт һатыусыларға мөнәсәбәте ниндәй булырға тейешлеге хаҡында әйтелә:

«Һеҙгә яҡшы булғандарға яҡшы булыу, һеҙгә яман булғандарға яман булыу – ҡатмарлы эш түгел. Хәҡики изгелек – яманлыҡҡа яманлыҡ менән яуап бирмәү, яҡшылыҡ менән яуап ҡайтара алыу» (Тирмиҙи, Бирр, 63).

Аллаһу Тәғәлә былдай мөьминде маҡтай:

«Кемдәр Ер йөҙөндә итәғәт менән йөрөй, шулар мәрхәмәтле Ярлыҡаусының бәндәләре булыр. Һәм улар наҙан ахмаҡтарҙың әҙәпһеҙлегенә ҡаршы «Сәләм!» тип яуап бирер (Фурҡан (Яҡшыны ямандан айырыусы Китап), 63).

Хөрмәтле Али (раҙыйаллаһу ғәнһү) әҙәпһеҙ наҙандар менән үҙеңде нисек тотоу кәрәклеге хаҡында әйтә:

«Уларҙың яман һүҙҙәренә яуап бирергә тырышмағыҙ! Ул һүҙҙәрҙең хужаһында ундай һүҙҙәр бихисап, һәм һеҙгә яуап итеп ул уларҙы әйтәсәк. Наҙандар менән аслан шаярмағыҙ! Уларҙың теле зәһәр, йәнде йәрәхәтләй».

Ғәйбәткә, яла яғыуға иғтибар итмәү һәләте – мөкәммәл рухиәтлеләргә хас сифат. Ғәйбәткә, яла яғыуға яуап бирмәү, өндәшмәй ҡалыу – рухи юғарылыҡҡа илтеүсе тәүге баҫҡыс.

Икенсе баҫҡыс – ғәйбәт һатыусы һинең гонаһтарыңды алыуын аңлау һәм шуға ҡыуаныу. Тик был баҫҡыстың кәмселектәре лә бар.

Өсөнсө баҫҡыс – ғәфү итә белеүең өсөн вәғәҙә ителгән сауаптарға ҡыуаныу һәм шул уҡ ваҡытта һинең хаҡта ғәйбәт һатҡан, һиңә яла яҡҡандың аяныслы хәлен белеп көйөнөү. Әгәр үҙең өсөн шатлыҡ менән сағыштырғанда улар өсөн көйөнөсөң әҙерәк икән, тимәк әлегә мөкәммәл рухиәтле түгелһең.

Мәүләнә (рәхматуллаһи ғәләйһи) наҙандарҙың ғәйбәте хәҡиҡәтте кәметә алмауы тураһында әйтә: «*Эт ялау менән диңгеҙ һыуы бысранамы ни!*»

❁

Мәүләнә (рәхматуллаһи ғәләйһи) кешеләрҙең гонаһтарын, хаталарын эҙләү, ғәйбәт һатыу яҡшылыҡҡа алып бармауы хаҡында әйтә:

«Бер заман Һиндостандың дүрт мосолманы мәсеткә ингән. Һәр береһе намаҙ уҡыу ниәте менән «Аллаһу Әкбар!» тип тәкбир һүҙҙәрен әйткән, үҙҙәренең кәмселектәрен уйлап, ихлас намаҙ ҡыла башлаған. Шул рәүешле улар рөкүғ, сәждәләрен ҡылған, һәм ошо мәлдә мәсеткә мәзин килеп ингән. Ғибәҙәт ҡылыусыларҙың береһе намаҙҙа тороуын онотоп һорай һалған:«О мәзин! Һеҙ аҙан уҡынығыҙмы? Ваҡыт бармы әле?»

Намаҙҙа торһа ла, икенсеһе лә, һүҙгә ҡушылып, тәүгеһенә былай тигән: «Шым бул әле, һөйләшеп, намаҙыңды боҙҙоң».

Өсөнсөһө лә, тыйыла алмайынса, икенсеһенә өндәшкән: «Ағай! Ниңә кешенең хатаһын эҙләйһең? Һин

дә намаҙҙа килеш һөйләшәһең, үҙеңә ҡара, кәңәште үҙ-үҙеңә бир».

Дүртенсеһе, еңел һулап, былай тигән: «Аллаға шөкөр! Һеҙ өсәү шикелле лығырлап, мин намаҙымды боҙманым».

Шулай итеп, дүртеһенең дә намаҙы боҙолған. Башҡаларҙың хата, кәмселектәрен фаш итеүселәр кәмселек эйәләренән дә нығыраҡ гонаһҡа бата.

Үҙ хаталарын күрә белгән йән ни ҡәҙәр бәхетле! Башҡаларҙың хаталарын эҙләү менән мәшғүл бәндә иһә, уларҙы һепереп, үҙенә йыйып ала.

Әҙәмдең ярты өлөшө, йәғни «нәфесе» һәм физик тәбиғәте, лайыҡлы булмаған ғәмәлдәрҙән, етешһеҙлектәрҙән торғаны фани донъянан. Әҙәмдең икенсе өлөшө, йәғни илаһи һәм рухи яғы, йәшерен (ғәйеп) донъяларҙан.

Әгәр һиндә нәфесеңә һәм хайуани башланғысыңа бәйле бик күп рухи ауырыуҙар йәшеренгән икән, тәүге нәүбәттә шул сирҙәрҙән дауаланыу лазым.

Үҙ хаталарыңды күреү һәм шулар өсөн үҙеңде ғәйепләү – сиреңдең дарыуы. Иң ҙур зирәклек – үҙ кәмселектәреңде белеү.

Мосолман ҡәрҙәшеңдә күргән хата-кәмселектәр үҙеңдә булмағанға артыҡ ҡыуанма. Һин дә шул гонаһты ҡылыуың ихтимал, һәм ул саҡта был турала бөтәһе лә беләсәк».

Кеше яманатын һатыу, ғәйбәт – үҙ нәфесеңдә туғарып ебәрә торған гонаһ. Ғәйбәтсе яманаттарын һатҡан кешеләрҙе үҙенән түбәнерәк итеп һанай, ундай гонаһтар миңә хас түгел, тип иҫәпләй. Ә ундай гонаһтары булмаған, ул үҙен юғары итеп күрә. Әммә шуны иҫтә тотоу кәрәк: мосолманды үҙеңдән түбән итеп күреү – үҙе үк гонаһ. Өҫтәүенә йыш ҡына шулай ҙа була: башҡаларҙың ғәйбәтен һатҡан бәндә үҙе лә оҙаҡ та тормай шундай уҡ гонаһты ҡыла. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Берәү ҡәрҙәшен тәүбә иткән гонаһы өсөн ғәйепләһә, шул гонаһты ҡылмайынса үлмәҫ»* (Джамиғус-Сәғир, том II, стр. 161). Икенсе бер хәҙистә әйтелә: *«Берәү мосолман ҡәрҙәшен ниндәйҙер гонаһ өсөн оялтһа, шундай гонаһты ҡылмай тороп үлмәҫ»* (Тирмиҙи, Ҡыяма, 53/2505).

Бәндәләр Хисап көнөндә барса ғәмәлдәре өсөн һораласаҡ: бүләк итеп бирелгән бөтә бәрәкәттәр, ауыҙынан сыҡҡан бөтә һүҙҙәр, хәҡиҡәтте яҡлап өндәшмәй ҡалыуҙары, бөтә гонаһтары һәм ҡылынмаған игелектәре өсөн. Ауыр ошо Хисап көнө тыуғансы, үҙ-үҙебеҙгә хисаплама бирергә тейешбеҙ. *«Хисаплама ваҡыты еткәнсе, үҙ-үҙегеҙҙе хисап ҡылығыҙ»* (Тирмиҙи, Ҡыяма, 25/2459).

Алда буласаҡ Бөйөк көн хаҡында белгәстен, алдан уҡ тәүбәләр аша ғәмәл дәфтәреңдә гонаһтарҙан әрсәләү, үҙең зыян һалғандарҙан ғәфү үтенеү лазым. Инсан ҡылған барса ғәмәлдәре тураһында бөтә ағзалары шаһитлыҡ ҡыласаҡ ул Ҡурҡыныс көндө Аллаһу Тәғәлә шулай тасуирлай:

«Ниһайәт, шунда барғас, ҡолаҡтар, күҙҙәре һәм тиреләре уларҙың (донъяла ҡылған) яманлыҡтарына шаһит буласаҡ».

Улар үҙҙәренең тәненә әйтер: «Ни өсөн һин миңә ҡаршы шаһитлыҡ ҡылаһың?» Тәне әйтер: «Һәр нәмәне һөйләштерә торған Аллаһ беҙҙең дә телебеҙҙе асты. Иң әүәл һеҙҙе яралтты. Яңынан Уға ҡайтарыласаҡһығыҙ».

Һеҙ ҡолаҡтарығыҙҙы ла, күҙҙәрегеҙҙе лә, тәнегеҙҙе лә, һеҙгә зыянға шаһитлыҡ итмәһендәр тип, һаҡланманығыҙ бит, ҡылған гонаһтарығыҙҙы Аллаһ күрмәҫ-белмәҫ, тип уйланығыҙ.

Раббығыҙ хаҡында йөрөткән (кәфер) уйығыҙ һеҙҙе харап итте һәм һеҙ бәхетһеҙлеккә дусар булдығыҙ.

Әгәр ҙә улар (утта яныу ғазаптарына) сыҙай алһа, (сыҙай алмаһа ла) (мәңге) утта ҡалыр. Ғазапты еңеләйтеүҙе теләп ялбарһалар ҙа, уларға еңеллек булмаҫ». (Фуссиләт (Аңлатылды), 20-24).

Хисап көнөндә ғәйбәт сәсеүселәр игелектәре өсөн сауаптарын, үҙҙәре шуларға бик мохтаж булһалар ҙа, фани донъяла яманаттарын һатҡандарға бирәсәк. Әгәр ҙә ки булған сауаптары ғәйбәт гонаһтарын ҡаплатырға етмәһә, яманаттарын һатҡандарҙың гонаһтары улар өҫтөнә һалыныр.

Бер заман Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) һораған:

– *«Мүфлис» нимә икәнен беләһегеҙме?*

Сәхәбәләре шулай тигән:

– Беҙҙеңсә, ул аҡсаһы ла, милке лә булмаған әҙәм.

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) дауам иткән:

– *Минең өммәтемдәге мүфлис - ул Хисап көнөндә намаҙ, ураҙа, зәкәт сауаптары менән килгән әҙәм. Әммә шул сауаптар менән бер йәһәттән уның ғәмәлдәр китабына кемделер әрләүе, кемделер «зинасы» тип орошоуы, кемдеңдер ғәҙелһеҙ рәүештә милкен тартып алыуы, кемдеңдер ҡанын ҡойоуы, кемделер туҡмауы тураһында әйтелер. Был әҙәм үҙ сауаптарын шул кешеләргә таратып бирер. Ә бурыстарын түләргә изге ғәмәлдәре өсөн сауаптары етмәһә, был әҙәмдәрҙең гонаһы уның өҫтөнә йөкмәтелер. Аҙаҡ ул шул гонаһтары менән Йәһәннәмгә ташланыр.* (Мөслим, Бирр, 59; Әхмәт бин Ханбал, 303, 324, 372).

Хәсан Басри (рәхматуллаһи ғәләйһи) әйткән:

«Әгәр ғәйбәт һатһаң, ата-әсәң хаҡында ғәйбәт һат!.. Шул рәүешле һин исмаһам Хисап көнөндә изге ғәмәлдәрең өсөн сауаптарыңды уларға бирерһең һәм уларҙың гонаһын үҙеңә алырһың!..»

Мәүләнәнең (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) хикмәтле нәсихәттәренә йәнә бер ҡолаҡ һалайыҡ:

«Фани донъя ғәйбәттәре әхүәле рухиәң көзгөһөн ҡаплаған туҙан ише. Аҡылыңа кил һәм өндәшмәй йөрөүҙе холҡоң сифатына әйләндер».

Шуны иҫтә тотоу мөһим: хаҡ мосолман, бар көсөн һалып, Аллаһтың яратылмыштарына ярҙам итергә тырышыр. Гонаһтарҙы күрә алмауын ул гонаһкәрҙең үҙенә күсермәҫ, киреһенсә, уға шәфҡәтле булыр. Ағыулы йылан теле менән уның йөрәген яраламаҫ, йомшаҡ һүҙ менән мөрәжәғәт итер һәм йөрәген яулар.

Күңелдәре Илаһи һөйөү менән тулы булыуҙы теләгәндәр үҙҙәренә йүнәлтелгән телһә ниндәй яуызлыҡты йөрәгенән сыҡҡан ғәфү итеү менән туҡтатыр. Кемделер ғәфү итеүебеҙ үҙебеҙ өсөн дә ғәфү ҡапҡалары асылыуға сәбәп булыр. Кеше яманатын һатыусылар, башҡаларҙы ғәфү итә белмәүселәр, асылда үҙҙәрен генә һәләк итә.

Йә Раббым!.. Йөрәктәребеҙ һәм һүҙҙәребеҙ Һинең хикмәтеңдең һәм серҙәреңдең кәүҙәләнеше булһын. Әхүәле рухиәләребеҙ Ерҙәге бөтә барлыкка хәстәрлек, шәфкәт, ярлыкау, гүзәллек һәм изгелек кенә таратһын.

Хисап көнөндә беҙҙе, фани донъя тормошобоҙҙо алъюҫыкҡа сарыф итеп, хозурыңа «мүфлис» сифатында барып баҫыуҙан һаҡла!..

Әмин!

Нәсихәт ҡиммәте

Хаҡ мосолман – ул, рухиәте менән фани донъянан алыҫлашып, үҙен Хаҡ Тәғәләбеҙ ихтыярына, үҙен тулыһынса Уның хеҙмәтенә бағышлаусы. Ул шифаға мохтаждар, ғазап сиккәндәр янында, ул ҡайғыға һәм өмөтһөҙлөккә батҡандар янында, ул бәхетһеҙҙәр һәм яңғыҙҙар янында. Ул гонаһтар һәм нәфесе өйөрмәһенә эләгеп батып барыусыларға ҡулын һуҙа, ул – ҡараңғылыҡты ҡыуыусы шәм-сыраҡ, ул – юлдан яҙлыҡҡандарға юл күрһәтеүсе остаз.

НӘСИХӘТ ҠИММӘТЕ

Мәүләнә Йәләлетдин Румиҙың «Мәснәүиҙәр»е[4] - ғилем кимәле һәм (Ҡөрьән һәм хәҙистәргә нигеҙләнгән) рухи тәжрибәһе буйынса, белеме түбән булған ябай кешеләрҙән алып Илаһи серҙәрҙе танып белеүҙә юғары дәрәжәләргә күтәрелгән ғалимдар ҡәлбенә тәьҫир итеү көсө буйынса донъяла тиңе булмаған бөйөк поэтик әҫәр. Ундай әҫәрҙе һәр кем яҙа алмай, ул – Илаһи бүләк һәм автор рухиәтенең ғәҙәттән тыш нескәлеге нәтижәһе.

«Мәснәүиҙәр»ҙең киң танылыу яулауы ҡарамаҡҡа ябай ғына күренгән бәйәндәр ярҙамында уҡыусыға хикмәт һәм йәшерен серҙәр ишеген асыуы, етди мәсьәләләр хаҡында уйландырып, кеше рухиәтен ғәжәйеп рәүештә үҙгәртә алыу һәләте менән аңлатыла. Ана шул ике үҙенсәлек арҡаһында, яҙылып бөткән көнөнән алып бөгөнгәсә кешегә үҙен танып белергә ярҙам иткән иң гүзәл әҫәр ул «Мәснәүиҙәр».

---

4. «Мәснәүиҙәр» – йәшерен мәғәнәләр хаҡындағы поэма. Ул «Мәүләүи» тәриҡәтенә нигеҙ һалған фарсы телле бөйөк суфый шағир Мәүләнә Йәләлетдин Румиҙың (1207-1273) иң мәшһүр әҫәре.

Ғосманлылар дәүләтендә «Мәснәүиҙәр» китабына ҙур әһәмиәт бирелә, мәсеттәрҙә халыҡ өсөн «Мәснәүи Шәриф» буйынса дәрестәр үткәрелә. Ул дәрестәрҙән таралған рухи ғилем, ихласлыҡ һәм иман һоҡланыуы ғосманлылар цивилизацияһын формалаштырыуға ла нигеҙ була. Ябай кешеләр өсөн дә, ғалимдар өсөн дә аңлайышлы була ул һабаҡтар, айырма мәсьәләләрҙе аңлау кимәленә генә ҡайтып ҡала.

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) ябай ғына сюжетлы хикәйәләрҙәге төрлө символдар ярҙамында уҡыусы тирәһендә яңы рухи табыштар юлына илтеүсе үҙенсәлекле халәт барлыҡҡа килтерә ала. Бына «Мәснәүиҙәр»ҙән шундай хикәйәләрҙең береһе:

«Кескәй генә ҡошсоҡ хәйләкәр генә итеп ҡоролған тоҙаҡҡа эләгә. Ҡошсоҡ үҙен эләктергән кешегә ялбара башлай: «Эй хөрмәтле әфәндем! Һин үҙ ғүмереңдә, моғайын, бер һыйырҙы, бер һарыкты ғына ашамағанһыңдыр, моғайын, бихисап дөйәләрҙе һуйғанһыңдыр. Әгәр тамағың уларҙы ашап туймаған икән, мине ашап, тамағың нисек туйһын?! Ебәр мине, мин һиңә быны өсөн өс кәңәш бирәм. Кәңәштәремде бирергә рөхсәт ит, аҡыллымы мин, әллә юҡмы – аҙаҡ үҙең хәл итерһең. Тәүге кәңәшемде ҡулыңда сакта әйтермен, икенсеһен – саман диуарҙа ултырған килеш, ә өсөнсөһөн – ағас ботағына ҡунғас. Шул кәңәштәр ярҙамында һин сәғәҙәткә ирешерһең. Бына ҡулыңда сакта әйтелергә тейешле кәңәшем: ***«Кем генә әйтһә лә, булмаҫтай нәмәгә һис ҡасан ышанма!»***

Ҡошсоҡ тәүге кәңәшен әйткәс, кош аулаусының ҡулы йомшарған, ҡошсоҡ, иреккә осоп сығып, диуарға ҡунған. Шул урындан ул икенсе кәңәшен биргән: ***«Үткәндә булғанды юкһынма! Һинән нимәлер киткән икән, быныӊ өсөн ҡайғырма! Үткәндәрҙе юкһыныуҙан, һағышланыуҙан фәтүә юк: киткәнде кире ҡайтарып булмай. Уны хәтергә төшөрөү – бушты-бушҡа ауҙарыу!»***

Аҙаҡ өҫтәп ҡуя:

«Минеӊ ашҡаҙанымда ауырлығы ун дирһәмлек һирәк осрай торған һәм ифрат ҡиммәтле ынйы ята! Ул ынйы һиңә һәм ғаиләңә ғүмер буйы һис мохтажлык күрмәй йәшәр өсөн етер ине. Әммә, тимәк, тәкдиреӊ шундай - һин донъялағы иӊ ҡиммәт ынйынан ҡолаҡ ҡаҡтыӊ!»

Быны ишетеп, ҡош аулаусы ах та ух килә. Тик ҡошсоҡ былай ти:

– «Үткәндә булғанды юкһынма!» *тип әйтмәнемме ни мин һиңә, ынйы ҡулыңдан киткән икән, быныӊ өсөн ниңә борсолаһыӊ? Һин минеӊ һүҙҙәремде аӊламаныӊмы? Әллә ҡолағыӊ ишетмәйме? Шунан алда ғына мин һиңә әйтмәнемме:* ***«Кем генә әйтһә лә, булмаҫтай нәмәгә һис ҡасан ышанма!»***

Һәм дауам итә:

– Эх, һин! Ун дирһәм ауырлығындағы ынйы миңә нисек һыйһын инде, мин бит үҙем өс дирһәм ауырлығында ғына?

Әҙәм тынысланған һәм һораған:

– Ярай! Әйҙә инде өсөнсө кәңәшеңде әйт!

– Яҡшы, –тигән ҡошсоҡ. – Һин алдағы ике кәңәшемдең мәғәнәһен аңлай алманың, ә хәҙер килеп өсөнсө кәңәшемде һорайһыңмы? Ғәмһеҙгә кәңәш биреү – уңдырышһыҙ үлгән тупраҡҡа орлоҡ сәсеү йәки сүллеккә һыу һибеү менән бәрәбәр! Эй остаз, хикмәт орлоҡтарыңды унда ташлама».

❁

Был хикәйәлә Шәйех Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) һәр кешенең, ниндәй генә кимәлдә, халәттә булмаһын, нәсихәткә мохтаж булыуын күрһәтә.

Шул уҡ ваҡытта, нәсихәттән файҙа алыр өсөн, зиһенеңде эшләтеү мөһим. Мәүләнә хикәйәһендәге ҡош аулаусы аҡылын эшкә ҡушмай, ҡошсоҡ кәңәштәренең асылын аңламай, шуға күрә, нәсихәттән файҙа күрмәйенсә, хата яһай, сөнки аҡыл, ярҙамсыһы булмаһа, хәҡиҡәттең төбөнә төшә алмай.

Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) үҙенең хикәйәһендә нәсихәттең мөһимлеген аңлата, аҡылдың сикле мөмкинлектәренә күрһәтә.

Исламда айыҡ аҡыл – яуаплылыҡ критерийҙарының иң мөһиме. Шәриғәт ҡанундары буйынса, ике шарт үтәлгән сүрәттә генә кешегә яуаплылыҡ йөкмәтелә: беренсеһе – бәлиғ булыу (мукәлләф йәше), икенсеһе –

аҡылың теүәл булыу. Әгәр шул шарттар юҡ икән, кеше дини бойороҡтарҙы, тыйыуҙарҙы үтәү өсөн яуаплы түгел.

Фекерләү ҡеүәһе аҡылға бәйле булһа ла, кешене бөтә яратылмыштарҙан айырып торһа ла, дини яуаплылыҡтың төп шарты булып торһа ла, инсан Илаһи үәхи аша тәрбиә алмаһа, уны ул именлеккә алып килә алмай. Тарихтан бихисап кешеләр араһында бөйөк шәхес тип иҫәпләнгән, әммә аҡылға, намыҫҡа һәм кешелек ҡиммәттәренә һыймаған бик күп енәйәттәр эшләгән һәм шуның өсөн язаһын алғандарҙы беләбеҙ. Ошо бер генә миҫал да әйтеп тора: Илаһи үәхиҙән мәхрүм бәндә яңылыш ғәмәлдәр ҡылыуҙан үҙен йолоп ҡала алмай.

Инсан аҡылы – Аллаһтың бөйөктәрҙән-бөйөк бүләге; кешеләрҙең аҡыл һәләте кимәле төрлө һәм үҙ зиһенен рухи йәһәттән юғары күтәреү яуаплылығы ла төрлө. Берәүҙәре, ғилемгә эйә булып һәм тейешле тәрбиә алып, ғибәҙәттәрен паклап, ихтыяр көсөн нығытып, рухи камиллыҡҡа, зирәк зиһен, үткер фекер, хикмәттәрҙе аңлау дәрәжәһенә күтәрелә. Ә икенселәре, аҡылдарын нәфес теләктәре көйөнә бейетеп, образлы итеп әйткәндә, яҙғы баҡсалай күркәм бүләктәрен сәнскеле шайтан таяғы үҫкән ташландыҡ ергә әйләндерә.

Һәр әҙәм нәсихәткә, төрлө күренештәрҙең, ғәмәлдәрҙең асылын аңлатыуға мохтаж, халыҡта юҡҡа ғына әйтмәйҙәр бит: «Бер баш – яҡшы, ә ике баш – тағы ла яҡшыраҡ». Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Дин – нәсихәт ул»* (Бохари, Иман, 42). Ихласлыҡ һәм игелеккә өндәү – хәҙистәргә хас төп

сифаттар, шуға ла, динде дөрөҫ тотоу өсөн, ихласлыҡ һәм кешеләрҙе яҡшылыҡҡа өндәү кәрәк.

Изге Ҡөрьәндең күпселек аяттары нәсихәттәрҙән тора. Ислам дине алдында торған маҡсаттарға ирешеү өсөн, Аллаһу Тәғәлә «таблиғ» (саҡырыу) ҡылырға әмер бирә. Ә саҡырыуҙың асылы – нәсихәт биреү.

Исламды ҡабул итмәгәндәргә генә төбәлмәй ул саҡырыу, һәр мосолманға төбәлә, сөнки һәр мосолман Аллаһтың «яҡшылыҡҡа саҡырыу һәм яманлыҡтан тыйыу» әмерен үтәргә тейеш. Хаталаныуҙан берәү ҙә азат түгел. Донъя ахырына ҡәҙәр Исламдың иманлыларға төп талабы - нәсихәт биреү һәм дин талаптары хаҡында даимән хәтергә төшөрөү.

Аллаһу Тәғәлә был бурысты атҡарыуҙың иң яҡшы ысулдарын өйрәткән. Муса пәйғәмбәрҙе (ғәләйһис-сәләм) Фирғәүенгә ебәргәндә, Ул уға йомшаҡ һүҙ (ҡаули ляйин) менән өгөт-нәсихәт бирергә ҡуша. Аятта әйтелә: **«Әммә уның менән итәғәтле итеп һөйләшегеҙ, бәлки ул ғибрәт алыр һәм аҡылға ултырыр йәки ҡурҡыр»** (Та-hа, 44).

Аллаһ – һәр нәмә хаҡында Хәбәрҙар, һәм ул Фирғәүендең иманға килмәйәсәген белеп тора, әммә барыбер Үҙенең Илсеһенә Фирғәүенгә гүзәл рәүештә нәсихәт бирергә ҡуша.

Дәғүәттә, кешенең нәфесен аяп, гүзәл рәүештә, йомшаҡ итеп һөйләшеү хәҡиҡәтте ҡабул итеү ихтималлығын күпкә арттыра.

Изге Ҡөрьәндең икенсе аятында дәғүәттең төп ҡағиҙәһен Аллаһ былай аңлата: **«Раббың юлына хикмәттәр һәм матур өгөттәр менән саҡыр…»** (Нәхел (Бал ҡорто), 125).

Исламға саҡырыуҙың икенсе ҡағиҙәһе – дөйөм саҡырыу, йәғни дәғүәттең бөтә кешеләргә лә төбәлгән булыуы. Ҡөрьән аяттарына һәм Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) саҡырыуы ысулдарына мөрәжәғәт итһәк, шул асыҡлана: кеше ҡабул итәмеюҡмы, ә саҡырыу, өндәү булырға тейеш. «Уға нәсихәт биреүҙән фәтүә юҡ!» тип, һанға һуҡмайынса, берәүҙе лә ситкә тибәрергә ярамай. Мәҫәлән, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм), Әбү Яһилды Исламды ҡабул итергә саҡырып, ҡат-ҡат мөрәжәғәт итә. Әбү Яһил, ҡәлбе Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) пәйғәмбәрлеген таныһа ла, тәкәбберлеге, мин-минлеге арҡаһында, Исламдан йөҙ сөйөрә. Әммә Пәйғәмбәребеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ошондай киң күңеллелеге арҡаһында, Исламдың иң ҡаты дошмандары булған Үмәр бин Хаттаб, Әбү Суфьян, Хинт, Вәхши һәм башҡалар Исламға килә.

Дин юлы хеҙмәтендәге шундай юғары әҙәп бөтә йәмғиәткә мөнәсәбәттәр нескәлеген, хәстәрлеген, күркәмлеген тарата. Тап шундай алым тасауыф юлына баҫҡандарҙың уңышына сәбәпсе була ла.

Исламға өндәп дәғүәт алып барғанда, саҡырыу төбәлгән шәхестең үҙенсәлектәрен һәм ул төбәктәге шарттарҙы күҙ уңында тотоу лазым. Пәйғәмбәребеҙ

(саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) кешегә нимәнелер аңлатырҙан алда әңгәмәсеһен яҡындан белергә, уның үҫеш кимәлен һәм йәмғиәттәге урынын асыҡларға тырышҡан. Аллаһ Илсеһенең (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) тормошон ентекләп өйрәнеп, уның кешеләр менән мөғәмәләһендәге юғары әҙәпте, әңгәмәсеһе аңларлыҡ телдә итәғәтле һөйләшеүен күрәбеҙ.

Бер хәҙистә яңы Ислам ҡабул иткән һәм әлегә әҙәптән йыраҡ булған ниндәйҙер бәҙәүиҙең Пәйғәмбәребеҙҙе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) күрергә килеүе тураһында бәйән ителә. Бәҙәүи, мәсеттә намаҙ ҡылып бөткәс, ҡулдарын күккә төбәп доға ҡыла башлай: «Йә Раббым Аллаһ! Тик миңә һәм Мөхәммәткә генә мәрхәмәтле бул».

Был мәлдә мәсеттә булған Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм), бәҙәүиҙең бер ҡатлы доғаһын ишетеп йылмая. Аҙаҡ, уға әйләнеп, былай ти: *«Һин Мәрхәмәте сикһеҙ булған Аллаһтың мәрхәмәтен ифрат сикләнең бит әле!»*

Бәҙәүи Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) янында бер аҙ ултыра ла, шунан тороп, мәсет мөйөшөнә барып, кесе хәжәтен үтәргә керешә. Мәсеттәге сәхәбәләр бәҙәүиҙең быңдай әҙәпһеҙлегенә шаҡ ҡата. Берәүҙәре уға ҡысҡыра башлай, икенселәре, уны нисектер туҡтатыр өсөн, янына йүгереп бара.

Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) уларҙы туҡтата һала: *«Борсомағыҙ уны, эшен бөтөрһөн!»* Аҙаҡ Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ярау ителгән урынға бер ҙур биҙрә һыу түгергә ҡуша. Һәм

сәхәбәләренә әйтә: *«Һеҙ ауырлыҡ тыуҙырыу өсөн түгел, еңеләйтер өсөн ебәрелгәнһегеҙ!»*

Һуңынан Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм), бәҙәүиҙе янына саҡырып алып, мәсеттә хәжәтеңде үтәү, бысратыу ярамағанын аңлата һәм изге урын Аллаһты зекер итеү, ғибәҙәт ҡылыу һәм Ҡөрьән уҡыу өсөн төҙөлгәнен төшөндөрә. (Бохари, Вуду, 58, Әҙәп, 80; Мөслим, Тәһәрәт, 98-100; Әбү Дауыт, Тәһәрәт, 136; Тирмиҙи, Тәһәрәт , 112; Ибни Мәджә, Тәһәрәт, 78).

Әнәс (разыйаллаһу ғәнһү) үҙе шаһит булған ваҡиға тураһында һөйләй:

«Бер заман мин Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) менән китеп бара инем. Уның өҫтөндә тупаҫ ҡырлы япма ине. Бер бәҙәүи, Пәйғәмбәребеҙҙе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ҡыуып етеп, көс менән Уның япмаһынан тартты. Мин япма яғаһы Пәйғәмбәребеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) фатихалы муйынын һығып батҡанын күрҙем. Бәҙәүи Уға былай тине: «Эй, Мөхәммәт! Әйт, һиндәге Аллаһ байлығынан миңә лә өлөш сығарһындар!» Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) бәҙәүигә әйләнде һәм йылмайҙы. Шунан булған милектән өлөш бүлеп бирергә ҡушты». (Бохари, Хумус, 19, Либас, 18, Әҙәп, 68; Мөслим, Зәкәт, 128).

Талха ибн Үбәйҙуллаһ (разыйаллаһу ғәнһү) шундай ваҡиғаны һөйләне:

«Бер заман беҙ алыҫтан нимәлер беҙгә һөйләй-һөйләй килгән әрпеш ҡиәфәтле Нәжран кешеһен күрҙек.

Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) яҡынайғас, беҙ уның Ислам тураһында һорашыуын аңланыҡ. Уның һорауына Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шундай яуап бирҙе: *«Бер көн эсендә биш тапҡыр намаҙ уҡылырға тейеш!»*

Әҙәм һораны: «Ҡыла торған тағы намаҙҙар бармы?»

– Юҡ! Әгәр теләһәң, нәфел (өҫтәмә) намаҙҙары уҡырға була.

Шунан Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) дауам итте:

– Рамаҙан айында ураҙа тотоу!

Кеше:

– Йәнә ураҙалар бармы?

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм):

- *Юҡ! Бынан тыш йәнә үҙең тоторға теләһәң генә инде.*

Хәҙистәрҙе тапшырыусы Талха әйтеүенсә, артабан Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) зәкәт түләргә кәрәклеген белдерә. Теге кеше һорай:

– Тағы саҙаҡалар бармы?

– Юҡ! Әгәр өҫтәп үҙең генә бирергә теләмәһәң, - тип яуап бирә Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм).

Был юлы кеше шулай тип ышандыра: «Мин теүәл һин әйткәнсә эшләйәсәкмен, артығын да түгел, кәм

дә түгел»,– һәм ул беҙҙән китеп барҙы. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм), һүҙҙе йомғаҡлап, былай тине: *«Әгәр ул һүҙендә торһа, ҡотолдо!»* (Бохари, Иман, 34, Саум, 1, Шәһаҙәт, 26; Мөслим, Иман, 8-9).

Пәйғәмбәребеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) төрлөсә, кешеләрҙең үҫеш кимәленән сығып нәсихәт биреүе киләһе хәҙистән күренә.

Мүғәҙ бин Джәбәл (разыйаллаһу ғәнһү) тапшырған: «Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм), мине үҙ вәкиле итеп Йәмәнгә ебәргәндә, Мәҙинә ситенә ҡәҙәр оҙата барҙы. Мин һыбай инем, ул йәйәү. Кәрәкле нәсихәттәрен әйтеп бөткәс, иң һуңынан Ул былай тине:

«Эй Мүғәҙ! Бәлки, киләһе йылда мине башҡаса күрә алмаҫһың. Бәлки, минең мәсетемә йәки ҡәберемә килерһең».

Ул һүҙҙәрҙе ишеткәс, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) менән айырылышыу һағышынан йөрәгем өҙөлдө һәм мин илап ебәрҙем. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шунда әйтте: *«Илама, эй Мүғәҙ!»* Аҙаҡ, Мәҙинәгә боролоп, дауам итте: *«Ҡайҙа ғына булһалар ҙа, тәҡүәләр – минең иң яҡындарым»* (Ибн Ханбәл, V, 235; Хайсами, IX, 22).

Хәҙистә телгә алынған «тәҡүә» һүҙен ҡәлбен Аллаһтан йыраҡайтырға мөмкин булған бөтә нәмәнән әрсәләү, тип аңларға була.

Әбү Ғамр Суфйан бин Абдуллаһ (разыйаллаһу ғәнһү) Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм)

мөрәжәғәт итә: «О Рәсүлуллаһ! Исламды миңә башҡаса бер кемдән дә һорау ихтыяжы тыумаҫлыҡ итеп аңлат әле».

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйтә: *«Аллаһты таныуыңды әйт, һәм хаҡ юлда бул!»* (Мөслим, Иман, 62).

Суфйан бин Абдуллаһ (разыйаллаһу ғәнһү) дауам итә:

– О Рәсүлуллаһ! Мин үтәргә тейешле ғәмәл хаҡында әйт.

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйтә:

– *Әйт: «Минең Раббым – Аллаһ» һәм хаҡ юлда бул (Изге Ҡөрьәнгә һәм Сөннәгә эйәр).*

Мин һораным:

– О Рәсүлуллаһ! Миндәге нимә һине ныҒыраҡ хафаға һала (миңә нимә зыян килтереүе ихтимал)?

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) бармаҡтары менән фатихалы телен тотто һәм әйтте:

– *Бына был!* (Тирмиҙи, Зөхд, 61; См. Ибн Мәджә, Фитан, 12).

Йәғни, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шуны күҙ уңында тота: ниҙер әйтер алдынан тәүҙә ныҡлап уйлау кәрәк.

Миҫалдарҙан күреүебеҙсә, һәммәбеҙ өсөн иң камил өлгө булған Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) тәүҙә әңгәмәсеһенең рухи һәм танып белеү кимәлен асыҡлаған, шунан ғына хәҡиҡәтте аңлата башлаған. Ошо рәүешле дәғүәт ҡылыу – һәр кем дә булдыра алмаған

бөйөк оҫталыҡ. Дәғүәт ҡылыусы әйткәндәрен үҙе үтәгән осраҡта ғына нәсихәттәре башҡаларҙың күңеленә барып етә. Шул сәбәпле һәр кемдең дә остаз булырлыҡ хоҡуғы юҡ. Быңдай хоҡуҡҡа Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) дәғүәт ҡылыу алымдарына эйәргәндәр һәм уның гүзәл әхлағынан үҙ өлөшөн алғандар ғына эйә. Юғиһә өндәүең кире һөҙөмтә биреүе лә мөмкин. Дөрөҫ нәсихәт биреү өсөн, ғилем, интуиция, хикмәт, оло зирәклек, камиллыҡ һәм тәжрибә мөһим.

Әгәр ҙә ки әҙәмгә, нәсихәт һәм дәғүәт алып барыу өсөн бөтә сифаттар һәм һәләттәр бирелеп, ул быны эшләмәй икән, бының өсөн уға ҡаты яуап тоторға тура киләсәк. «Әл-Ғаср» сүрәһендә бындай кешеләрҙең ҡаза күрәсәге хаҡында киҫәтеү бар. Шулай уҡ үҙеңә төбәлгән нәсихәттәргә иғтибарһыҙлыҡ – бәхетһеҙлектәрҙең сәбәпсеһе.

Остаз оҫта һөнәр эйәһенә тиң. Оҫтаға боҙолған әйберҙәрҙе килтерәләр. Әммә әйберҙәр боҙолмаһа, эшлектән сыҡмаһа, уларҙы уға килтермәйәсәктәр, һәм оҫтаның эше булмаясаҡ, шуға күрә ватыҡ әйберҙәр – уның өсөн ниғмәт. Һөнәрсенең оҫталығы ремонт сифатына ҡарап баһалана. Шулай уҡ гонаһтар баҫырауы аҫтында ҡалғандар, кәңәшкә, нәсихәткә мохтаждар рухиәт оҫталарына мөрәжәғәт итә. Хаҡ остаз уларға гонаһкәрҙәр, ерәнгес йән эйәләре, тип ҡарамаясаҡ, тупһаһына баҫтырмайынса ҡыуып ебәрмәйәсәк, үҙ әхүәле рухиәһе һарайына һыйындырасаҡ һәм хәстәрлеге, йылыһы менән урап аласаҡ. Мохтаждарҙың ҡәлбе бында ҡыштың сасҡау

һыуығында миһырбанлы кеше усағы янында ял тапҡан яралы ҡоштай тоясаҡ үҙен.

Остазға, әңгәмәсеһе йөрәгенә асҡыс табыу өсөн, дөрөҫ юлды һайлай белергә кәрәк. Кешеләрҙе гонаһтар баҫырауынан азат итеү – Аллаһҡа яҡынайта торған ғәмәл. Берәүҙең әхүәле рухиәһен йәнләндереүгә, йәнен ҡотҡарыуға сәбәпсе булыусылар бүләктәр ҡапҡаһын аса, ул бүләктәр рухиәтен ҡотҡарғандарҙың изге ғәмәлдәре өсөн бирелә.

Кемдер рухиәттәрҙе шифаландырыу өлкәһендә уңышҡа ирешә алмай икән, тәүге нәүбәттә етешһеҙлекте үҙенән, һуңынан ғына әңгәмәсеһенән эҙләргә тейеш. Әгәр оҫтаның маһирлығы самалы икән, төҙәтергә тип килтерелгән әйберҙәргә ул зыян һәм кәмселектән башҡа нәмә өҫтәй алмай.

Хаҡ мосолман – ул, рухиәте менән фани донъянан алыҫлашып, үҙен Хаҡ Тәғәләбеҙ ихтыярына, үҙен тулыһынса Уның хеҙмәтенә бағышлаусы. Ул шифаға мохтаждар, ғазап сиккәндәр янында, ул ҡайғыға һәм өмөтһеҙлеккә батҡандар янында, ул бәхетһеҙҙәр һәм яңғыҙҙар янында. Ул гонаһтар һәм нәфесе өйөрмәһенә эләгеп батып барыусыларға ҡулын һуҙа, ул – ҡараңғылыҡты ҡыуыусы шәм-сыраҡ, ул – юлдан яҙлыҡҡандарға юл күрһәтеүсе остаз.

❁

Был бүлек башындағы Шәйех Мәүләнәнең хикәйәһен йомғаҡлап, йәнә бер нисә мәсьәләгә туҡталып китәйек.

Остаздың нәсихәтен тыңлаусыларҙан өлкәнерәк булыуы мотлаҡ түгел. Һүҙ ҡиммәте ул һүҙҙе әйтеүсенән айырым баһаланырға тейеш. Тик, ҡыҙғаныска ҡаршы, кешеләр, нәфестәре арҡаһында, йәшерәктәрҙең һәм статустары үҙҙәренекенән түбәнерәк тип һанағандарҙың нәсихәттәренә һәм кәңәштәренә ҡолаҡ һалып бармай.

Нәсихәтте тыңлаған инсан, мәғәнәһен аңлаһа ла, тормошонда уны шунда уҡ ҡулланырға көсө етмәй. Тап теге өс дирһәм ауырлығындағы ҡошто ҡулынан ысҡындырып, ун дирһәмлек ынйынан ҡолаҡ ҡаҡтым, тип бошонған әҙәм кеүек инде. Ә бит шунан алда ғына ул ҡоштан кәңәштәр алғайны: ***«Үткәндә булғанды юҡһынма!»*** һәм ***«Кем генә әйтһә лә, булмаҫтай нәмәгә һис ҡасан ышанма!»***

Хөрмәтле Мәүләнә үҙенең хикәйәһендә бәндәгә хас булған үрҙәге әйтеп кителгән кәмселектәргә баҫым яһай. Үткәнде ҡайтарып булмай, әммә бәндә бер ҙә юҡҡа ҡаңғыра. Уның әхүәле рухиәһе - хәс ҡунаҡхана, ҡыҫҡа ваҡытҡа унда һағыш та, шатлыҡ та, бәхет тә инеп сыға. Ул халәттәрҙең береһе лә кеше рухиәтендә оҙаҡ тормай, ваҡытлыса ғына урын ала. Шул сәбәпле шашып шатланыу, сикһеҙ һағыш инсан күңелендәге рухи тигеҙлек нисбәтен боҙа ғына.

Икенсе яҡтан, үткән, бөткән, елгә осҡан икән, һағышланыу, борсолоуҙың да мәғәнәһе юҡ. Үтеп киткәнде үҙгәртер көс юҡ беҙҙә. Беҙҙең менән булғандар тәҡдирҙән. Ҡайғырып, зарланып ултырғансы, һәр нәмәнән һабаҡ

алыу лазым. Дин буйынса, үткәндәрҙе шундай ниәт менән генә иҫләү дөрөҫ.

Киләсәк беҙгә билдәһеҙ. Билдәһеҙ булған киләсәк өсөн ҡайғырғансы, аҡылыңды, рухиәтеңде, булған тәжрибәңде эшкә егеп, Раббыбыҙ Аллаһҡа доғала булып, киләсәккә әҙерләнеү тейешле. Тасауыф юлын һайлағандар тыуған һәр көндөң ҡәҙерен белергә саҡырып әйтәләр: **«Хәҙерге заман – ул хәҙер** (Үткән заман бар, киләсәк заман бар. Аҫыл заман - элеге заман!)».

❁

Йә Аллаһ! Тормошобоҙҙо гүзәл динебеҙ бөйөклөгө хаҡына хеҙмәт итергә лайыҡлы ит! Наҙанлығыбыҙ, моңһоҙлоғобоҙ, ғәмһеҙлегебеҙ арҡаһында ҡылған хата-кәмселектәребеҙҙе йәшер!..Тирә-йүндә булғандарҙың хәкиҡи асылын танырҙай зирәк ҡәлб бир беҙгә! Хаҡ иман, ихласлыҡ, тәҡүәлек бир, дәғүәт һәм хеҙмәт юлына баҫтыр!.. Изге Ислам динен тараткан пәйғәмбәрҙәр һәм тәҡүәләр вариҫтары ит беҙҙе!

Әмин!

Доғаларҙың йәшерен сере

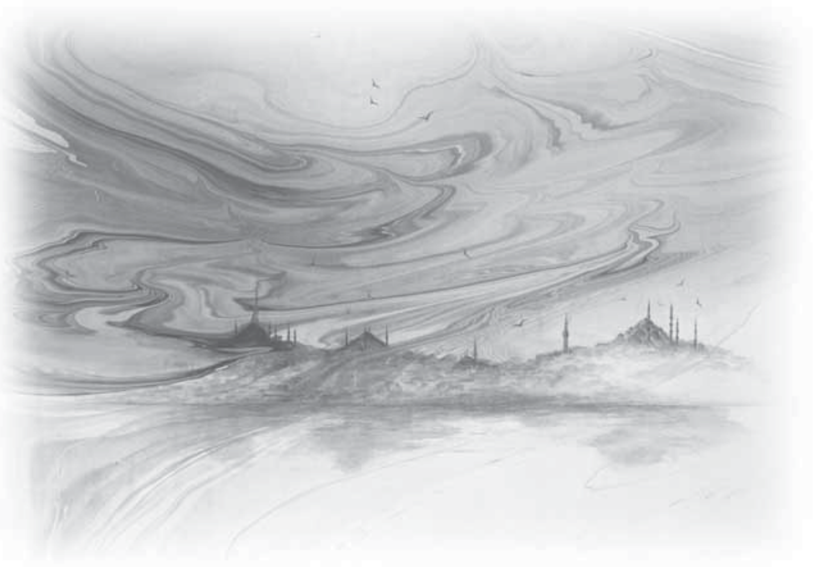

Доға алдында Аллаһ ҡашында үҙебеҙҙең гонаһкәр һәм кәмселекле булыуыбыҙҙы таныу - Раббыбыҙҙың доғаларыбыҙҙы ҡабул итеүенә һәм беҙгә шәфҡәтле булыуына сәбәп. Аллаһ үҙҙәрен бөтөнләй гонаһһыҙ тип иҫәпләгән тәкәбберҙәрҙең доғаларын түгел, әхүәле рухиәләре йәшкә ҡойонған тәҡүә ҡолдарының доғаларын ҡабул итә.

ДОҒАЛАРҘЫҢ ЙӘШЕРЕН СЕРЕ

Инсан үҙенең тормош юлында, берсә осоп, берсә ҡолап, төрлө ваҡиғаларҙы кисерә, төрлө хәлдәргә тарый; уларҙың ҡайһы берҙәре күңелен шатлыҡҡа сорнай, ҡайһы берҙәре йәнен тетрәтә. Йөрәгенә шатлыҡ һәм бәхет тулһа, ул рәхмәтен белдергеһе килә, ә һағыштар, ауыр хәтирәләр йөрәген ҡыҫһа, әхүәле рухиәһе арый, яңғыҙлыҡ һорай.

Иманын нығытырға теләгәндәргә тормоштоң был ике яғы Аллаһҡа яҡынайырға ярҙам итә. Тәҡүәле мөьмин, имен-аман булғанда, Аллаһҡа шөкөрана ҡылып, ҡайғылы, сараһыҙ сағында түҙемлек менән доғала булып, Ер һынауҙарын уңышлы үтә. Шөкрана ҡылыу һәм мохтажлығыңды һорап үтенеү доғаның нигеҙе булып тора ла инде.

Доға – бөтә барлыҡты юҡтан бар ҡылған һәм бөтә барлыҡҡа Хужа булған Раббыбызға һыйыныу; үҙеңдең көсһөҙлөгөңдө, хаталарыңды һәм зәғифлегеңде танып, Уға мөрәжәғәт итеү.

Аллаһу Тәғәлә ғаләмдәге буласаҡ барса нәмәне әлмисаҡта уҡ билдәләгән. Яҡшылыҡ та, яманлыҡ та тик Уның Ихтыяры менән була; Уның Ҡөҙрәтенә тиң булырҙай

бер нәмә лә юҡ. Инсан Унның Бөйөклөгө алдында зәғиф һәм көсһөҙ.

Доға – ҡол көсһөҙлөгөнөң һәм буйһоноусанлығының иң яҡшы дәлиле. Доға – тәкәбберлектән, һауаланыуҙан, мин-минлектән ситләшеү. Әҙәмдең үҙ зәғифлеген һәм фанилығын таныуы – Раббыбыҙ Аллаһ алдындағы әҙәп ҡағиҙәләрен һаҡлауы ул.

Доға – иман асылы, диндең үҙәге һәм нигеҙе. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Доға – үҙе ғибәҙәт»* (Әбү Дауыт, Витр, 23/1479; Тирмиҙи, Тәфсир, 40/3247). Аҙаҡ ул аят уҡыған: **«Раббығыҙ шулай бойорҙо: «Миңә доға уҡығыҙ, ҡабул итәсәкмен. Сөнки миңә ғибәҙәт ҡылыуҙы ташлап, тәкәбберлеккә йөҙ тотҡандар, хурлыҡҡа ҡалып, йәһәннәмгә дусар буласаҡ»** (Мөьмин, 60).

Хәҙистәрҙә доғалар тураһында шулай әйтелгән:

«Аллаһу Тәғәлә ҡаршыһында доғанан да хәйерлерәк нәмә юҡтыр» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 1/3370);

«Ғибәҙәттең асылы - доға» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 1/3371);

«Кемгә доға ҡапҡалары асылһа, шуға Илаһи мәрхәмәт ҡапҡалары ла асылыр. Аллаһ иң нығы һаулыҡ һорап ҡылған доғаларҙы ярата. Доға булған бәләләрҙән һәм буласаҡ бәләләрҙән ҡотҡара. Шуға күрә, эй Аллаһ ҡолдары, доға ҡылығыҙ» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 101/3548);

«Аллаһу Тәғәлә ҡоло һорағанды бирә һәм, доғаһына ҡарап, берәй насарлыҡтан йолоп ҡала. Әммә Аллаһ гонаһ

ҡылырға һораған йәки туғанлыҡ ептәрен өҙөргә һораған доғаларҙы ҡабул итмәй» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 9/3381);

«Дошмандарығыҙҙан йолоп ҡаласаҡ һәм нигмәтегеҙҙе арттырасаҡ нәмә тураһында әйтәйемме? Төндәрен дә, көндөҙөн дә доға ҡылығыҙ, сөнки доға – мосолмандың ҡоралылыр» (Хайсами, Мәжмағ, X, 147);

«Доға ғына бәлә юлын киҫә, яҡшылыҡ ҡына ғүмерҙе оҙонайта» (Тирмиҙи, Ҡадар, 6; Ибн Мәджә, Муҡаддима, 10; Әхмәт, II, 316, 350; V, 277, 280).

Доғала көсһөҙлөк, хәлһеҙлек, ҡоллоҡ, буйһоноусанлыҡ, күндәмлек, тәүбә, хәмд, шөкөр, тәсбих, тәүхид, тәкбир, итәғәт һәм ошо һанағандарға оҡшаған бик күп тән һәм күңел ғибәҙәттәре йәшеренгән. Доға - ул Аллаһҡа илтеүсе күк ҡапҡалары асҡысы.

Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәлә әйткән: **«Миңә доға ҡылығыҙ, уға яуапты Үҙем бирермен»** (Мүьмин (Мөьмин), 60).

Кешелеккә мәрхәмәт булып килгән пәйғәмбәрҙәр һәм Аллаһтың тәҡүәле ҡолдары мохтажлыҡта ла, муллыҡта ла, ғазап сиккәндә лә, шатлыҡта ла йөрәктәре менән Аллаһҡа йөҙ тотҡан һәм Уға даимән доға халәтендә булған. Гел Аллаһты зекер итеп, гел доғала булған уларҙың тормоштары – мосолман күңелендә доға ниндәй урын биләргә тейешлегенә миҫал.

Доға ҡабатлана-ҡобатлана торғас, эске бер тойғо рәүешендә мөьминдең йөрәгенә уйыла, холҡона йоғонто яһап, уның бер сифатына әүерелә. Юғары рухиәтлеләр

даими доға халәтендә йәшәй, сөнки Аллаһтың киҫәтеүенән уларҙың йөрәктәре ҡыҫыла:

قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

«Әйт: «Аллаһҡа мөрәжәғәт итмәгән булһағыҙ, Аллаһ һеҙгә иғтибар итмәгән булыр ине...» (Фурҡан (Яҡшыны ямандан айырыусы Китап), 77)

Тап даимән доға халәтендә булған һәм ялбарып һораған мөьминдең ҡәлбе аша Аллаһ һәм Унын ҡоло араһында күҙгә күренмәгән бәйләнеш барлыҡҡа килә. Тетрәнеп, илһам һәм иман һоҡланыуы хәләтендә ҡылынған доға йәнеңдең Илаһи мәрхәмәт менән берләшеүен аңлата.

Бәндә, устарын асып, Раббыһынан теләгәнен йәки ҡурсалауҙы һорай. Тәбиғәте менән танып белеү, аҡыл, физик мөмкинлектәре һәм башҡа һәләттәре йәһәтенән сикләнгән инсандың теләктәре һәм хыялдарының игесиге юҡ, шуға күрә ул бөтә барлыҡ Хужаһының мәрхәмәт ҡапҡалары алдында туҡтауһыҙ доғала булырға тейеш. Юғары урында ултырғандың ҡабул итеү бүлмәһендә мөрәжәғәт итеүселәр өсөн айырым бер ҡағыҙәләр булған кеүек, Аллаһҡа мөрәжәғәт итеүҙең дә үҙ ҡағиҙәләре бар.

Доға – Хаҡ Тәғәләнең сикһеҙ Ҡөҙрәте алдында ҡолдоң, үҙ зәғифлеген танып, буйһоноусан, күндәм халәттә Раббыһын ололап ялбарыуы. Доға алдынан Аллаһ ҡашында үҙебеҙҙең гонаһкәр һәм кәмселекле булыуыбыҙҙы таныу - Раббыбыҙҙың доғаларыбыҙҙы ҡабул итеүенә һәм беҙгә шәфҡәтле булыуына сәбәп. Аллаһ үҙҙәрен

бөтөнләй гонаһһыҙ тип иҫәпләгән тәкәбберҙәрҙәрҙең доғаларын түгел, әхүәле рухиәләре йәшкә ҡойонған тәҡүә ҡолдарының доғаларын ҡабул итә.

Изге Ҡөрьәндәге аятта был халәт шулай тасуирлана: **«Раббығыҙға, ялбара-ялбара, йәшерен доға уҡығыҙ, белеп тороғоҙ: Ул сиктәрҙе уҙғандарҙы яратмай»** (Әғрәф (Кәртәләр), 55).

Әҙәм пәйғәмбәр һәм уның ҡатыны Һауа (ғәләйһүмәс-сәләм), хата ҡылып, Аллаһҡа ялбаралар: **«Йә, Раббыбыҙ, үҙебеҙҙе харап иттек. Әгәр беҙҙе кисермәһәң, ярлыҡамаһаң, һис шикһеҙ, зарар күреүселәрҙән булырбыҙ»** (Әғрәф (Кәртәләр), 23).

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үҙ миҫалында беҙҙе күркәм рәүештә доға ҡылырға өйрәткән. Ул намаҙҙа шул ҡәҙәр оҙаҡ торған, хатта ки уның аяҡ табандары шешенгән, ә шунан һуң ул, йәшле күҙҙәре менән, үҙенең зәғифлеген танып, Аллаһу Тәғәләгә ялбарған: *«Эй, Аллам! Мин Һинең асыуыңдан Һинең мәрхәмәтеңә һыйынам, Һинең язаңдан – Һинең ярлыҡауыңа, Һинән – Һинең Үҙеңә! Мин Һине Һин лайыҡлы булғанса маҡтай һәм данлай алмайым! Һин Үҙеңде нисек маҡтаһаң һәм данлаһаң, Һин шундай!»* (Мөслим, Саләт, 222).

Доғаны **«хәүеф һәм раджә»** халәтендә, йәғни язанан ҡурҡыу һәм ҡотолоуға өмөт араһында ҡылыу лазым. Әхирәттәге ҡотолоуыбыҙ һәм һәләкәтебеҙ иман һәм иманһыҙлыҡ менән генә бәйле. Был тойғолар бәндәләр өсөн сер булған Илаһи тәҡдир хакимиәте ҡарамағында, шуға күрә пәйғәмбәрҙәрҙән ҡала берәүҙең дә иман менән

үлеүенә гарантияһы юҡ. Инсан шундай яҡты өмөт менән йәшәргә тейеш: әгәр Йәннәткә бер генә кеше инә, тип әйтәләр икән, был кеше тап үҙе булыуына ул ышанырға тейеш. Һәм киреһенсә, Йәһәннәмгә бер генә кеше эләгә, тип әйтәләр икән, был кеше мин булып ҡуймайым, тип ҡурҡырға тейеш. Йәғни, доға ихлас ҡурҡыу һәм өмөт араһында ҡылынырға тейеш.

Ҡәлбеңдә доға мәғәнәһенә ярашлы рухи кисерештәр сағылырға тейеш. Әгәр гонаһтарыңды ярлыҡауҙы һорап доға ҡылаһың икән, элекке ғәмәлдәремә кире ҡайтмаясаҡмын тигән ныҡлы ниәтең булыуы шарт.

Икенсе яҡтан, берәү янында булмаған дин ҡәрҙәше өсөн доға ҡылһа, ул да ҡабул ителә. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Бер мөьминдең үҙе юҡта икенсе бер мөьмин өсөн ҡылған доғаһынан да яҡшыһы юҡ» (Тирмиҙи, Бирр, 50).

Кешеләр, доғаһын Аллаһ мотлаҡ ишетер, тип иҫәпләгәндәрҙән йыш ҡына доға ҡылыуҙы үтенәләр. Ә бит доға ҡабул булһын өсөн, ысын күңелдән, ихлас ҡылыу кәрәк. Тимәк, хатта ки гонаһкәр ысын ихласлыҡ менән ҡәрҙәше өсөн доға ҡылһа, икенсе берәүҙең дөрөҫ, ләкин хисһеҙ доғаһынан ул мең артыҡ буласаҡ.

Ҡол гонаһлы икән, Аллаһ уны ҡалдырҙы тигән һүҙ түгел, шуға күрә теләктәре кем доғаһы сәбәбендә ҡабул булыуын бәндә белмәй, уны тик Йәнәбе Хаҡ белә. Бәс, шулай булғас, белергә тейешбеҙ: Алллаһ ихлас доғала булған һәр ҡолоноң ялбарыуҙарын ҡабул итә.

Йәбер-золом күргәндәрҙең доғаһына лайыҡ булыу мосолман өсөн ни ҡәҙәр мөһим булһа, уларҙың бәддоғаһынан һаҡланыу ҙа мөһим.

Илаһи бәрәкәт рия менән, әртисләнеп, көслө тауыш, күҙ-йәш түгеп уҡығандарҙың доғаһына төшмәй. Юғиһә ҡаты ауырыған сирелеләрҙең иңрәп шым ғына ҡылған доғаларына, йәмғиәт иғтибарға ла алмаған мазлумдарҙың өнһөҙ доғаларына Аллаһ яуап бирмәҫ ине. Кем бының киреһен уйлай, уның күңел күҙе һуҡыр, ул йөрәк телен, башҡаларҙың хәләтен тойорға ҡадир түгел.

Башҡаларға күрһәтеп ҡылыу доғаның мәғәнәүи көсөн, рухи юғарылығын кәметә. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ошо рәүешле доға ҡылыусылар хаҡында әйткән:

«Доғала сиктән уҙыусы ҡәүем килер (йәғни, улар доға әҙәбен үтәмәҫ)*...»* (Әбү Дауыт, Витр, 23). Был һүҙҙәре менән Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шундай хәлдәрҙән тыйған.

Икенсе бер хәҙистә әйтелә: *«Һеҙ һаңғырауға доға ҡылмайһығыҙ. Һеҙ барыһын да ишетеп торған һәм һеҙгә бик тә яҡын булған Аллаһҡа мөрәжәғәт итәһегеҙ»* (Бохари, Йыһат, 131).

Аллаһу Тәғәлә ихлас доғаларҙы кире ҡаҡмай. Әммә тәҡдиргә ҡаршы килһә, Аллаһ ҡайһы бер доғаларҙы ҡабул итмәй. Шулай ҙа даимән доғала булыу кәрәк, сөнки ҡылынған доғалар өсөн Аллаһ мәңгелек тормошта гүзәл әжерен бирәсәк.

Хаҡ Тәғәләбеҙҙән үҙенә кәрәген һораған әҙәм теләгәне яҡшылыҡмы, әллә яманлыҡмы икәнен белмәүе ихтимал. Ҡайһы саҡ тәү ҡарамаҡҡа яҡшылыҡ булып күренгәндәр асылда яманлыҡ булыуы ла бар. Мәҫәлән, бала тыуыу, тәү ҡарашҡа, - Аллаһтың бөйөк бәрәкәте. Аҡса, йәмғиәттә юғары урын биләү һәм юғары вазифалы эш тә ниғмәт һымаҡ. Тик ниғмәт һымаҡ күренгән шул нәмәләр әҙәмгә зыян булып әүерелеүе лә мөмкин. Бала ата-әсәһе өсөн ауыр һынауға әйләнеүе, ә юғары вазифалар, байлыҡ, милек шуларға эйә булғандарҙы гонаһҡа этәреүе, тура юлдан яҙҙырыуы ихтимал.

Шуға күрә Аллаһҡа доға менән мөрәжәғәт иткән ҡол, һәр эштә Раббыһына таянырға һәм шулай итеп һорарға тейеш: «Эй Аллам! Миңә игелектәр генә бүләк ит!» Доғала бары игелектәр генә һорау лазым, юғиһә, үҙе лә һиҙмәйенсә, әҙәм үҙенә зыян һалыуы бар.

Икенсе яҡтан, инсандың хистәре, уйҙары уның теләктәрен сағылдыра һәм шул рәүешле уның доғаһы булып тора. Аллаһ ҡарашы даимән уның йөрәгенә төбәлгән, образлы итеп әйткәндә, инсан йөрәге һәр саҡ Илаһи видеокамералар күҙәтеүе аҫтында. Йөрәгебеҙҙәге, зиһенебеҙҙәге уй һәм хистәр – доға, шуға ла үҙеңде ыңғай, яҡшы, изге уйҙа булырға күнектереү лазым.

Хәҙистә әйтелә: *«Кире уйҙарҙан һаҡ булығыҙ. Кирелек – иң ялған сифат. Кеше һүҙен тыңлап тормағыҙ, башҡаларҙың кәмселектәрен эҙләмәгеҙ, бер-берегеҙгә ҡарата эре булмағыҙ, бер-берегеҙҙән көнләшмәгеҙ, бер-берегеҙгә асыу һаҡламағыҙ, бер-берегеҙҙән ситләшмәгеҙ.*

Эй Аллаһ колдары, Раббығыҙ ҡушканса, бер-берегеҙгә ҡәрҙәш булығыҙ» (Мөслим, Бирр, 28-34).

Икенсе хәҙистәрҙә Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Яҡшы уйҙар – иманда булыуҙың шарты» (Әбү Дауыт, Джанаиз (Йыназалар), 13, Әҙәп, 81);

«Иманлылар хаҡында беҙ тик яҡшы уйҙабыҙ» (Ибн Мәджә, Фитан, 2).

Абдуллаһ ибн Мәсғүд (раҙыйаллаһу ғәнһү) тапшырғанса, Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Сәхәбәләрем араһынан берәү ҙә миңә башҡалар тураһында күңелемә хуш килмәҫтәй нәмәне тапшырмаһын. Минең һеҙҙең алдығыҙға тыныс күңел менән барып баҫҡым килә»* (Әбү Дауыт, Әҙәп 28/4860; Тирмиҙи, Манаҡыб, 63).

Хәҙистәрҙең береһендә әйтелә: *«Аллаһу Тәғәлә әйтә: «Ҡолом мине нисек күҙ алдына килтерһә, Мин шундай»* (Бохари, Тәүхид, 15; Мөслим, Зикр, 19, 50; Тәүбә, 1).

Хәҙистән шул аңлашыла: бәндә доғаһында ла, уйҙарында ла, хистәрендә лә кире нәмәләрҙән ҡасырға тейеш. Мәҫәлән, әгәр ҡатын, балаһының мәшәҡәттәренә йонсоп: «Эй Аллаһ, йәшәгем килмәй, йонсоном инде!»-тиһә йәки уйлаһа, Хаҡ Тәғәләбеҙ уны ҡабул итеп, уйлағаны тормошҡа ашыуы ихтимал.

Бер заман Абдуллаһ бин Мөбәрәккә бер кеше килгән һәм тыңлауһыҙ балаһына зарланған. Абдуллаһ бин

Мөбәрәк унан шулай тип һораған: *«Һин балаңа бәддоға уҡыныңмы?»*

«Эйе!» - тигән теге әҙәм, һәм Абдуллаһ бин Мөбәрәк уға әйткән: *«Балаңдың боҙолоуына һин үҙең ғәйепле!»*

Походтарҙың береһендә Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ҡысҡырып дөйәһен ҡарғаған ҡатынды күргән. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләренә әйткән: *«Дөйәнән бөтә әйберҙәрҙе алығыҙ һәм уны иреккә ебәрегеҙ. Хәҙер ул ҡарғышлы»*. Имран бин Хөсәйен, был хәҙисте тапшырыусы, шулай тигән: «Был дөйәнең урын, толҡа тапмай кешеләр араһында йөрөгәнен күрҙем, әммә уға берәү ҙә ҡулын тигеҙмәне» (Мөслим, Бирр, 80, Әбү Дауыт, Йыһат, 55).

Доға әҙәбе ҡағиҙәләрен үтәмәүселәр теләгәненә ирешмәү генә түгел, насар эҙемтәләргә юлығыуы мөмкин. Мәүләнә Руми үҙенең «Мәснәүиҙәр»ендә доғаһын дөрөҫ ҡылмаған Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләренең береһе менән булған хәл тураһында былай тип яҙа:

«Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләренең береһе бик ҡаты ауырыуға дусар була. Хәстә арҡаһында, ул шул ҡәҙәр ябыға, ҡошсоҡҡа оҡшап ҡала. Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шәфҡәт һәм хәстәрлек йөҙөнән уның хәлен белергә килә.

Сирле янына ингәс, ул, уны ҡыҙғанып, хәлен һораша. Теге, Пәйғәмбәребеҙҙе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм)

күргәс, яңы тыуғандай йәнләнеп китә, һәм шатланып әйтә:

«Хәстәлегем миңә шундай бәхет бирҙе: Бөтә Илселәрҙең Хужаһы иртүк хәлемде белергә килде! Ниндәй гүзәл был сир, ниндәй ниғмәт был ыҙа-яфалар, ниндәй күркәм ғазап! Аллаһу Тәғәлә мине был ауырыуға һабыштырған, шундай яфалар биргән икән, тимәк миңә ологайған көнөмдә мәрхәмәтен, шәфкәтен күрһәтә... Көн һайын мин төндә торһон өсөн, арҡамды һыҙлата. Һарайҙағы үгеҙ шикелле төнө буйы йоҡлатмаҫ өсөн, Ул миңә ошо ғазап, яфаларҙы бирҙе. Хәҙер иһә Йәнәбе Хаҡ мине йәлләне, сиремде, һағышымды, һыктауымды ишетеп, миңә йыуаныс ебәрҙе».

Ауырыуҙан хәлен һорашкас, Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) былай тип һорай:

«Бәлки, һин Аллаһтан ярамағанды һорағанһыңдыр? Йәки, белмәйенсә, берәй ағыулы нәмә ашағанһыңдыр? Исеңә төшөр, ниндәй доға ҡылдың? Исеңә төшөр, нәфесеңдең тоҙағына эләгеп, нимә эшләнең? Аллаһтан нимә һораның?»

Сирле нимә булғанын хәтеренә төшөрә алмай ыҙаланған: «Һис хәтеремә төшмәй, ярҙам итегеҙ миңә, мин исемә төшөрөргә тырышырмын!»

Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) түҙемлеге, сабырлығы арҡаһында ғына ауырыу Аллаһка ҡылған доғаһын исенә төшөргән. Пәйғәмбәребеҙҙең

(салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) рухи ярҙамы уға онотҡандарын хәтерләргә мөмкинлек биргән:

«Эй Рәсүлуллаһ! Мин Раббыма ҡылған ул урынһыҙ доғаны иҫемә төшөрҙөм. Мин бик күп гонаһттар ҡылдым һәм шуларҙың упҡынына баттым. Гонаһкәрҙәрҙе ҡаты һәм ғазаплы яза көткәнен белә инем. Һин ул турала нык киҫәтеп ҡуйҙың, һәм мин хафаға баттым. Ни ҡылырға белмәнем. Сараһыҙлыҡтан сығыу юлын тапманым. Мин гел-гел Әхирәттәге язалар хаҡында уйлап бошондом, күңелемдә йыуаныс, ҡотолоуға өмөт бирерҙәй бер нәмә лә ҡалманы. Мәңгелек донъяла көтөп торған ғазаптар өсөн хафаларымды үлсәһәң, үлсәп, һөйләһәң, һөйләп бөтөрөрлөк түгел. Ундағы яфалар менән сағыштырғанда, ерҙең ғазап-яфалары сүп кенә бит. Үҙ нәфесе менән көрәшә белгән, уны ауырлыҡтар һәм һынауҙар аша үткәреп ауыҙлыҡларға тырышҡандар ни тиклем бәхетле. Мәңгелек тормоштағы ғазаптарҙан үҙҙәрен әрсәләр өсөн, улар фани донъяла уҡ үҙҙәрен ғазаплай башлай. Һәм мин әйттем: «Эй Раббым! Миңә мәңгелек донъяла бирәсәк ғазаптарыңды был донъяла бир! Теге донъяла бәхетле булыр өсөн, был донъяла бир миңә уларҙы». Ошо ауырыу менән ауырығанға ҡәҙәр, мин ошо доға менән Йәнәбе Хаҡ ҡапҡалары алдында торҙом. Түҙеп торғоһоҙ һыҙланыуҙарҙан мин тыныслығымды юғалттым. Мин көн һайын ҡылған зекерҙәремде ташланым. Кем мин, яҡшымы миңә, әллә яманмы икәнен дә аңламай башланым. Эй оло йөрәкле, һайлам Аллаһ Илсеһе! Әгәр һинең йөҙөңдән ағылған Илаһи нурҙы күрмәһәм, мин үлер

инем. Мәрхәмәтле бул һәм минең өсөн доға ҡыл әле, эй Рәсүлуллаһ».

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: «Аслан ундай доғаны башҡаса ҡылма. Ғүмер ағасыңды тамыры менән ҡайырып алма. Нисек һин, меҫкен ҡырмыҫҡа ише бәндә, тау хәтле сир ауырлығын күтәрергә баҙнат иттең?»

Сырхау сәхәбә әйткән: «Мин тәүбәмә килдем, эй Мәрхәмәтле Раббым, эй Хаҡ Тәғәләм! Үҙемде көслө һәм ҡөҙрәтлегә хисаплап, мин башҡаса ундай һүҙҙәрҙе әйтмәм. Эй Раббым, үҙ-үҙемде нисек ғазаплауымды һин күрҙең! Мине башҡаса ундай ауырлыҡтар менән һынама... Эй Раббым Аллам, барыһы ла Һиңә мохтажлыҡтары менән мөрәжәғәт итә, Һин – иң Ҡөҙрәтлеһе! Ҡаты яфалар бирмә беҙгә, ҙур һынауҙарға дусар итмә! Гонаһтарыбыҙҙы, хата-кәмселектәребеҙҙе йәшер, уларҙы күрһәтмә! Эй Раббым Аллаһ! Һинең Күркәмлегеңдең, Камиллығыңдың, Бөйөклөгөңдөң иге-сиге юҡ, ә беҙ – хата-кәмселектәргә дусар. Эй Йомарттарҙан - Йомарт Аллаһ! Үҙеңдең сикһеҙ Мәрхәмәтең һәм Изгелегең менән меҫкен ҡолоңдоң гонаһтарын йәшер! Мускул һәм һөйәктән генә торған тәнгә эйә булыусыға шәфҡәтле булған Аллам! Бөтә барлыҡҡа Миһырбанлы булыусы! Һин үҙеңдең Бөйөк Сәнғәт Оҫтаһы һәм Ҡөҙрәт Эйәһе булыуыңды күрһәттең, Үҙеңдең ҡолоңа ла Мәрхәмәтле һәм Шәфҡәтле булсы! Эй Бөйөк һәм Ҡөҙрәтле Аллам! Әгәр беҙҙең доғалар Һинең асыуыңа тейһә, доғаларыбыҙҙы дөрөҫ итеп ҡылырға өйрәт!»

Бынан һуң Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сирлегә әйткән:

«Сүбхәнәллаһ! Һин Аллаһ ебәргән ғазаптарҙы күтәрә алмайһың. Һиңә ошо доға етмәнеме ни:

رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

«Йә, Раббым! Безгә донъяла ла яҡшы тормош бир, Әхирәттә лә беҙҙе Йәннәткә урынлаштыр. Беҙҙе йәһәннәмеңдән ҡотҡар!» (Баҡара, 201) (Мөслим, Зекер, 23/2688; Тирмиҙи, Дәғүәт, 71/3487).

Эй Раббым Аллаһ! Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Һинән нимә һораһа, беҙ ҙә шуны һорайбыҙ һәм Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Һиңә нимәнән һығынһа, беҙ шунан һығынабыҙ. Эй Мәрхәмәтле Аллам! Үҙеңдең матди һәм рухи бәрәкәттәрең менән бүләкләгән яраткан, һайлам ҡолдарыңдың фатихалы юлынан беҙҙе айырма! Тик Һине генә белгән, тик Һинән генә һораған, тик Һинән генә ярҙам көткән хаҡ мосолмандар ит беҙҙе! Беҙҙең изге, ихлас доғаларыбыҙҙы ҡабул ит. Безгә был донъяла ла, Әхирәттә лә хәйерле һәм гүзәл тормош бир! Беҙҙе йәһәннәм ғазабынан һаҡла!

Әмин!

Хөрмәтле Мәүләнәнән хикмәт ысыҡтары

ХИКМӘТ ЫСЫҠТАРЫ

АШЫҠМАҪҠА

Күп ғәмәлдәрҙе ашығыу боҙа. Һин ниәтләгән эшеңде ашыҡмайынса һәм күркәм рәүештә атҡарырға тейеш. Аллаһ ҡырҡ йыл буйы инсанды камиллаштырыуын онотма.

Ваҡытҡа һәм тәҡдиргә бәйле күп хәлдәр бар, уларҙың һөҙөмтәһе беҙҙән тормай, ваҡиғаларҙың тәбиғи ағышына буйһона. Мәҫәлән, бала туғыҙ айҙан һуң донъяға килә, әгәр тыуымды тиҙләтергә тырышып ашыҡтырһаң, бәпәйҙең һәләк булыуы ихтимал. Йәки тәбиғи шарттарҙа йәй үҫкән емештәрҙе ҡышын гормональ ашламалар ҡулланып үҫтергән хәлдә, һис шикһеҙ, улар һаулыҡҡа ҙур зыян килтерә.

Бер һүҙ менән әйткәндә, хәйерле һөҙөмтәгә ашыҡмайынса ғына ирешергә мөмкин. Шуға күрә Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Сабырлыҡ – Аллаһтан, ашығыу – шайтандан»* (Тирмиҙи, Бирр, 66/2012).

ҠОМҺОҘЛОҠ

Ҡомһоҙлоҡ, мал йыйыуға хирестек бәндәне үҙенеке булмаған нәмәгә ҡул һуҙырға мәжбүр итә.

Ҡомһоҙлоҡ һәм сиктән ашҡан мал-милек йыйыу әүәҫлеге үҙ минеңде, нәфесеңде барыһынан да юғары күтәреү сәбәбендә барлыҡҡа килә. Был юлға баҫҡандар үҙҙәренә лә, бергә ниндәйҙер эш алып барғандарға ла тик зыян ғына һала.

АСЛЫҠ

Тәм – аслыҡтан, оҫта итеп әҙерләнгән ризыҡтан түгел. Аслыҡ ыҙалатһа, арпа икмәге пәхләүәнән дә тәмлерәк.

Маҡсатыңа ирешеүҙәге ихтыяр көсө – теләгәнеңә ирешеүҙәге ынтылышыңа тиң. Берәүҙең ғилем алырға дәрте булмаһа, иң ҡиммәтле фән мәғәнәһеҙ һәм ауыр тойоласаҡ. Һәр ниғмәттең ҡиммәте һәм файҙаһы уларға икһеҙ-сикһеҙ ихтыяж тыуғанда асыҡланасаҡ.

ҒӘҘЕЛЛЕК ҺӘМ ҒӘҘЕЛҺЕҘЛЕК

Хөкөмдар йөрәгендә ришүәт алыу ниәте тыуһа, уның өсөн енәйәтсе һәм уның ҡорбаны араһында айырма бөтә.

Ғәмәлдәр ниәткә ҡарап. Әгәр ниәтең яман булһа, ғәмәлең дә яҡшы була алмай. Ҡыйыш ағастың ботағы тура булмаҫ. Ҡыйыштың күләгәһе лә ҡыйыш булыр.

МӨХӘББӘТ ҺӘМ ҒАЗАП

Шаһиттарһыҙ гәҙеллекте иҫбатлау мөмкин булмаған кеүек, мөхәббәт тә ғазапһыҙ булмай.

Раббыбыҙға мөхәббәт фиҙакәрлек һәм фани нәмәләрҙе һөйөүҙән баш тартыуҙы талап итә.

Иң ҙур хаҡты кешеләр мөхәббәт өсөн түләй, сөнки ни ҡәҙәр яратһа, шул ҡәҙәр үҙен ҡорбан итә. Мөхәббәте менән юғары үрҙәргә күтәрелһә, ғазаптары ла шул ҡәҙәр арта. Мөхәббәт өсөн яфалар ләззәт һымаҡ ҡабул ителә. Оло йөрәкле сәхәбәләр ысын ләззәт менән, ихлас рәүештә Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйтер булған: *«О Рәсүлуллаһ! Ғүмерем, милкем һәм булған бөтә нәмәм Һиңә фиҙа булһын!»*

Үҙ ҡуйынында хатта аҙ ғына ҡиммәтле мәғдән ҡатламын йәшергән тау киркәләр һуғыуҙан сатнап ярыла.

Артабан емеш бирергә йыйынған ағас емештәрен бәреп төшөрөр өсөн таштар менән атыуға әҙер торорға тейеш булған кеүек, әхүәле рухиәһен гүзәл сифаттар менән биҙәргә теләгән кеше лә был сифаттарға эйә булыуҙың күңелен хушландырырҙай һәм шулай уҡ күңелен китерҙәй эҙемтәләренә әҙер торорға тейеш. Сөнки берәү изге ниәт менән (файҙа алыр өсөн), кемдер көнләшеп (зыян һалыу өсөн), кемдер кеҫәһен ҡалынайтыр өсөн уның тирәһендә йөрөйәсәк. Шайтан да эргәлә икәнен онотторға ярамай. Бурҙың иҫке-моҫҡо йыйыусының милкенә күҙе ҡыҙырмы?! Уны зәркән кибете ымһындыра.

АЛЛАҺТЫ ТАНЫУ

Аллаһ Ҡөҙрәтенең сиктәре булмаған кеүек, Уны тасуирлауҙың да сиге юҡ.

Барса яратылмаштарҙың, шул иҫәптән кешенең дә үҙенсәлектәре, сифаттары сикле. Тик Йәнәбе Хаҡ ҡына Үҙ сифаттары менән сикләнмәгән. Уның үҙенсәлектәрен һәм сифаттарын күпме генә аңлатырға тырышһаҡ та, аҙағынаса аңлатыу мөмкин түгел, сөнки иге-сиге булмағанды сикле нәмәләр ярҙамында танып белеү һәм аңлатыу мөмкин булмаған эш. Аллаһ исемдәренең береһе – «Сүбхән», йәғни Ул кәмселектән пак, мәңгелек камил сифаттарға эйә, уларҙы яратылмыштар донъяһы критерийҙарынан сығып аңлатыу мөмкин түгел. Уның хаҡындағы ғилем бәндәнең аңлау ҡеүәһе сиктәренә һыйып бөтмәй.

АҠЫЛ ҺӘМ ФЕКЕР

Эй туғанҡайым! Һин үҙ тормошоңдо фекерләүҙәргә нигеҙләнеп ҡорорға тейеш. Һинең һөйәктәрең һәм мускулдарың хайуандарҙыҡы ише. Әгәр уйҙарың раузаларға тиң булһа, улар һине рауза гөлдәре баҡсаһына алып барыр. Әгәр яман уйлы икәнһең (йәғни, нәфесеңә эйәреүсән икәнһең), улар һинән утта янасаҡ сытыр яһаясаҡ.

Инсандарҙың тән һәм нәфес яғынан ҡалған заттарҙан һис айырмаһы юҡ. Ҡалған йән эйәләренән өҫтөнлөк биреүсе, айырылып тороусы сифаттары иһә - тәфәккүр, күңел нескәлеге, рухиәте. Шул сифаттарҙы дөрөҫ һәм

маҡсатҡа ярашлы ҡулланған сүрәттә, инсан камиллыҡҡа ирешеүе һәм тәҡүәлек йәһәтенән фәрештәләрҙе лә уҙып китеүе ихтимал. Әгәр ҙә ки, көслө теләктәренә эйәреп, нәфесе ҡолона әүерелһә, ул упҡынға осасаҡ, хайуандарҙан да түбәнерәк дәрәжәгә төшәсәсәк.

Зиһен үҙ ҡылғаныңа үкенер өсөн түгел, ә ғәмәлдәрең эҙемтәләре хаҡында уйланып, тейешле саралар күреү өсөн.

Әгәр аҡылың нәфес хеҙмәтендә теләктәреңде ҡәнәғәтләндереп йөрөй икән, ул күҙ-йәш, үкенестәр генә алып киләсәк. Бәндәгә зиһен уны ғазапҡа һалыр өсөн түгел, хәҡиҡәт юлында хикмәт ынйыларын йыйыр һәм шайтан тоҙаҡтарын урап үтер өсөн бирелгән. Тимәк, ул күпме файҙа бирһә, уның ысын ҡиммәте лә шул саҡлы. Йәғни, аҡыл ни ҡәҙәр сәләмәт аҡыл (аҡлы-сәлим) дәрәжәһенә күтәрелһә, ул шул тиклем файҙаланыуға яраҡлы һәм ҡиммәтле булыр.

Хатта эт тә үҙенә ташланған һөйәкте йәки икмәкте еҫкәп ҡарамайынса ашамай.

Имен аҡылың менән һәр эш-ғәмәлеңде бизмәнгә һалып үлсәү лазым, юғиһә әҙәм үҙ бәҫен, абруйын төшөрәсәк...Шуға күрә Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) алдында берәйһен маҡтаһалар, Ул тәүҙә шулай тип һорар булған: «Уның аҡылы теүәлме?»

Аҡыл кәрәк. Зиһене сикле икәнлеген аңлар-лыҡ кимәлдә булһа ла бәндәнең аҡылы булырға тейеш.

Үҙ аҡылының сикле икәнлеген белмәүсе океан уртаһында ватыҡ штурвал менән ҡалған карап ише. Уның ҡайҙа юл тотоуы, ниндәй упҡында һәләк булыры билдәһеҙ. Шуға күрә үҙ сиктәрен билдәләй алған аҡыл ғына маҡтауға лайыҡ һәм файҙалы. Асығыраҡ итеп әйткәндә, аҡыл Илаһи үәхи сиктәрендә генә камиллыҡҡа ирешер һәм юғарылыҡҡа күтәрелер.

Тишек аҡыл һәм наҙанлыҡты ямап булмай... Эй остаз, тишек ул упҡынға хикмәт орлоҡтарын ташлап, артыҡ көсәнмә!

Сәләмәт аҡыл һәм сәләмәт йөрәк аһәңе булғанда ғына хикмәтте танырға мөмкин. Иҫәрҙәр хәҡиҡәтте аңларға ҡадир түгел. Уларға хәҡиҡәтте аңлатыу сүлеккә йәки таш ҡаяға төшкән ямғыр тамсылары ише – алағайымға киткән хеҙмәт.

НАҘАНЛЫҠ

Наҙан янында китап ише өнһөҙ бул.

Наҙанға һиҙгерлек һәм тәфәккүр хас түгел. Хәҡиҡәт алдында ул һуҡыр, һаңғырау халәтендә. Ғазапҡа тартҡан күңеленең һуҡырлығы уның үҙен дә, әңгәмәсеһен дә упҡынға, һәләкәткә илтәсәк, тимәк иң яҡшыһы – өнһөҙлөк. Шуға ла игелек эйәһе Али (разыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Яман һүҙҙәргә яуап бирергә маташмағыҙ! Ул һүҙҙәрҙең хужаһында ундай яман һүҙҙәр бихисап, һәм ошо һүҙҙәрҙе ул һеҙгә яуап итеп әйтәсәк».

«Наҙан менән шаярмағыҙ! Унын теле ағыулы, йәнде яралай».

Наҙандар менән осрашҡанда, беҙ имен юлды тапһын өсөн, Аллаһу Тәғәлә әйткән: **«Кемдәр Ер йөҙөндә итәғәт менән йөрөй, шулар мәрхәмәтле ярлыҡаусы (Аллаһ) бәндәләре булыр. Һәм улар наҙан ахмаҡтарҙың әҙәпһеҙлегенә ҡаршы «Сәләм!» менән яуап бирә»** (Фурҡан (Яҡшыны ямандан айырыусы Китап), 63).

ҒАЗАП, ТЕРЕ ҺЫУ ҺӘМ ТҮҘЕМЛЕК

Ғазаптар кешене даимән камиллаштыра.

Һәр ғазап, ыҙа, инсанға үҙенең көсһөҙ икәнлеген күрһәтеп, ғибәҙәткә этәрә. Йыш ҡына ниғмәттәр, нәфесте ҡуҙғыта, ә бәләләр һәм һынауҙар, көсһөҙлөгөңдө, зәғифлегеңде танытып, нәфесеңде тәрбиә ҡылырға ярҙам итә.

Раузаларға хуш еҫ сәнскеләргә түҙемлеге сәбәбендә бирелгән.

Утта бешкән ризыҡ тәмле булған кеүек, тормош ауырлыҡтарын, ғазап уттарын татығандар камиллыҡҡа ирешә, һәм уларҙың рухиәте йәмләнә, тәмләнә. Тап, сәнскеләргә түҙеп, баҡса гөлдәре араһында батшабикәгә әйләнгән раузалар ише... Түҙемлек һаҡлап, рауза бөтә сәнскеләрҙән юғары булып тәхеттә ултыра. Ысын оҫталыҡ – ғаләмдәге Илаһи кәүҙәләнештәрҙе һәм сағылыштарҙы уҡып йәшәү.

Тере һыу донъяла ғазаптан башҡаны күрмәй.

Тәҡүәле мөьмин шифалы тере һыуға, йәншишмәгә тиң. Уға хас төп сифат – сирлеләр, яңғыҙҙар һәм ҡайғылылар араһында булып, уларҙың ғазап-яфаларын бүлешеү, һағыштарын таратыу.

Пәйғәмбәрҙәр бик күп һынауҙар аша үткән, сөнки «бешмәгәндәрҙе» хәҡиҡәт юлына саҡырып төҙәтеү – иң ҙур һынау.

Төрлө имтихандар була. Шуларҙың иң ҡатмарлыһы – өлгөрөп етмәгәндәрҙе хәҡиҡәт юлына саҡырғанда икһеҙ-сикһеҙ ғазаптарға дусар булыу. Был ауыр йөк пәйғәмбәрҙәр өҫтөнә һалына, сөнки дәғүәт эше – уларҙың бурысы. Башҡалар менән сағыштырғанда, улар дусар булған ғазаптар күпкә ауырыраҡ була. Пәйғәмбәрҙәрҙән һуң, Аллаһтың тәҡүәле ҡолдары, ғалимдар, аҙаҡ ҡалғандар килә…

ДУҪЛЫҠ

Дуҫтарға буш ҡул менән барыу – тирмәнсегә бойҙайһыҙ барыуға бәрәбәр.

Аллаһу Тәғәлә ҡолдарына үҙенең хозурына «ҡәлб-и сәлим (пак күңел)» һәм «ҡәлб-и мүниб (тик бер Аллаһҡа йүнәлгән йөрәк)» менән килеүҙе бойора. Был әмергә итәғәтле булыу - Аллаһҡа ҡоллоҡ ҡылыуҙың үҙәге.

Дуҫтарың иҫәбен арттыр, сөнки каруан ҙур һәм халыҡ күп булһа, юлбаҫарҙар һөжүм итергә баҙнат итмәйәсәк.

Шул уҡ ваҡытта ла инсандың фитрәте физа ҡылыу ынтылыштары менән туҡылған, шул сәбәптән ул кешеләр араһында йәшәй. Яңғыҙлыҡ уны борсоуға, хафаға һала. Аллаһ ҡына бер, уның тиңдәше юҡ, Берлек сифатын Ул Үҙенә генә алған, ә ҡолдары өсөн, төрлө матди һәм рухи хәүефтәрҙән имен булыу маҡсатында, тәҡүәлеләр йәмғиәтендә булыу - берҙән-бер ҡотолоу сараһы. Беҙ үҙ ҡәлбебеҙҙе сәләмәт килеш һаҡлай алһын өсөн, Аллаһу Тәғәлә бойора: **«…тура юлдағылар менән бергә булығыҙ!»** (Тәүбә, 119). Халыҡ был хәҡиҡәтте мәҡәлдә сағылдырған: «Араланған ҡуйҙы бүре алыр». Тимәк, яңғыҙ әҙәм йышыраҡ хәүефкә тарый.

Ҡоштар ҙа үҙ тубы менән оса.

Дине һәм ғәмәлдәре үҙенекенә тап килгәндәр араһында ғына инсан тыныслыҡ таба һәм теләгәненә ирешә. Ҡәлбеңә хуш килмәгәндәр араһында булыу – һәләкәткә юл... Хатта ҡоштарҙың да үҙ тубы менән генә осоуы – был тәбиғи бәйләнеште раҫлаусы дәлил.

Дуҫтарығыҙ янында йышыраҡ булығыҙ, сөнки кеше йөрөмәгән һуҡмаҡты тора-бара ҡарағура һәм ҡыуаҡтар баҫып ала.

Дуҫлыҡтың еңел башланыуы ихтимал, әммә уны һаҡлауы ҡатмарлыраҡ. Шул сәбәпле дуҫты табыуға ҡарағанда, уны һаҡлауы ауырыраҡ. Дуҫлыҡ нығынған һайын, йөрәктәр ҙә нығыраҡ яраланыусан. Шуға күрә дуҫлыҡ мөнәсәбәттәрен осрашыуҙар һәм бүләк бирешеүҙәр менән яңыртып тороу лазым.

Яҡшы дуҫтары булғандар көҙгөгә мохтаж түгел.

Беҙҙең фатихалы Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Мөьмин – мөьминдең көҙгөһө»* (Әбү Дауыт, Әҙәп, 49/4918). Йәғни, һин үҙеңдең сағылышыңды дуҫлыҡ ептәре бәйләгән кешелә күрәһең. Тәбиғәте менән кеше – эгоист, шуға күрә үҙенә оҡшағандарҙы ярата. Оҡшашлыҡ ни ҡәҙәр ҙур булһа, һөйөү ҙә шул ҡәҙәр ҙурыраҡ.

Рухиәте түбән булғандар үҙҙәренә тоғроларҙың ғазаплаусыһына әйләнә.

Рухиәте түбән булғандар менән мөнәсәбәттәрҙе дауам итеү уларҙан килгән ғазап-яфаларҙы арттыра. Ундай әҙәмдәр менән мәжбүри осрашыуҙар оҙайлы булмаҫҡа тейеш. Юғиһә бының язаһы оҙаҡ көттөрмәйәсәк…

Имен саҡта һәр кем дуҫ булыуы ихтимал. Әммә ауырлыҡтар һәм ыҙалар килһә, Аллаһтан да яҡын кем бар?

Күп кешеләр – рәхәтлек осоро дуҫтары. Улар ихлас рәүештә бәхет, шатлыҡтарыңды бүлешә. Әммә бәлә килһә, улар зымзыя юҡ була. Улар – дуҫтар түгел, ә иҫәпсел юлдаштар. Ысын дуҫтар – бөтә йөрәктән ҡайғыңды ла, шатлығыңды ла бүлешә һәм һинең менән бергә.

ФАНИ ДОНЪЯ

Нимә ул фани донъя? Аллаһҡа ҡарата гәмһеҙлек ул.

Хикмәт эйәләре фани донъяға шундай билдәләмә бирә: «Аллаһты онотоуға этәреүсе нәмәләр ул». Аллаһты танымаусы бәндә - ҡояш нурынан күҙен ҡаплаған бәндә ише. Ул бер ни күрмәй, бер ни һиҙмәй. Күҙенә ябылған ҡолаҡһаны алып, ҡәлбен рухи ғилем менән тултырғандар ғына илаһи Ҡөҙрәт һәм Хакимиәт ғәләмәттәрен күрергә ҡадир.

Ниғмәт эйәһе белһен: ул ниғмәттәр уға ваҡытлыса бирелгән.

Беҙ үлем ҡапҡаһы янына килеп баҫҡас, был донъяла бирелгән барса бәрәкәттәр: байлыҡ, хакимлыҡ, матурлыҡ, һаулыҡ һ.б. – һәммәһе ошо донъяла тороп ҡаласаҡ. Һынауҙар донъяһында ниғмәттәр бөтәһе лә аманат итеп бирелгән. Һәм хисап көнө еткәс, Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәлә ҡашында беҙ улар өсөн яуап тотасаҡбыҙ. Бәс, шулай булғас, ҡулыбыҙҙағылар, беҙҙе ҡомһоҙлоҡҡа этәреп, Әхирәт тормошобоҙҙо һәләк итергә тейеш түгел. Шуны онотоорға ярамай: ер байлыҡтары – бер бәндәнән икенсегә күсә торған мираҫ ҡына.

Фани донъя бесән, һалам ҡауын тартып торған магнит ише, таҙа иген бөртөктәре генә уға тартылмай.

Һәр нәмәнең тартыу көсө уға хас, сифаты буйынса уға яҡын булғанға ғына йоғонто яһай. Күңеле әшәке нәмәләргә тартылғанды был донъя ләззәттәре менән әүрәтеү ҡыйын түгел, әммә рухи юғарылыҡҡа ынтылғандарҙы улар ҡыҙыҡһындырмай. Үләкһә эткә таңһыҡ, тик һандуғасҡа түгел…

Был донъяла нәфесте хушландырған һәм ер теләктәрен ҡуҙғытҡан ләззәттәр һәм күңел асыуҙар күп. Шуларға әүрәп, Әхирәттәге сәғәҙәткә ирешеү мөмкинлеген ҡулдан ысҡындырыу - ни ҡәҙәр ҙур хата!

Милек – Аллаһтың был донъялағы һынауы. Ер байлыҡтары беҙҙе әсир итә һәм алдата. Йөрәген шул байлыҡтарға бағлағандар - рухи йәһәттән һуҡыр. Улар бит күләүектәге әсе һәм тоҙло һыу менән сарсауын баҫырға маташа.

Әҙәм – үҙенең бөтмәҫ-төкәнмәҫ ихтыяждары ҡоло. Әхүәле рухиәләре камил булмағандар ер байлыҡтары әсирлегенә еңел эләгә. Асылда ер милке түгел, Аллаһ ихтыяждарҙы ҡәнәғәтләндерә. Ер милкенә мөкиббән киткәндәрҙең, был хәҡиҡәтте күрмәгәндәрҙең күңел күҙе мәңге һуҡыр. Ер милкенә мөкиббән киткәндәр тураһында Аллаһу Тәғәлә әйткән:

«Ул әйтер: «Йә, Раббым, мине ни өсөн һуҡыр килеш (ҡәберемдән) **ҡубарҙың? Әүәл мин күрә инем бит!»** (Та-һа, 125).

Уларҙың һуҡырлығы – мәңгелек. Шул хәлдәргә тарымаҫ өсөн, мохтажлыҡтарын һорап барыһы ла ялбарған Берҙән-бер Раббыңды был тормошта белергә һәм Уға һығынырға кәрәк. Юғиһә, аятта әйтелгәнсә, әгәр ер милкең тейешенсә сарыф ителмәй икән, ул хәжәттәребеҙгә яуап биргән бәрәкәт булмаясаҡ, оло бәләгә әйләнеп, мәңгелек мохтажлыҡта ҡалдырасаҡ.

КҮРКӘМ ХОЛОҠ

Бел, күркәм холоҡ – әхлаҡһыҙ кешенең әхлаҡһыҙ ғәмәленә түҙемлек күрһәтеү.

Хәҡиҡи күркәм холоҡ – алтынға бәрәбәр, ул әхлаҡһыҙҙар араһында Ислам әҙәбен һаҡлап ҡалырға мөмкинлек бирә. Алтын башҡа металдарҙан шуныһы менән айырыла: бысраҡҡа төшһә лә, ул ҡиммәтен юғалтмай. Шуға күрә дәрүиш, дәрүиштәр төйәгенә килгәс, иң тәүҙә шулай тип һорай: «*Йә, Аллаһ! Күркәм әҙәп бир миңә!*»

ТӨРЛӨЛӨК ЗАРУРЛЫҒЫ

Әгәр ерҙә гел йәй булһа, ерҙе туҡтауһыҙ ҡояш яндырһа, ер уңыш биреү һәләтен юғалтыр ине.

Донъя ҡапма-ҡаршылыҡтарҙан тора. Ҡапма-ҡаршылыҡтар даимән бер-береһен алмаштыра – был Аллаһтың ғаләмдәге һис үҙгәрмәҫ ҡанундарының береһе. Йыл миҙгелдәре булмаһа, тәбиғәт ярлыланыр, кешеләр йәшәүҙән туйыр ине. Үҙгәрештәр яңырыу һәм паклыҡ алып килә. Инсандың тәбиғәте лә быға мохтаж.

РУХ

Йөрәк ҡушыуынан башҡа ҡул бер нәмә лә эшләй алмай.

Әҙәм ғәмәлдәрен тойғолары йоғонтоһонда ҡыла. Ғәмәлдәребеҙ – эске донъябыҙ сағылышы. Йәғни, кешенең

һәр ғәмәле тәүҙә уй-хистәрендә тыуа, шуға күрә ғәмәлдәр, уй һәм хистәр араһында һәр саҡ бәйләнеш бар.

Рухиәтһеҙ тән – мәйет.

Ерҙән барлыҡҡа килгән тәндең гүзәл әхлаҡлы кешегә әйләнеүенең сере рух-йәнгә бәйле. Бөтә гүзәл нәмәнең ҡиммәте рухани көс арҡаһында арта. Һәм, киреһенсә, рухһыҙ һәр нәмә әһәмиәтһеҙ, мәғәнәһеҙ. Рух – ул ихласлыҡ һәм паклыҡ. Рухиәте һүнгән әҙәм – мәйет менән бер.

ГОНАҺ ҺӘМ ТӘҮБӘ

Эске бысраҡ һыу менән түгел, күҙ йәштәре менән йыуыла.

Тәүбәләр үкенесле күҙ йәштәрендә сағыла.

Аллаһтан ҡурҡып аҡҡан ҡайнар күҙ йәштәре - әхүәле рухиәңде паклаусы йәншишмә. Рухиәтте сафландырыуҙа күҙ йәштәренән дә һөҙөмтәлерәк сара юҡ. Бер йәш бөртөгө генә лә Илаһи мәрхәмәткә сәбәп булыуы ихтимал. Был турала Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Бер һауылған һөт кире еленгә инмәй тороп, Аллаһтан ҡурҡып йәш түгеүсе йәһәннәмгә инмәç» (Тирмиҙи, Зөхд, 9).

Хөрмәтле Мәүләнә күҙ йәштәрен шундай метафоралар тасуирлай:

«Шәм, илай-илай, яҡтыраҡ яныр. Ағас ботағы йәшәрер һәм, һыктап илаусы болоттан, ҡояш йылыһынан

бәрәкәт алып, һутҡа тулыр. Йәғни, емеш өлгөрһөн өсөн, йылылыҡ һәм дым кәрәк».

«Шулай уҡ, тәүбәләр ҡабул ителһен өсөн, болоттар һәм йәшендәр кәрәк, йәғни күҙ йәштәре һәм йөрәк ҡайнарлығы».

«Әгәр рухиәтеңдә йәшендәр ялтламай, күҙҙәреңдән йәштәр ҡойоп түгелмәй икән, гонаһ уттарын һәм нәфес теләктәрен нисек һүндермәк кәрәк? Илаһи яҡтылыҡ күңелдә нисек сағылһын? Нисек итеп рухи сығанаҡтар аҡһын? Әгәр ямғырҙар булмаһа, баҡсалағы раузалар йәшеллек серен нисек шыбырлаһын? Аҡ сәскә һәм йәсмин бер-береһенә нисек анттар бирһен?»

«Борсома тәбиғәтте, әйҙә илаһын. Был ер, һыу менән хушлашһа, ем бирмәç. Һыу шишмә, йылғаларҙан айырылһа, тынсыр».

«Йәннәттәй гүзәл баҡсалар, һыуһыҙ ҡалһа, һарғайыр, ә япраҡтары ҡойолор, сир-сырхау сығанағына әйләнер. (Кеше лә тап шулай…)»

САМА БЕЛЕҮ

Диңгеҙҙе бөтә ҡоштар ҙа осоп үтә алмай.

Бәндә үҙ самаһын белергә тейеш, сөнки һәр кемгә Аллаһу Тәғәлә биргән көс сикле. Шуға күрә әйтелгән бит, әгәр етенсе иман бағанаһын өҫтәү кәрәк булһа, ул бағана үҙеңдең сикләнгәнлегеңде аңлау булыр ине.

Әгәр тимерсе эшен аңламаған күреккә яҡынай-ha, һаҡал-мыйығын ғына көйҙөрәсәк.

Инсан тәжрибәһе булмаған, ҡулынан килмәҫтәй нәмәгә тотонһа, эште уясаҡ ҡына, сөнки һәр эштең ҡаҙанышы тейешле ғилемгә, оҫталыҡҡа һәм һәләттәргә бәйле. Һөнәрсенең оҫталығын һәм һәләттәрен уның хеҙмәт емешенә ҡарап баһаларға мөмкин. Әгәр ул ғибәҙәттәр һәм мәңгелек тормош капиталы менән бәйле булһа, был турала хәбәрҙар булыу тағы ла мөһимерәк. Ғибәҙәттәребеҙҙең күркәмлеге эске халәтебеҙ һәм Аллаһу Тәғәлә алдындағы тәртибебеҙ менән бәйле. Ҡәлбебеҙҙе паклаған һәм нәфесебеҙҙе тәрбиә ҡылған сүрәттә, ғибәҙәттәребеҙ уғата матурлансаҡ. Әҙерлеге булмаған бәндә үҙе кеүектәргә ябай ғына нәмәне лә эшләп бирә алмаясаҡ, шулай булғас, тейешле әҙерлеге булмаһа, Аллаһ алдындағы ғибәҙәттәрҙе ул нисек лайыҡлы үтәй алһын? Ғибәҙәт юлындағы бөтә хәүефтәрҙе урап үтә алырмы ул? Шайтан һәм нәфес тоҙаҡтарынан ҡотола алырмы? Ул уларҙы күрмәйәсәк тә. Тейешле әҙерлек үтмәгән әҙәм һәр даим шайтан һәм нәфесе этәргән һәләкәт упҡыны ситендә йөрөй. Тейешле әҙерлек үтмәгәс, уның тәжрибәһе юҡ һәм ул һаҡлыҡ сараларын белмәй. Үҙен һәләк итәсәк ҡурҡынысты иғтибарға алмай, һөҙөмтәлә рухиәтенә зыян килтерә.

Осорға өйрәнмәгән ҡош күктә гиҙергә маташһа, бесәйҙең буштан килгән табышына әйләнер.

Һәр ғәмәл һәм камиллыҡҡа ирешеүҙең билдәле ваҡыты һәм шарты бар. Тейешле үҫеш кимәленә етмәй тороп, алға ташланыу – һәләкәткә юл. Ҡанаты нығымаған ҡоштоң ояһын ҡалдырырға маташыуы кеүек ул...

АЛЛАҺТЫҢ ТӘҠҮӘЛЕ ҠОЛДАРЫ

Аллаһтың тәҡүәле ҡолдарына яҡын булыу батшалар башында таж булып ятыуға ҡарағанда яҡшыраҡ.

Бөйөк падишаһтарҙың береһе булған Ғәййәр (Яуыз) Солтан Сәлим Хан әйткән:

«Был донъяның батшаһы булыу – буш бәхәс кенә;

Вәли (тәҡүәле ҡол) шәкерте булыу – бөтәһенән өҫтөн!..»

Хакимға яҡын булғандар ул хакимлыҡ иткән осорҙа ғына хөрмәтләләр. Ә Аллаһтың һайлам ҡолдары дуҫтары батшалығы бөтмәйәсәк, сөнки тәҡүәле һайлам ҡолдарҙың ҡурсалаусыһы – Аллаһ, ә идаралыҡтың фатихалы һөҙөмтәһе – мәңгелек тормош.

Аллаһтың тәҡүәле ҡоло дуҫына әйләнгәндәр уның эҙенән даимән алға атлаясаҡ. Шул рәүешле килгән һәр бәрәкәтте был донъяла тороп ҡаласаҡ ваҡытлы күңел асыуҙар, ялтырауыҡтар менән сағыштырырлыҡ түгел.

Ишеткәнең ҡылыҡтарыңды үҙгәртер, ә күҙ менән күргәнең – асылыңды.

Күргәндәреңдең йоғонтоһо ишеткәндәреңә ҡарағанда көслөрәк. Кешене ишеткәненән бигерәк үҙ күҙе менән күргән ыңғай һәм кире нәмәләр тәрбиәләй. Кешенең күҙе һәм бөтә асылы ыңғай йоғонтолар тәьҫире аҫтында булһын өсөн, Аллаһу Тәғәлә бойорған: **«Әй, иман килтергән кешеләр, Аллаһ ҡаршыһында гонаһ ҡылыуҙан ҡурҡығыҙ һәм тура юлдағылар менән бергә булығыҙ!»** (Тәүбә, 119).

Йылғаның төбө ҡоро булырмы?

Саф шишмәләй тәҡүә йөрәгендә һис ҡасан тупаҫлыҡ, әҙәпһеҙлек, мәғәнәһеҙлек булмаҫ. Ул - һәр ваҡыт рухиәт сығанағы.

Эт ялағандан диңгеҙ бысранмаҫ.

Әҙ кимәлдәге һыу әҙ генә бысраҡтан да сафлығын юғалта. Әммә икһеҙ-сикһеҙ диңгеҙҙәр эт шайығынан паклығын юғалтмай. Океандар бысраҡтан бурьяҡланмай, улар уны алып юҡ итә. Аллаһтың тәҡүәле ҡолдарының океандай рухиәтенә тупаҫлыҡ та, яла яғыуҙар ҙа зыян һала алмай. Түбәндәге ваҡиға быйның күркәм миҫалы:

«Бер заман Солтан Әхмәт Хан яраткан остазы Ғәзиз Мәхмүт Хоҙаиға ҡимммәтле бүләк ебәргән. Тик юғары намыҫ эйәһе булған остазы уны ҡабул итмәгән - хакимдарҙан бүләк алыу ғәҙәте булмаған унда. Шуға күрә Солтан Әхмәт был бүләкте заманының күренекле шәйехтәренең береһенә - оло йөрәкле Абдулмәжит Сивасиға ебәргән. Һәм көндәрҙән-бер көндө, Абдулмәжит Сивасиға килгәс, Солтан уға әйткән:

– Хөрмәтле остазым! Хөрмәтле Хоҙаи ебәргән бүләгемде алманы, ә һеҙ алдығыҙ!

Солтандың тел төбөн аңлап, Абдулмәжит Сиваси мәғәнәле итеп былай тигән:

– Солтаным! Хөрмәтле Хоҙаи - юғары рухиәт кешеһе, ул үләкһәгә ҡыҙмаҫ.

Солтан яуаптан бик ҡәнәғәт ҡалған. Бер нисә көндән ул хөрмәтле Хоҙаиҙың хәлен белергә ингән һәм уға ла әйткән:

– Хөрмәтле остазым! Һеҙ ҡабул итмәгән бүләкте Абдулмәжит әфәнде ҡабул итте.

Хөрмәтле Хоҙаи, йылмайып, былай тип яуап биргән:

– Солтаным! Абдулмәжит әфәнде – океан. Ә фани донъяның бер тамсыһы ғәләмәт ҙур океанға зыян һалмаҫ!»

Һыуҙың йөҙҙәрсә гүзәл һәм һоҡланғыс сифаты бар – ул бысраҡты ҡабул итә һәм уны паклай.

Тәҡүәләр саф һыу кеүек булырға тейеш. Һыу бысраҡтан таҙартҡан кеүек, улар ҙа, әңгәмәсеһен, кәмһетмәйенсә, бысраҡтан пакларға тейеш. Нәсихәткә мохтаждың йөрәгенә юл таба белеү лазым.

Әгәр баҡсала ҡарға нык итеп ҡарҡылдай икән, уның ҡарҡылдауы арҡаһында һандуғас һайрауҙан туктармы?

Ҡарғаның ҡарҡылдауы арҡаһында, һандуғастың тынып тороуы - хикмәттән яҙмаҫ өсөн генә. Хәҡиҡәт

юлынан барыусылар залимдарҙан шөрләмәç. Шелтәләргә иғтибар итмәйенсә, «Раббым Аллаһ» һүҙҙәре менән улар Аллаһ юлындағы хеҙмәтен дауам итер. Залим Хәджәджҙән ҡурҡып тормайынса, дин һәм хәҡиҡәт тараҡан Хәсән Басри кеүек булыр улар.

Юл күрһәтеүсең ҡуҙғалмай тороп, урыныңдан ҡуҙғалма. Башлыҡһыҙ алға барыусы - ҡойроҡта ҡалыр.

Исламда, әгәр өсәү юлға сыҡһа, берәүһен башлыҡ итеп ҡуйыу – сөннә. Етәксеһеҙ ҡылынған эштәр анархия һәм хаосҡа алып килә.

Аллаһ менән бергә булырға теләгән тәҡүәле ҡолдар (әүлиәуллаһ) менән бергә булһын. Уларҙан йырағайған - һәләк булыр.

Әүлиәләр - Аллаһтың тәҡүәле һайлам ҡолдары, шуға күрә улар янында булыусылар үҙҙәренең Аллаһҡа яҡын булыуын тойор. Улар менән бәйләнеште өҙгәндәр үҙҙәрен рухи һәләкәткә дусар итер. Рәхмәтле булыу ҡәнәғәтлектән башлана. Әгәр кеше ҡәнәғәт түгел икән, йөрәктәге рәхмәт тойғоһо тураһында һүҙ алып барыуҙың мәғәнәһе юҡ.

Инсан Аллаһҡа яҡынлыҡтан һәм Уға рәхмәтле булыуҙан рухи энергия ала. Быға оло ғилем эйәләре янында ғына ирешергә мөмкин. Мәçәлән, Пәйғәмбәребеҙҙән (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) алынған рухи энергия, рухи яҡынлыҡ арҡаһында юғары кимәлгә күтәрелгән сәхәбәләр бөтә ғәмәлдәрен Аллаһ ризалығын алыу өсөн ҡылғандар.

Ғәмәлдәре менән нәсихәт ҡылыусылар һүҙ менән нәсихәт ҡылыусларҙан яҡшыраҡ.

Көслө характерлы көслө шәхестәр кешеләрҙә һоҡланыу уята. Ундайҙарға эйәрәләр, сөнки көслө шәхестең бәләкәй генә нәсихәтенең дә йоғонтоһо башҡаларҙыҡына ҡарағанда ҙурыраҡ.

Орлоҡ тупраҡҡа төшкән икән, ул юҡҡа сыҡты тип әйтеп буламы ни?

Уңдырышлы тупраҡҡа төшкән орлоҡто йәлләргә ярамай, сөнки ул шытып сығасаҡ һәм үҫәсәк. Ҡайһы берәүҙәр, үҙен Аллаһ юлындағы хеҙмәткә бағышлағандарҙы һәм шул юлда ауырлыҡтарға дусар булғандарҙы ғүмерен бушҡа уҙғара, тип иҫәпләй. Ысынында иһә улар зыян күрмәй. Әбү Бәкер (раҙыйаллаһу ғәнһү) бик күп тапҡыр Аллаһ юлында барса милкен таратып бөтә, әммә фәҡирләнмәй, киреһенсә, рухы ла ныға, матди байлығы ла арта, ә исеме мәңгелеккә тарихҡа инеп ҡала.

Хөрмәтле Мәүләнә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) йомартлыҡты һәм уның ҡапма-ҡаршы сифаты булған ҡомһоҙлоҡто сағыу итеп тасуирлай:

«Йомартлыҡ – Йәннәт ағасының бер ботағы, шул ботаҡты ҡулынан ысҡындырғандар йәл. Иген сәсеүсе тәүҙә амбарын бушата, ә аҙаҡ уны йәнә лыҡа тултырып ҡуя. Орлоғон амбарҙа тотоусы ахырҙа улар менән сысҡандарҙы туйындыра».

«Һылыу кешеләр бөтөн һәм таҙа көҙгө эҙләгән кеүек, йомартлыҡ ярлы, көсһөҙ кешеләрҙе эҙләй. Көҙгөлә һылыу

кешеләрҙең һылыу йөҙҙәре сағылһа, йомартлыктар һәм игелектәр фәкирҙәрҙә һәм яңғыҙҙарҙа сағыла».

«Фәкирлек һәм мохтажлыкка батҡан йөрәктәр төтөн менән тулған йортҡа оҡшаш. Уларҙың ҡайғыһын той, төтөнгә батҡан йорттарының тәҙрәләрен ас, төтөн китһен, һинең ҡәлбең йомшағыраҡ, рухиәтең нескәрәк булып ҡалһын».

Һәр саҡ, тере йән эйәһе үлем менән һынау үтеп, кемгәлер энергия һәм ризыҡ була икән, тышҡы яҡтан ул нисек кенә күренһә лә, был ваҡиға үлем түгел, ә йәшәү дауамы. Әгәр бер тамсы океан менән ҡушыла икән, тимәк ул көслөрәк, ҡеүәтлерәк булып китәсәк. Рухы көслө булғандар ҙа, тәнен фиҙа ҡылып, мәңгелек тормошҡа лайыҡ булалар.

ХӘҠИҠӘТТЕ КҮРЕҮ

Ярғанат үҙенең сикле күреү һәләте менән ҡояш нурына бағыуҙан мәхрүм.

Ярғанаттар шәм яҡтыһын ғына түгел, хатта ҡояш яҡтыһын күреүҙән дә мәхрүм. Шулай уҡ ғәмһеҙ, моңһоҙ кеше лә хәҡиҡәт һәм үҙенә ғүмер биргән Аллаһ хаҡындағы ғилемдән мәхрүм. Ә инсан өсөн шунан да ҙурыраҡ ҡаза булырмы… Күңел күҙе һуҡыр ундай әҙәм, барса ғаләм Йәнәбе Хаҡтың сикһеҙ Ҡөҙрәтенә бихисап ғәләмәттәр менән тулы булһа ла, һаңғырау һәм һуҡыр килеш ҡала. Ошо хәҡиҡәттән сығып, Аллаһтың һайлам ҡолдарының береһе әйткән: *«Был ғаләм зиһене булғандар*

өсөн ғәләмәттәр сағылышы сәхнәһе, ә иҫәрҙәр өсөн – ризыкланыу һәм нәфесен ҡандырыу урыны».

Ҡояш сығышын хатта һуҡыр ҙа йылыһына ҡарап тоя.

Көсһөҙ булыу – бер хәл, аңралыҡ – бөтөнләй икенсе хәл. Күңел күҙе күргән кеше өсөн һуҡырлығы хәҡиҡәтте дөрөҫ аңлауға кәртә түгел. Ҡояш йылыһын ул йылыһына ҡарап тоясаҡ. Йәғни, беҙ нимәнелер күҙебеҙ менән күрмәһәк тә, ғәләмәттәренә, билдәләренә ҡарап, уның барлығын һиҙәбеҙ. Күрмәһәк тә, аҡыл һәм йән барлығын беләбеҙ... Хәҡиҡәт һәм серҙәр тураһында фекер йөрөткәндә лә, шундай алымдың булыуы лазым. Юғиһә дини яуаплылыҡ хәҡиҡәтте төшөнә, күрә алғандар өҫтөндә генә булыр ине, әммә ул бәлиғ булған һәм аҡылы камил һәр зат өҫтөндә.

ХӘЛӘЛ КИЛЕМ

Аллаһ ҡолон рухи йәһәттән мөкәммәл итеүсе ризыҡ – хәләл юл менән табылған ризыҡ.

Ризыҡтың һәр бер киҫәге хистәребеҙгә йоғонто яһай. Ризыҡтың кеше холҡона йоғонто яһауы ла иҫбат ителгән. Шул сәбәпле гүзәл динебеҙ ризыҡты хәләлгә һәм харамға бүлә. Тик хәләлде генә ейеүсе, тәнен харам менән бысратмаусы әҙәм ғибәҙәттәрендә ялҡаулыҡтан арына, һәм, Аллаһҡа буйһоноп, камиллыҡҡа ирешә, сауаптар ала.

Харам ризыҡ күңел күҙен һуҡырайта һәм доғаларыбыҙҙың ҡабул булыуына ҡамасаулай. Хәләл

ризыҡ йәшерен мәғәнәләргә эйә булған **«Исми Әғҙам»** доғаһы кеүектер.

ИХЛАСЛЫҠ ҺӘМ ҒИБӘҘӘТ

Ғибәҙәт һөҙөмтәле булһын өсөн, уның ләззәтен тоя белергә кәрәк, орлоҡ та бит, шытып сыҡһын өсөн, тере булырға тейеш.

Нимәнелер күркәм итеп эшләү әҙ. Ғәмәлдәреңде ихласлыҡ һәм рухи юғарылыҡ менән ҡылырға, йөкмәткеһенә иғтибарлы булырға кәрәк. Тейешле һөҙөмтәгә ирешкәнсе, үҙ-үҙеңде шулай күҙәтеү лазым. Ихласһыҙ, рухиәтһеҙ ғәмәлдәрҙән файҙа юҡ.

Ихласһыҙ ғибәҙәт – ғибәҙәт түгел. Ихласһыҙ ҡылынған ғибәҙәт серек орлоҡ менән бәрәбәр. Ҡыҙғанысҡа ҡаршы, тыштан ҡарағанда, ундай ғибәҙәттәр ҡабул булыр һымаҡ, ә асылда улар файҙаһыҙ.

ФӘН – ТАНЫП БЕЛЕҮ

Инсанды ғилем юғары күтәрә. Ғилем файҙа бирергә, әҙәмдең әхүәле рухиәһен ыңғай яҡҡа үҙгәртергә тейеш. Телдә, һүҙҙә генә ҡалырға тейеш түгел ул.

Ғилемдә – һәм бәрәкәт, һәм һәләкәт. Ғилем уға эйә булғанға файҙа бирһә һәм рухиәтен камиллаштырһа – ул бәрәкәт, мин-минлек, һауаланыуға сәбәп булһа – һәләкәт. Ғилем һәр нәмәнең асылын аңларға ярҙам итергә тейеш, юғиһә ул артыҡ йөк кенә. Ғилемдең изге ғәмәлгә әйләнеүе

лазым. Шәхесте тәрбиә ҡылмаған ғилемдәр ғәмәлдәрҙең асылына төшөнөргә мөмкинлек бирмәй. Шуға күрә Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шундай доға ҡылған:

«Эй Аллаһым! Файҙа бирмәгән ғилемдән, Аллаһтан ҡурҡыу тоймаған йөрәктән, туймаған нәфестән һәм ҡабул ителмәгән доғанан Һиңә һыйынам!» (Мөслим, Зикр, 73).

Хоҡуҡ ғилемдәрен белмәгән хөкөмдар, дөрөҫ, ғәҙел ҡарар ҡабул итеү урынына, йәлләткә әйләнә.

Сәләмәт ағаста – сәләмәт ботаҡтар.

Ауырыу ағас ботаҡтары емеш бирмәй, ә һау ағастың ботаҡтары емешле була. Емешле ботаҡ булырға теләгәндәр көслө тамырлы ағастың ботағы булырға тейеш. Кәкре тыу ағастан емешле ботаҡ алырға маташҡандар бушҡа ваҡытын, көсөн генә сарыф итә. Ә һау ағаста хатта бәләкәй генә үренде емешле, көслө ботаҡҡа әүереләсәк.

Уҡытыусы үҙ һөнәренең оҫтаһы икән, уҡыусылары ла камиллыҡҡа ирешәсәк. Гүзәл әҫәрҙәр үҙе гүзәл булғандарҙың ҡулынан ярала.

Алманы ғүмерҙә күрмәгән бала әсе һуғанды атып бәрерме?

Әшәкелекте, насарлыҡты юҡ итеү өсөн, уға альтернатива тәҡдим итеп, яңы мөмкинлектәргә, башланғыстарға юлдар асыу лазым. Ямандың альтернативаһы юҡ икән, тимәк ябай тыйыуҙар

һөҙөмтәһеҙ, мәғәнәһеҙ. Әйтәйек, Йәннәт булмаһа, әҙәм, Йәһәннәмдән ҡотолоу өсөн, үҙен изге ғәмәлдәр ҡылырға мәжбүр итеүҙең фәтүәһен күрмәҫ ине, сөнки яҡшыраҡҡа эйә булыу мөмкинлеге генә бәндәне үҙендә булғанды фиҙа ҡылырға мәжбүр итә.

Әгәр ҡәләмең елдән, ҡағыҙың һыуҙан ғибәрәт икән, яҙғандарың шунда уҡ юҡҡа сығасаҡ.

Әйберҙәр уларҙы етештереүгә киткән ваҡыт арҡаһында түгел, ә эштең сифатына, материалына ҡарап ныҡ була. Ҡабыҡ ҡуңыҙы менән зарарланған бүрәнәләрҙән йылдар буйы йорт төҙөргә мөмкин, әммә ул барыбер тиҙ арала ишелеп төшәсәк. Таштан һалынған йорттоң мәшәҡәте әҙерәк булһа ла, оҙағыраҡ торасаҡ. Бәндә лә, әгәр тормошон буш хыялдар, нәфес теләктәренә эйәреп ҡорһа, ахырҙа ярыҡ ялғашҡа ҡарап ҡаласаҡ. Ҡарун ише сереп байыған сүрәттә лә, Әхирәткә бер нимәһеҙ китәсәк.

Әгәр бер ботинкаң ҡыҫа икән, тотош пары-ның да хәжәте булмаясаҡ.

Ҡайһы бер нәмәләр бер юҫыҡта баһалана. Мәҫәлән, ҡомһоҙлоҡ һәм ҡурҡыу, йомартлыҡ һәм ҡыйыулыҡ. Сифаттарҙың береһендә кәмселек булһа, ул икенсеһендә лә сағыласаҡ.

Күп һүҙлелек - үҙ маҡсатын белмәгәндәргә хас сифат.

Яҡшы ғилемгә эйә әҙәм ҡыҫҡа һәм теүәл аңлатма бирә. Ә ғилеме самалылар, буръяҡ һыу ише, - күп һөйләйҙәр, буталсыҡ, аңлайышһыҙ һөйләйҙәр.

Уҡыусы уҡығанын үҙ аҡылы кимәленә ярашлы аңлай.

Тыңлаусының йәки китап уҡыусының аҡылы күпмене һыйҙыра ала, аңлауы ла шул ҡәҙәр. Зиһен яғы самалы икән, иң гүзәл әҫәрҙәрҙе уҡыуҙан ни файҙа? 3 грамм күләмендәге аҡыл океан һыуын һыйҙыра аламы? Ҡырмыҫҡаға һәм филгә кәрәкле ризыҡтарҙың айырмаһы ниндәй булһа, ғаләмдәге Илаһи хикмәттәрҙе төрлөсә аңлау мөмкинлегенә эйә булғандар, шул ғилемдән үҙ өлөшөн төрлөсә алғандар араһында ла айырма шундай. Мәҫәлән, тәҡүәләр һәм гонаһкәрҙәр.

ИМАН

Иман тамыры үҙ-үҙеңә бирелгән ныҡлы һүҙгә береккән ағас һымаҡ.

Тамырынан йолҡонған ағас һәләк булған кеүек, биргән һүҙен тота алмаған әҙәм дә үҙ иманы нигеҙен емерә. Иман биргән һүҙеңә тоғро булыуҙы йөкмәтә. Аллаһ, йөрәктәре мисәтләнгән мөшриктәргә хас сифаттарҙы һанағанда, былай ти:

«Уларҙың күбеһен антҡа тоғро тапманыҡ. Дөрөҫө шулдыр: уларҙың күбеһе тура юлдан яҙған, тигән нәтижәгә килдек» (Әғрәф (Кәртәләр), 102).

КЕШЕЛЕК ХӘҠИҠӘТЕ

Әҙәмдең әхүәле рухиәһе урманға оҡшаш. Урманда күркәм һәм яман ҡылыҡлы ҡабандар,

бүреләр һәм башҡа йәнлектәр йәшәгән кеүек, әҙәм рухиәтенә лә шундай уҡ яман һәм күркәм сифаттар хас.

Инсанға бөтә яҡшы сифаттар ҙа, шулай уҡ бөтә яман сифаттар ҙа бирелгән, сөнки был ер имтиханын үтеүҙең маҡсатына һәм хикмәтенә тура килә. Ер һынауҙарын үтеү өсөн, яман сифаттарҙан ҡотолорға һәм тик яҡшыларын ғына үҫтерергә кәрәк. Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәлә әйтә: **«Һәр әҙәми затҡа һәм уны** (Ер йөҙөндә йәшәрлек итеп) **яралтҡан, уға һәм яҡшылыҡ, һәм яманлыҡ ҡылырға ирекле иткәндең исеме менән әйтәм»** (аш-Шәмс (Ҡояш), 7-8).

Былар һәммәһе үҙеңде дөрөҫ аңлауҙан тора. Үҙ-үҙендәге нәфес йыланын күрмәгәндәр уның тешләүенән һәм ағыуынан үҙ-үҙен йолоп ҡала алмай. Шуға күрә «кем үҙен танып белгән, шул Аллаһты танып белгән». (Аджлуни, Кәшфү Хафа II, 361).

Инсандың рухиәте уның йөҙөндә мисәтләнә.

Хистәреңде йәшереү мөмкин түгел. Эске тойғолар инсан йөҙөндә мотлаҡан эҙен ҡалдыра, һәм Аллаһты танып белгәндәр, күңел күҙҙәре асыҡтар уларҙы күрә. Улар өсөн кешеләр йөҙө – эске донъяларының витринаһы.

Күҙҙәрҙән дә яҡшыраҡ тәрбиәсе юҡ.

Әҙәм күҙе, таҙа көҙгө һымаҡ, үҙендә сағылғанды рухиәтенә тапшыра. Аллаһтың ошо бөйөк бүләген дөрөҫ ҡулланған сүрәттә, күҙҙәр иң яҡшы тәрбиәсегә әйләнеүе ихтимал. Ҡайһы саҡ бер ҡараш меңдәрсә томды

алмаштырырға һәләтле. Күҙҙәрҙең күреү ҡеүәтен алдан күреү һәләте менән нығытып була.

Һине йыш иҫкә алырлыҡ йәмле һүҙ бул. Әҙәм үҙе хаҡында һөйләнгән һүҙҙәрҙән ғибәрәт.

Ололар әйткәндәр: «Ишәк үлер - эйәре ҡалыр, егет үлер - һөнәре ҡалыр». Аҫыл инсандың үлеменән һуң хәйерле һүҙҙәр менән хәтерләүҙәрҙең сәбәбе (үәсиләһе) - уның үҙ ғүмерендә ҡылған изге эштәре (ғәмәл-и салих).

ЭШТЕ ЯҠШЫ АТҠАРЫУ

Бер генә кисерерлек сәбәп тә тейешенсә атҡарылмаған эш өсөн выждан яраларын баҫа алмаясаҡ, бер генә сара ла күңел тыныслығы бирмәйәсәк.

Выждан яралары аҡланыуҙар менән дә, дарыуҙар менән дә шифаланмай. Был хәлдән сығыуҙың берҙән-бер сараһы – ах һәм ухтар һәм уфтаныуҙар урынына эшләргә тейешле эшеңде эшләү. Намыҫлы булыу, саф намыҫ менән йәшәү һәм шул хәлдә вафат булыу – һәр мосолмандың тормош ҡағиҙәһе булырға тейеш.

ҠӘНӘҒӘТЛЕК - ӘҮӘҪЛЕК

Ни ҡәҙәр генә бай булһаң да, кәрәгенән артығын ашай алмайһың. Әгәр көршәкте диңгеҙгә батырһаң, һыуҙы уға һыйған ҡәҙәр генә алалаһың, ә ҡалғаны ҡала.

Әүәҫлек кешенең көс-ҡеүәтен күбәйтмәҫ. Инсан теләктәренең иге-сиге булмаһа ла, уның мөмкинлектәре барыбер сикле. Нәфесеңә барып, көршәккә диңгеҙҙе тултырырға маташһаң, һыу мөлдөрәмә тулғас, ашып, буштан-бушҡа түгелә башлаясаҡ. Бәс, шулай булғас, һәр эштә көслө теләгеңә ҡарап түгел, үҙ самаңа ҡарап эш итергә кәрәк. Юғиһә, әүәҫлегеңә бирелеп, булғаныңды юҡҡа әрәм-шәрәм итеп бөтөүең бар…

Һыуҙа имен генә йөрөгән бик күп балыҡтар, үҙҙәренең әүәҫлектәренә бирелеп, ҡармаҡҡа эләгә.

Көслө әүәҫлек күҙҙәрҙе һуҡырайта. Шундай мәл етә: иң үткер күҙҙәр ҙә хәүефле ямдарҙы күрмәҫ була. Теләгәнеңде мотлаҡ ҡулыңа алыу теләге - бәләләрҙең сәбәбе.

ХОЛОҠ ҺӘМ ҺӘЛӘТТӘР

Сысҡанға хас рухиәтле икәнһең, бесәй – һинең әфәндең.

Инсан йәне – уның эске донъяһының әфәндеһе. Әммә һин, шайтанға эйәреп, яман ғәмәлдәрең ҡолона әйләнһәң, бесәй-нәфес ҡоло булған сысҡанға оҡшап ҡаласаҡһың. Һөҙөмтәһе ике донъялағы һәләкәтең булыр. Шуға күрә Ислам дине үҙ нәфесең менән көрәште «бөйөк йыһат» тип атай. Ул көрәштә еңеүсе булыр өсөн, нәфесеңде әфәнде итеүҙән туҡтап, тик Аллаһҡа ғына буйһоноу лазым.

Ҡарғалар ҡарҡылдаһа, һандуғас өнһөҙ була.

Тупаҫ, оятһыҙ һүҙҙәр нескә күңелдәрҙе яралай. Мәүләнә Йәләлетдин Руми (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) «Мәснәүиҙәр»ендәге бер хикәйәлә тасуирланған, ишәктәр менән бер ҡураға ябылған ғәзәл хәленә оҡшаш был.

Һуҡырҙар баҙарында көҙгөләр һатма, һаңғыраүҙар баҙарында ғәзәлдәр уҡыма.

Кем менән аралашҡаныңа иғтибарлы бул, алъюҫыҡҡа көсөңдө сарыф итмәҫ өсөн, хәҡиҡәтте нисек еткереү кәрәклеген самала. Был йәһәттән Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Кешеләрҙең кимәленә ҡарап эш итегеҙ»* (Бохари, Ильм, 49). Сөнки һинең берәүгә файҙа килтереү ниәтең ул әҙәмдең ихтыяры һәм аңлау ҡеүәһе менән сикләнгән.

Бойҙай сәсһәң, унан арпа үҫер, тип көтмә.

Һәр эштең һөҙөмтәһе ихласлығыңа һәм сарыф иткән көсөңә бәрәбәр. Тәбиғәт ҡанундары һымаҡ уҡ дөрөҫ был. Арпа сәсәһең икән, унан арпа үҫәсәк, бойҙай сәсһәң – бойҙай.

Кешене был донъяла нимәгә тартылыуына ҡарап баһала.

Ҡомаҡ һаҫыҡ сүплектә үҙен бәхетле тоя, ә күбәләк – йәмле сәскәләр араһында. Был уларҙың тәбиғәтенә һалынған асылы. Кешенең нимәгә әүәҫлеге уның тәбиғи сифаттарына бәйле. Шуға күрә тәҡүәләрҙең рухи энергия сығанағы – тәҡүәләр араһында. Гонаһкәрҙәрҙең ризығы – гонаһкәрҙәр араһында. Әбү Бәкер (разыйаллаһу ғәнһү) Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) янында

ҡайтанан тыуа. Ә Һаман аяуһыҙлығы менән Фирғәүен ҡолаған упҡынға ҡолай.

Көмөш ҡарамаҡҡа аҡ һәм ялтыр, әммә ул ҡулды ла, кейемде лә ҡарайта. Ялҡын телдәре салт ҡыҙыл, әммә күр: утын янып бөткәс, ниндәй һоро көл тороп ҡала.

Тыштан арыуыраҡ күренеүҙән бәндәгә файҙа юҡ. Матур ҡап эске бушлыҡты ҡаплай алмай, шуға күрә тышҡы яғына ҡарағанда эске донъянды биҙәү мөһимерәк. Шулай ҙа иң мөһиме – эске һәм тышҡы донъяндың тәртиптә, тотороҡло тигеҙлектә булыуы.

Әгәр һәр иҫкән ел һине үлән һымаҡ бөгә икән, ҡарамаҡҡа тау һымаҡ булһаң да, һин үлән һабағына ла тиң түгел.

Әгәр дөрөҫ булмаған һәм кире йоғонтоларға тиҙ бирелеүсән булһаң, меҫкен хәлгә ҡаласаҡһың. Насарлыҡҡа ҡаршы ныҡ торһа, зиһене, һиҙгерлеге һәм тәүәккәллеге юғалмаһа ғына кеше юғары баһалана. Игелек эйәһе Али, Әбү Бәкерҙең (разыйаллаһу ғәнһүмә) ҡаҡшамаҫ иман ныҡлығы хаҡында шулай тигән:

«Әбү Бәкерҙең иманы һәм истикәмәте (хәҡиҡәт юлында булыуы) тау кеүек ине. Бер ниндәй (дошмандың) елдәр уны ҡаҡшата алмай ине».

Ишәк баҙарға китһә, мотлаҡ бешмәгән ҡауын аласаҡ.

Бәндә нимәгә мохтаж, шуны теләй. Ябай яратылмыштарҙың хәжәт, теләктәре лә ябай, түбән йәндәрҙең – түбән, бөйөктәрҙең – бөйөк. Әҙәмдең кимәле унын нимәгә ынтылыуына ҡарап баһалана.

Үлсәүҙә арпа ла, алтын да бер үк ауырлыҡта, әммә ҡиммәте буйынса арпа алтынға тиң түгел.

Физик йәһәттән кешеләр бер төрлө һәм тәндәре лә бер үк төрлө, тик рухи ҡиммәттәре бер төрлө тигәнде аңлатмай әле был. Тышҡы яҡтан бер-береһенә бик ныҡ оҡшаған, әммә эске халәттәре менән бик ныҡ айырылған кешеләр бар.

Ҡамыштың ике төрө йәнәш үҫә һәм бер үк һыу менән һуғарыла. Әммә береһенең эсе буш, ә икенсеһе шәкәр менән тулы.

Тырышыуың көсөңдө һалғандың сифаттарына күрә ойошор. Яҙғы ямғыр һыуын йылан эсһә - унан зәһәр ағыр, диңгеҙ ҡабырсағы йотһа - унан ынйы сығыр. Инсан ҡулындағы ниғмәттәр эйәһенең сифаттарын алыр. Ауыр һынауҙар иманы ныҡ булмаған һәм алама холоҡлоно Аллаһҡа ҡарата фетнәсе итһә, Аллаһҡа күндәм, Аллаһҡа һығынған хаҡ мосолмандың игелектәре һәм бәрәкәттәре артыуға сәбәпсе булыр.

Бихисап ниғмәттәр менән тулы ерҙә ҡомаҡтар барыбер ташландыҡ сүп-сар менән туҡланасаҡ. Ағасты кимергән ҡорт та шулай

уйлай: «Минеке ише тәмле хәлүә берәйһендә бармы икән?»

Һәр йән эйәһе үҙ тәбиғәтенән сығып ризыҡ һайлай. Һыртлан һәм таҙғара емтек менән туҡлана һәм уны уны таҙа, саф ризыҡҡа һис кенә лә алыштырырға теләмәй. Шулай уҡ әҙәм дә үҙенә ләззәт биргән физик һәм рухи аҙыҡтан алынған сифаттарға эйә. Әгәр ул яҡшы һәм гүзәл нәмәләрҙән тәм, йәм тапһа, тимәк ул күркәм холоҡҡа эйә. Әгәр уға түбән, әшәке нәмәләр ләззәт бирә икән, тимәк ул яратылмыштар араһында иң түбән баҫҡыста. Күренекле судья Горио әйткән:

«Баҡаны берәй илдең хакимы итеп ҡуй, ул уны тотош һаҙлыҡҡа әйләндерергә теләйәсәк».

АЛЛАҺҠА ХЕҘМӘТ ҺӘМ ТАНЫП БЕЛЕҮ

Әгәр ер күк менән дошманлаша башлаһа, ул кибәсәк һәм һәләк буласаҡ.

Бәндә, көс һәм энергияның төп сығанағы менән дошманлаша башлаһа, юғалтыу һәм үкенестәр генә урасаҡ; ғүмер һәм бөтә бәрәкәттәрҙе биргән Аллаһ менән дошманлаша башлаһа, ул үлемдән дә яман һәләкәт буласаҡ. Секунд һайын кемгә мохтаж икәнен бәндә аңларға, һәм ниндәй генә шартта ла Берҙән-бер Хаҡ Хужаһына табынырға, рәхмәтле булырға тейеш.

Инсан был донъяға ғаләм серҙәрен танып белер өсөн ебәрелгән.

Инсан Илаһи мөхәббәте һәм рухи мәғрифәте сәбәбендә билдәле бер рухи кимәлгә күтәрелә. Ул сисергә тейешле меңдәрсә йомаҡ йәшерелгән был донъяла. Уларҙы сисеп, ул ер серҙәрен танып беләсәк һәм һәр бер һулышы менән Хаҡ Раббыһына яҡынлашасаҡ. Ул Илаһи Ҡөҙрәт һәм Ихтыяр ағымын тоясаҡ, һәм иман һоҡланыуы менән Аллаһ Сәнғәте һәм Ҡөҙрәте яратылмыштарын танып беләсәк. Был донъяға ул тап шул маҡсат менән ебәрелгән. Шәйех Сәғди Ширази әйткән:

«Рухи мәғрифәткә эйә булғандар (ғарифтар) өсөн ағастың бер япрағы диван (шиғыр йыйынтығы), ә ғәмһеҙҙәр өсөн тотош ағас та бер япраҡҡа торошло түгел».

Намаҙ уҡыу, ғибәҙәт ҡылыу – Аллаһ менән бергә булыу. Даимән Аллаһ менән бергә булғандар өсөн үлемдең дә, ғүмерҙең дә мәғәнәһе икенсе.

Намаҙ һәм ғибәҙәт – инсандың Аллаһҡа иң яҡын халәте. Шуға күрә Аллаһу Тәғәлә әйтә: **«Сәждә ит. Аллаһҡа яҡынлаш»** (Ғәләҡ (Яралғы тамсыһы), 19). Быға ынтылмаған сүрәттә, үлем көтөлмәгәндә килгән ҡурҡыныс мәл буласаҡ.

Зекер уйҙы хәрәкәткә килтерә. Туңған уйҙарыңды зекер ҡояшы менән ирет.

Уйҙар зекергә әйләнһә, улар хәрәкәт итә башлай, кемде зекер итәһең, шул зиһенеңде һәм ҡәлбеңде тултыра. Ас бала мохтажлығын иҫкә төшөргән һайын, әсәһе ҡыуанып уны туйындыра. Аллаһты зекер итеү

барыһынан өҫтөн, әммә Уның зекергә яуап биреүе тағы ла ҡиммәтерәк. Гүзәл ниәттәреңде тормошҡа ашырыу өсөн, Аллаһты зекер ит, зекер ҡояшынан илһам ал. Был донъяла тыныслыҡҡа, бәхеткә ирешеү өсөн, һәр ҡайҙа, һәр ерҙә Йәнәбе Хаҡ менән бергә бул. Ул берлектең сере – Аллаһты зекер итеү. Ҡөрьәндә Аллаһу Тәғәлә әйтә:

«Мәғлүмдер, Аллаһ тураһында уйлағанда, күңелдәр рәхәт тыныслыҡҡа ирешә» (Рәғд (Күкрәү), 28).

РУХИ АЛҒА КИТЕШ

Көн яҡтыһы булырға теләйһең икән, һин ҡара төн ише нәфесеңде емерергә тейеш.

Бер үк стаканға таҙа һәм бысраҡ һыу һалып, уларҙың сифаттарын һаҡлап ҡалып булмай. Әгәр кешенең мин-минлеге беренсе урында тора икән, йөрәгенә хас сифаттар үлә башлаясаҡ, әгәр ҙә ки беренсе урында йөрәк сифаттары торһа, мин-минлек баш булыуҙан туҡтаясаҡ. Әхүәле рухиәһен гүзәл итергә теләгәндәр тәүге нәүбәттә нәфесенең кире сифаттарынан арынырға тейеш. Яраны эрендән таҙартмаһаң, бәлзәмдең һис файҙаһы теймәйәсәк. Ҡәлбең нурланырлыҡ һәм гүзәл әхлағы менән бар тирә-йүнде яҡтыртырлыҡ итеп нәфесеңде тәрбиә ҡылыу лазым...

Башҡаларҙан яманлыҡ күрмәҫ өсөн, насар һүҙ әйтмә, насарға өйрәтмә һәм насар уйлама.

Халыҡ әйткәнсә, «ни сәсһәң, шуны урырһың». Үҙенде ямандан һаҡлауҙың иң нәтижәле сараһы – һүҙҙәреңдә һәм асылыңда гүзәл һәм хаҡлы булыу.

Бөйөктәргә ҡараһаң, тәүҙә уларҙың нуры күҙеңде сағылдыра, әммә улар нур, яҡтылыҡтарын да бирә. Күҙеңде яҡтылыҡҡа (рухиәт нурына) өйрәт, һин бит ярғанат түгел. Эшеңдең нәтижәһен алдан күрә белеү – үҙ нурың сифаты.

Әҙәм балаһы юғарылыҡҡа ла, түбәнлеккә лә берҙәй әүәҫ. Фани донъяла йәшәгән нәфес эйәһенә хәҡиҡәт юлынан Раббыбыҙға табан үрмәләү ауыр, тик әҙәм шул йүнәлештә генә офоҡтарын киңәйтә ала. Мәңгелек донъяның офоҡтарынан балҡыған нурҙы күрә алыусы күҙҙәр ҡояшҡа тиң, ләкин был юл ярғанаттар өсөн түгел. Шуға күрә йәнең-тәнең менән тәҡүәләр янында булырға тырышыу лазым. Юғары ул дәрәжәгә еткәндәр тураһында Пәйғәмбәребеҙ (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән: *«Мөьминдең үтә күреүсәнлегенән ҡурҡығыҙ, сөнки ул Аллаһ нуры аша ҡарай»*

Хаҡтыр, маңлай күҙен һәм күңел күҙен туҡландырыусы сығанаҡ – изге ғәмәлдәр һәм хәләл ризыҡ. Кем шул сығанаҡҡа таяна, үтә күреүсән хикмәт эйәһенә әйләнәсәк һәм юлынан яҙлыҡмаясаҡ, уларҙы лайыҡлы рәүештә кәрәмәт эйәләре тип атарға мөмкин (Аллаһты танып белгәндәр Уның ихтыяры менән мөғжизәләр күрһәтә ала).

Әсә өсөн тулғаҡ – әсе һыҙланыу, ә бала өсөн – зиндандан ҡотолоу.

Ҡайһы бер күренештәрҙең, әйберҙәрҙең ике яғы була. Берәүгә ул ауырлыҡ булһа, икенсе берәүгә - еңеллек. Был йәһәттән, ауырлыҡтан ҡурҡып, мәрхәмәттән баш тартмау дөрөҫөрәк булыр, киреһенсә, мәрхәмәтте күреп, ауырлыҡҡа түҙеү лазым. Рухи остаздар тап шулай итә.

Бау йөҙ сажин булырға тейеш, бер сажинға ғына кәм булһа ла, күнәккә һыу тулмаясаҡ!

Эшең һөҙөмтәле булһын өсөн, кәрәкле бөтә материалдарың булыуы һәм тейешенсә сәбәп итеүең лазым. Әйтәйек, дүрт тәгәрмәсле арбаның бар ере лә төҙөк булып, бер тәгәрмәсе генә етмәһә, уны файҙаланып булмаясаҡ.

Балаһын тапмай тороп, ҡатындың күкрәгендәге ҡаны һөткә әйләнмәйәсәк.

Ауырлы ҡатын бәпесләмәй тороп, күкрәгенән һөт сыҡмаясаҡ. Әҙәм дә, донъя ауырлыҡтарын һәм һынауҙарын үтмәй тороп, гүзәл әҫәрҙәр тыуҙыра алмаясаҡ. Шулай итеп, ошоғаса ул эскән бөтә ауырлыҡтарҙың зәһәре шәрбәткә әйләнәсәк. Әммә ауырлыҡһыҙ шәрбәт тә ағыуға әйләнә. Бәс, шулай булғас, ер тормошо – мәңгелек сәғәҙәткә ирешеү юлындағы хайран ҡалырлыҡ тырышлыҡ ул.

НӘФЕС ТЕЛӘКТӘРЕ

Асыу һәм аҙғынлыҡ бәндәне аҙаштыра, хаҡ юлдан айыра. Залимдарҙың аяуһыҙлығы – ҡараңғы ҡойо.

Инсан аҡылы һәм рухиәте елкәндәренә дөрөҫ йүнәлеш биргән мачталар, асыу һәм аҙғынлыҡ тулҡындарына бәрелеп, ахыр килеп һына. Был түбән сифаттар аҡылды ала, инсан йөрәген көсһөҙләндерә һәм яманлыҡҡа этәрә. Асыуын, шәһүәттәрен тыя алғандар ғына диңгеҙгә ҡолауҙан ҡотолоп ҡала.

Хәҡиҡәт ямандарҙы ғына яралай.

Хәҡиҡәттән тайшаныу – ямандарҙың сифаты. Әгәр кешелә игелеккә, дөрөҫлөккә ынтылыш юғала икән, рухиәтендә яман сифаттар пәйҙә була башлай. Ундай бәндәнең дөрөҫлөк һәм хәҡиҡәтте күргән саҡтағы борсолоуы - шуның касафаты.

ҮЛЕМГӘ ӘҘЕР БУЛЫУ

Нимәң бар? Нимә ҡаҙандың? Диңгеҙ төбөнән ниндәй ынйы таптың? Мәхшәр майҙанында быларҙың барыһы ла асыҡ күренәсәк.

Ғаләмдә бер нәмә лә эҙһеҙ юғалмай. Өндәрҙең, образдарҙың һауа сфераһында эҙе ҡала. Планетабыҙҙы 10 мең километрға һуҙылған һауа сфераһы уратып алған, һәм ул бөтә яратылмыштарҙың ғәмәл китабы булып тора. Хисап көнөндә бөтә ул картиналар һәм өндәр бер фильмға тупланасаҡ, һәм берәү ҙә, ниндәйҙер ғәмәлде ҡылманым, тип әйтә алмаҫ. Изге Ҡөрьән аятында әйтелә:

«Үҙ дәфтәреңде уҡы! Үҙ-үҙеңде хөкөм итергә ошо ғәмәл дәфтәрең етер» (Исра (Төнгө йөрөү), 14).

ВАҠЫТТЫ ДӨРӨҪ ФАЙҘАЛАНЫУ

Үҙеңә бирелгәнде үлем алмаҫ борон, бирергә тейешле нәмәңде бир.

Кәфен – ғүмер юлындағы ваҡытлыса бирелгән бөтә ниғмәттәрҙе инҡар итеүсе һуңғы кейем. Ул кейемде кейгәс, нимәлер эшләп тә, тәүбәләр ҡылып та булмай. Тимәк, Ҡиәмәттә беҙҙе ҡотҡарасаҡ хисапламаға әҙерлек көнө – ул бөгөнгө көн. Ваҡыт – Аллаһтың бөйөк мәрхәмәте, сөнки уны ҡайтарып та, һаҡлап ҡуйып та, бурысҡа алып ҡуйып та булмай. Йәнәбе Хаҡ ваҡыт менән ант итә. Бәс, шулай булғас, изге ғәмәлдәр ҡылыу көнө – ул бөгөнгө көн. Аманатты Хаҡ Хужаһына тапшырыу көнө – ул бөгөнгө көн. Юҡҡа ғына әйтмәйҙәр: *«Иртәгә эшләрмен», тигәндәр һәләк булды».*

Үлем килгәнсе, ваҡытын изге ғәмәлдәр менән тултырғандар – бәхетле.

МӘҮЛӘНӘ РУМИ ӘЙТӘ:

«Әҙәмдең әхүәле рухиәһе урманға оҡшаш. Урманда күркәм һәм яман ҡылыҡлы ҡабандар, бүреләр һәм башҡа йәнлектәр йәшәгән кеүек, әҙәм рухиәтенә лә шундай уҡ яман һәм күркәм сифаттар хас».

«Һылыу кешеләр бөтөн һәм таҙа көҙгө эҙләгән кеүек, йомартлыҡ ярлы, көсһөҙ кешеләрҙе эҙләй. Көҙгөлә һылыу кешеләрҙең һылыу йөҙҙәре сағылһа, йомартлыҡтар һәм игелектәр фәҡирҙәрҙә һәм яңғыҙҙарҙа сағыла».

«Йомартлыҡ – Йәннәт ағасының бер ботағы, шул ботаҡты ҡулынан ысҡындырғандар йәл. Иген сәсеүсе тәүҙә амбарын бушата, ә аҙаҡ уны йәнә лыҡа тултырып ҡуя. Орлоғон амбарҙа тотоусы ахырҙа улар менән сысҡандарҙы туйындыра».

«Осорға өйрәнмәгән ҡош күктә гиҙергә маташһа, бесәйҙең буштан килгән табышына әйләнер».

«Имен саҡта һәр кем дуҫ булыуы ихтимал. Әммә ауырлыҡтар һәм ыҙалар килһә, Аллаһтан да яҡын кем бар?»

«Тәм – аслыҡтан, оҫта итеп әҙерләнгән ризыҡтан түгел. Аслыҡ ыҙалатһа, арпа икмәге пәхләүәнән дә тәмлерәк».

МӘҮЛӘНӘ РУМИ ӘЙТӘ:

«Һин таш йәки гранит булыуың ихтимал, әммә күңелең мөхәббәт менән тулһа, һин гәүһәргә әйләнәсәкһең. Ә мөхәббәтһеҙ көйө балауыҙ ҙа ташка әйләнә».

«Күп ғәмәлдәрҙе ашығыу боҙа. Һин ниәтләгән эшеңде ашыкмайынса һәм күркәм рәүештә аткарырға тейеш. Аллаһ кырк йыл буйы инсанды камиллаштырыуын онотма».

«Мөхәббәт – сер, ул әсене татлы итә, әхүәле-рухиәңдән бөтә бысракты һыпырып ташлай. Рухи яфа-һыҙланыуҙарҙан һауыктыра».

«Мөхәббәт үлгән йөрәктәрҙе терелтә, хакимдарҙы һөйөү колона әүерелдерә. Мөхәббәткә күмелһә, төрмә һәм зиндандар гөл-баксаға әүерелә».

«Бәлә-казаларҙан һәм яфаларҙан һөйөү аша күңел тыныслығы һәм шатлык ярала. Кайғыларҙан шәфкәт тыуа».

«Раббыһына ғашиктар мөхәббәт океанында йөҙгән балыктар ише. Улар буш рухи хыялдар менән баш ватмай...»

«Улар аша бәрәкәт һәм рухи көс алып, һин һәр вакыт улар менән бергә бул. Илаһи мөхәббәт ярҙамында йәш һәм дәртле бул!»

МӘҮЛӘНӘ РУМИ ӘЙТӘ:

«Кешеләргә рухи нәсихәт биреү йөкмәтелгәнгә, мин ер зинданында. Өҫтөмдә ошо йөк булмаһа, мин был зинданда булмаҫ инем. Зинданда тороу өсөн мин бурмы ни?!»

«Шуны белеү кәрәк: етешһеҙлектәр – камиллыҡ өсөн көҙгө. Түбәнлек – юғарылыҡтың көҙгөһө. Ҡапма-ҡаршы сифаты булғанды ғына күрергә мөмкин. Һеркә түмен белгән сүрәттә бал тәмен ныҡыраҡ тояһың».

«Фани донъя ғилемдәренә эйә ғалимдар геометрия, астрономия, юриспруденция һәм философия ише фәндәргә ҡағылғанды белә. Улар белә, әммә уларҙың белеме күҙ асып йомған арала үтә торған ошо донъяға ғына ҡағыла. Был белемдәр миғражға юл асмай, ете Күк аша артылырға өйрәтмәй».

«Нәфсеһе әсирлегендәге ғәмһеҙ кешеләр Аллаһҡа табан юлды һәм юлдағы туҡталыштарҙы танып белә алмай. Аллаһҡа табан юлды аҡылдары аша түгел, йәндәре аша тойғандар таба!»

«Тән яландарға, баҫыуҙарға, йөҙөм баҡсаларына тартыла. Йән хикмәткә һәм рухи мәғрифәткә йөҙ тота, йәғни рух даимән рухи тормошҡа ынтыла. Ул бөтә ғаләмде бар ҡылған Даими тере (әл-Хәйй) һәм Мәңгелек (әс-Самәд) булған Аллаһты юҡһына».

МӘҮЛӘНӘ РУМИ ӘЙТӘ:

«Шәм, илай-илай, яҡтыраҡ яныр. Ағас ботағы йәшәрер һәм, һыҡтап илаусы болоттан, ҡояш йылыһынан бәрәкәт алып, һутҡа тулыр. Йәғни, емеш өлгөрһөн өсөн, йылылыҡ һәм дым кәрәк».

«Шулай уҡ, тәүбәләр ҡабул ителһен өсөн, болоттар һәм йәшендәр кәрәк, йәғни күҙ йәштәре һәм йөрәк ҡайнарлығы».

«Әгәр рухиәтеңдә йәшендәр ялтламай, күҙҙәреңдән йәштәр ҡойоп түгелмәй икән, гонаһ уттарын һәм нәфес теләктәрен нисек һүндермәк кәрәк? Илаһи яҡтылыҡ күңелдә нисек сағылһын? Нисек итеп рухи сығанаҡтар аҡһын? Әгәр ямғырҙар булмаһа, баҡсалағы раузалар йәшеллек серен нисек шыбырлаһын? Аҡ сәскә һәм йәсмин бер-береһенә нисек анттар бирһен?»

«Борсома тәбиғәтте, әйҙә илаһын. Был ер, һыу менән хушлашһа, ем бирмәҫ. Һыу шишмә, йылғаларҙан айырылһа, тынсыр».

«Йәннәттәй гүзәл баҡсалар, һыуһыҙ ҡалһа, һарғайыр, ә япраҡтары ҡойолор, сир-сырхау сығанағына әйләнер. (Кеше лә тап шулай…)»

Халҡыбыҙҙың рухи мираҫынан

ЯҢЫ КИТАПТАР

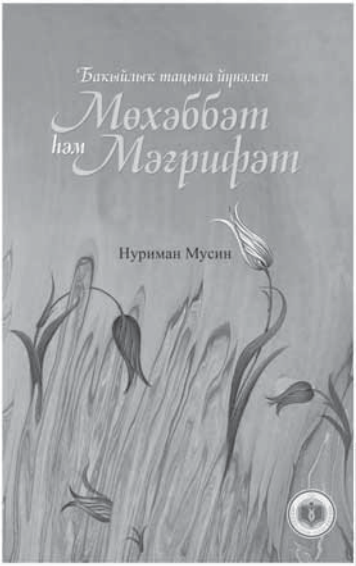

Бакыйлык таңына йүнәлеп

Мөхәббәт
һәм Мәғрифәт

ТЫҢЛА ӘЛЕ,
УЛАР БЕҘҘЕҢ
МЕНӘН ҺӨЙЛӘШӘ